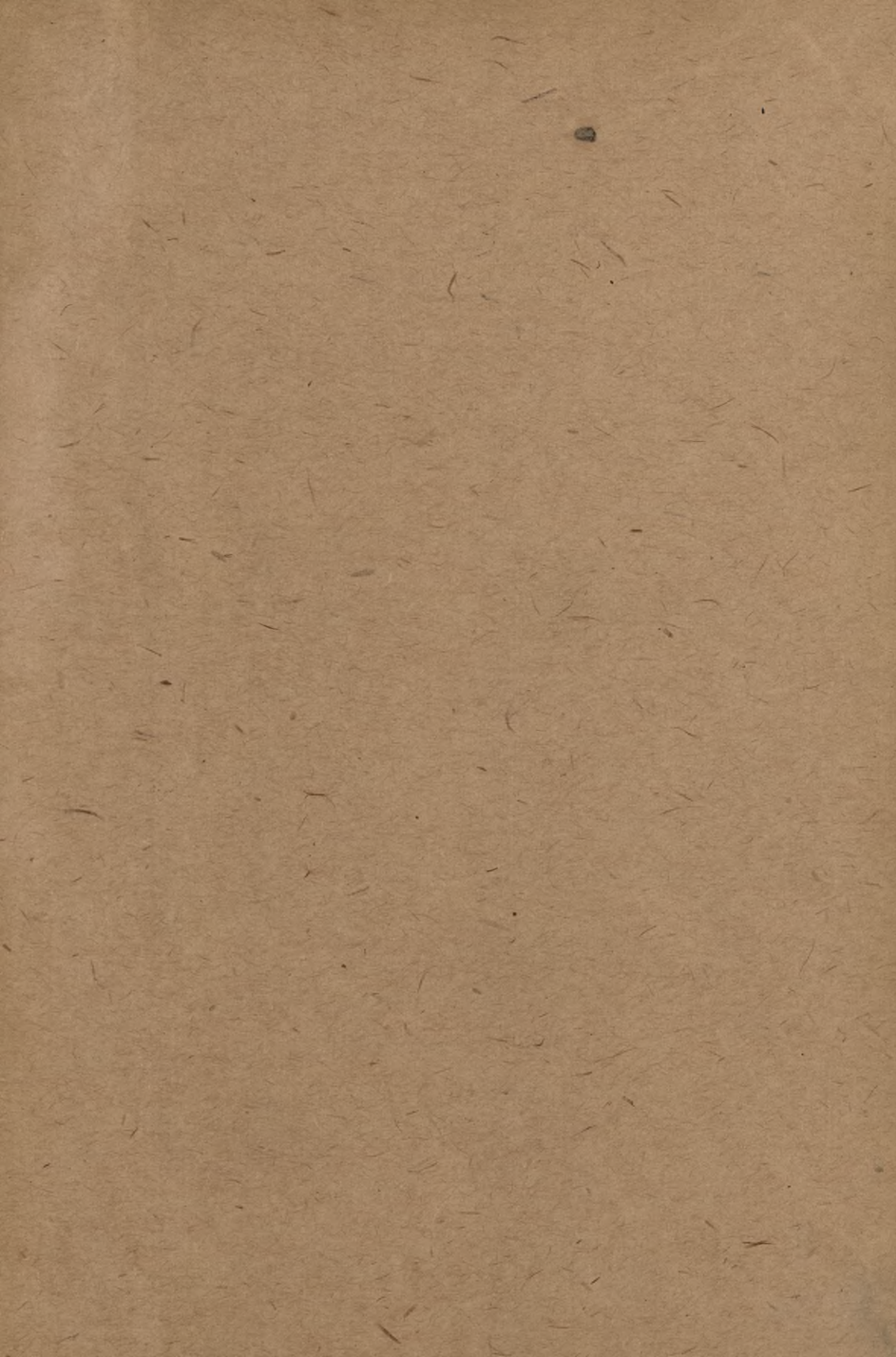

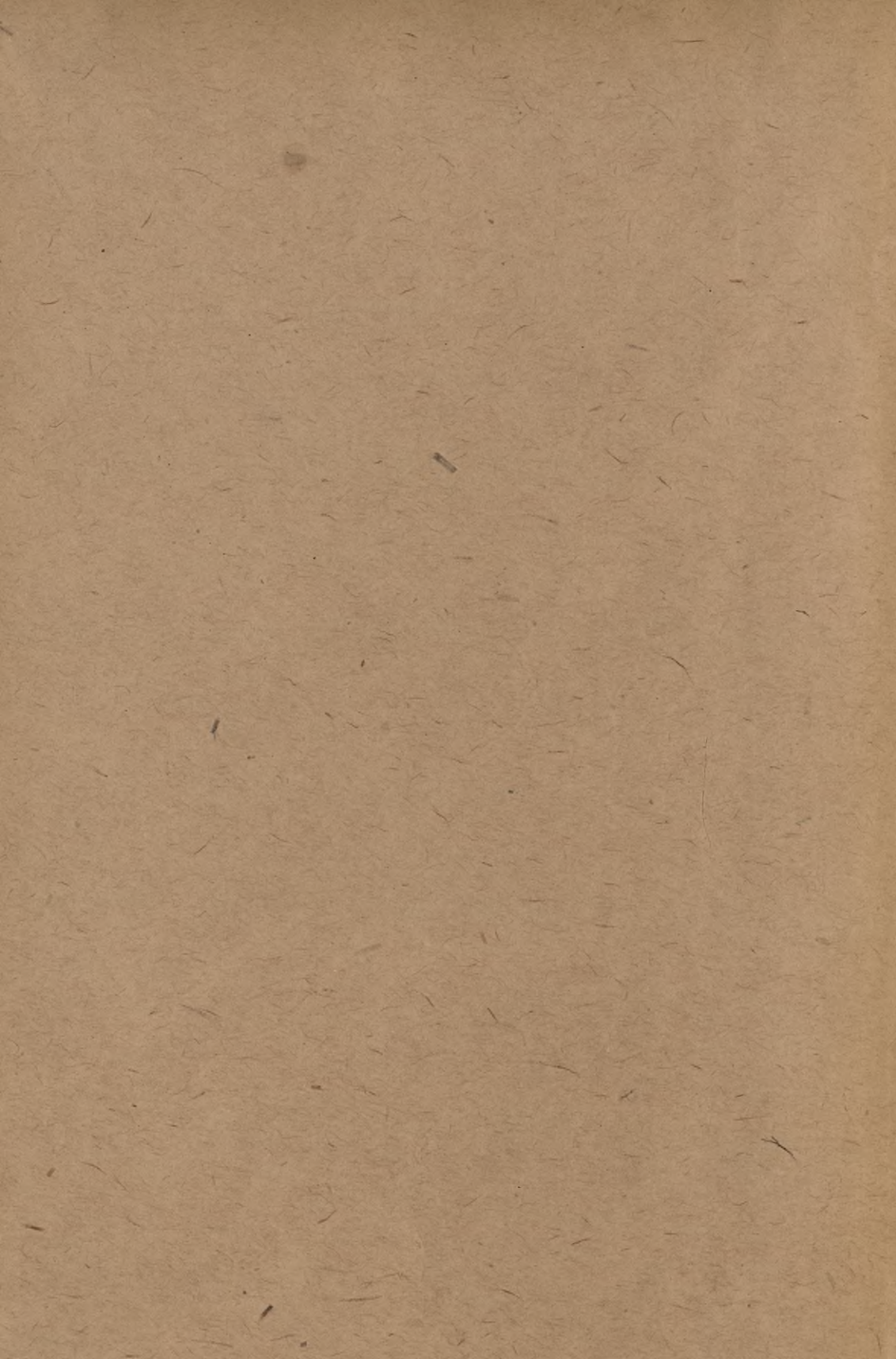

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

100000301137

SOUPIS

PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH

V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM

OD PRAVĚKU DO POČÁTKU XIX. STOLETÍ.

VYDÁVÁ

ARCHAEOLOGICKÁ KOMMISSE

PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA

PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

ŘÍZENÍM SVĚHO PŘEDSEDY

JOSEFA HLÁVKY.

I.

POLITICKÝ OKRES KOLÍNSKÝ.

V PRAZE 1897.

NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

SOUPIS

PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH

V POLITICKÉM

OKRESU KOLÍNSKÉM.

NAPSAL

KAREL B. MÁDL.

SE 7 TABULKAMI, 133 VYOBRAZENÍMI A 29 ZNAČKAMI V TEXTU.

V PRAZE 1897.

NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKE KOMMISSSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

III-307267

III 18906

Tiskl Alois Wiesner v Praze.

BPK-3-266/2008
Akc. Nr. 153

PROSLOV

k Soupisu památek historických a uměleckých v království Českém.

Království Českému pro polohu a přirozené bohatství jeho připadla v dějinách střední Evropy od pravěku vynikající úloha po stránce nejen politické ale i kulturní. Již od časů prvního osídlení nalézáme v Čechách stopy zámožnosti a vkusu, stopy cizích vlivů, které přes přirozené ohraničení země přece tam vnikaly a pak přechasto samostatně se vytvářely. Nebylo motivu v politickém, duševním a uměleckém životě střední Evropy, který by nebyl nalezl v Čechách ozvěny neb i samostatného rozvoje, a jako letopisy hlásají obšírně doby slávy a úpadku politického i duševního, tak i památky umění na všech stranách země živě svědčí o kulturním rozvoji tohoto království i občasném jeho poklesnutí.

Dějiny politické i literární od doby Kosmovy měly své pěstitele i čtenáře; než i to, co umělou rukou, domácí či cizí, bylo vytvořeno, nezůstalo bez povšimnutí. Teprve naší době náleží však zásluha, že soustavněji bádala v oboru historicko-uměleckém; zejména sluší tu věnovati vzpomínku Hebrovi, který se svými soudruhy soustavně popsal stavitelské památky historické, dále Mikovcovi a Zapovi, kteří pozornost obrátili na památky umělecké, konečně Wocelovi, který se prohloubil v minulost předhistorickou. R. 1854 založen při *Museu království Českého Archaeologický Sbor*, středisko to zájmu o minulost tohoto království, a »Památky archaeologické«, později i časopis »Method« staly se orgánem pro historii umění výtvarného v Čechách.

Když pak zahájila svou činnost *Česká Akademie pro vědy, slovesnost a umění*, zřízena při ní na základě § 2. lit. e) stanov, pak §§ 18. a 50. jednacího řádu *Archaeologická kommise* k vědeckému zkoumání v oboru památek uměleckých, historických, písemných i slovesných, jakož i k ochraně těchto

památek. Tím založena jest organisace aktivní s určitým účelem, probádati království České v příčině památek umění výtvarného, stanoviti, které památky stavitelské, sochařské, malířské, zlatnické, konvářské a j. dotud se zachovaly, určití — pokud možno — jich vznik a původ, odhadnouti uměleckou a historickou jich cenu a konečně označiti ony památky, na jejichž zachování obzvláště záleží. Vytčen tu programm úmorné drobné práce pro celá takřka pokolení pracovníků, práce však nevyhnutelné, aby se mohlo na jisto postavití, jak umění výtvarné v království Českém se vyvíjelo, odkud první motivy přicházely, jak se vytvářily, jakou měrou umělci cizí zde spolupůsobili, a co přímo z ciziny k nám bylo přivezeno; neboť jen podrobnou znalostí všech památek umění může se dojíti k ocenění vývoje tohoto umění neboli ku správným jeho dějinám. Mimo tento theoretický, velice žádoucí výsledek možno však i očekávati, že podrobné poznání, jak se umění u nás vyvíjelo, nezůstane bez účinku na umělce výtvarné, jakož i na správu zemskou a veřejnost naši, aby zachovány byly ony památky, jež pro vývoj umění domácího jsou zvláště charakteristické a naprosto zasluhují, aby byly ušetřeny a zachovány.

Archaeologická kommissee sestoupila se poprvé 8. května 1893, sjednala dobré zdání v příčině zachování památek domácího umění výtvarného a starožitností domácích vůbec, jež předloženo veleslavnému výboru zemskému v listopadu r. 1893 se žádostí o zvláštní dotaci pro tuto kommissi; zdělala svá organisační pravidla, jež schválena valným shromážděním České Akademie dne 8. března 1894; k vyzvání veleslavného výboru zemského předložila v červnu r. 1894 podrobnější programm výzkumu památek; rozšířivši se pak dle organisačních pravidel, rozdělila se v lednu 1895 ve tři odbory: praehistorický, historický a lidový; když slavný sněm království Českého udělil kommissi archaeologické na r. 1895 subvenci 3000 zl., projednána pravidla o provádění soupisu památek historických a uměleckých, a o prázdninách r. 1895 podnikli soupis současně pp. Frant. Borovský, Dr. Karel Chytil, Karel B. Mádl, Dr. Bohumil Matějka. Když pak slavný sněm kommissi udělil též na r. 1896 dotaci 3000 zl. na práce výzkumné, zároveň pak subvenci 2000 zl. na vydávání soupisu památek, dány do tisku okresy Kolínský a Lounský, a první díl soupisu předkládá se tuto veřejnosti.

Přední zásluhu o rychlé uskutečnění podniku tak vážného má zemské zastupitelstvo království Českého, které nejen poskytlo nezbytné podpory hmotné, ale i zvláštními oběžníky praesidialními doporučilo podnik ten úřadům samosprávným v příslušných okresech; také veledůstojné konsistoře pražská a královéhradecká vřelým doporučením podporovaly práce, jež

ostatně i širší obecnstvo provázelo zájmem, porozuměním i všestrannou podporou.

S obzvláštním uznáním sluší podotknouti, že i peněžitá pomoc z okresů zkoumaných na důstojné vydání soupisu se dostavila; doufáme pak, že i vysoká vláda uzná důležitost soupisu a neodepře mu podpory. Konečně sluší vděčně vzpomenouti též obětavé činnosti pánů, kteří o provedení soupisu se přičinili.

Do soupisu jsou pojaty:

1. památky praehistorické krátkým označením;
2. památky umění stavitelského, sochařského, malířského od romanské doby do počátku XIX. století; předměty uměleckého průmyslu, pokud nejsou v majetku soukromém; stavby historicky důležité, jako hrady, opevnění, mosty a j.

Soupis bude se vydávati jazykem českým i v překladě německém pro každý politický okres zvlášť; ke skupinám okresů podle starodávných krajů přidána bude úvodní stať o památkách lidového umění, a zároveň uvede se příslušná literatura. Při popisování ustanoveno šetření největší stručnosti.

Dílo jest počato a bude bohdá každým rokem postupovati rychleji pokud celé království prozkoumáno a popsáno nebude okres za okresem. Kéz prvé svazky vzbudí pravý zájem pro naše památky a připraví půdu delegátům Kommissie archaeologické, jimž další provádění soupisu bude svěřeno.

Z praesidia Archaeologické kommissie při České Akademii.

V Praze dne 1. prosince 1896.

Josef Hlávka,

předseda.

Dr. Jos. L. Pič,

referent.

PŘEDMLUVA

k Soupisu památek okresu Kolínského.

Předsednictvo Archeologické kommissee vylíčili v předchozím proslovu vznik podniku, který tímto prvním svazkem jest zahájen, a naznačilo stručně hlavní zásady, jimiž Soupis bude se řídit. Přítomný svazek upraven jest dle těchto zásad, a jeho ráz a rozsah má býti jakýmsi vzorem svazkům dalším, čehož se dbalo již při současně vydaném svazku druhém. Časem a dalším postupem práce ovšem se objeví, třeba-li tu ještě co měniti a doplňovati.

Budiž mi dovoleno, bych svou práci provodil několika slovy.

Vyslán byv Archeologickou kommisí, prošel jsem v září 1895. politický okres Kolínský a ještě na jaře letošního roku podnikl jsem několik doplňovacích výletů. Podporován jsa při tom, jak hned tuto s vděčností připomínám, účinnou pomocí přátel Soupisu, které jsem všudy nalezal, zaznamenal jsem na místě všechny popisy a přinesl si z objíždky vlastní nákresy a náčrty. Všechn material pak zpracoval jsem slovně do června r. 1896.

Rozumí se, že ze všech veřejných památek uměleckých a historických, jak na místě v okresu stojí (o ty tu jde), učiněn jistý výběr, že do Soupisu pojaty jen ty, které svojí jakostí a svým významem jsou závažným materialem pro dějiny umění v Čechách a zasluhují, aby jich bylo váženo a šetřeno. Vše ostatní pominuto mlčením. Při popisu oněch památek dbal jsem, maje na paměti přikázanou stručnost, slohu co nejtěsnějšího. Nešlo o líčení a rozборы, nýbrž o inventář v nejvlastnějším slova významu, jehož účelem je majetkové kusy označiti krátkým vyčtením charakterisujících vlastností tak, aby podle něho mohly býti vždy identifikovány. Z údajů dějinných vybrány jsou nejnutnější, pokud možno nejbezpečnější a hlavně

takové, které se přímo k popisovaným předmětům, k jich původu, změnám, doplňkům a opravám vztahují. Ani v této části, ani v popisné není kontroversí, třeba že ne vždy se shodují ve všem s míněním těch, kteří o týchž předmětech již psali. Podle zpráv dějinných a podle známek slohových je všude stanoven, aspoň přibližně, čas vzniku jednotlivých objektů, a připojenými ilustracemi učiněna kontrola mých určení a odhadů možnou.

Bylo zprva mým přáním, připojití úplnou literaturu historickou, ale upustil jsem od tohoto zámyslu. Stalo se tak pro mnohé příčiny, z nichž jedna je ta, že v krátké době vydá Dr. Č. Zíbrt zevrubnou bibliografii historickou, která dojistá doplní v hojné míře, co z literatury jsem zaznamenal. Jsou to z největšího dílu knihy a stati monografické; pramenných jsem vědomě pominul, jakož i díla, které by mělo býti citováno u každého místa: historické části Místopisného slovníku království Českého od A. Sedláčka.

Kratičké zprávy z oboru předhistorického napsal prof. Dr. J. L. Píč, za něž jsem mu povinen přátelským díkem.

Prostředky použité, jimiž vládne Archeologická komise, nejsou příliš hojné; tím vděčněji sluší vzpomenouti hmotné pomoci samosprávných korporací dotčeného okresu Slavná okresní zastupitelstva Kolínského a Kouřimské povolila k vydání Soupisu podpory po 200 zl., slavné obec zastupitelstvo Kolínského 200 zl., slavné obecní zastupitelstvo Kouřimské 100 zl., summy to značné, které dovolily opatřiti knihu ilustracemi hojnějšími a rozměrnějšími, než by jinak bylo možno. Četné vhodné fotografie, které buď přímo se reprodukovaly nebo byly základem kreseb, zhotovili zdarma pp. Rudolf *Hraba*, učitel v Pučerách a J. *Vondráček*, úředník cukrovaru v Plaňanech; slavný městský úřad v Kouřimi půjčil plány děkanského kostela od konservatora p. F. *Schmoranze*, slavná Ústřední komise pro zachování uměl. památek plány stavitele domu p. Josefa *Mockera*, ředitel řemeslnické školy v Kolíně p. M. *Dírlam* kresbu sanktuaria kolínského, stavitel p. J. *Dvořáček* v Kolíně kresbu sedilí křečhořských. To vše slušno s výrazem díky zvláště vytknouti. Ale díkem jsem povinen ještě mnohým jiným; zvláště důst. pp. faráři a pp. učitelé na všech místech přijali mne a pomáhali mi s přívětivou ochotou. Nelze mi zde vyčísti všechny, ale nemohu skončiti tuto předmluvu, abych nejménoval aspoň ty přátele Soupisu, od kterých se mi dostalo podpory nad míru účinné. Jsou to především ředitel p. Al. *Kroutil* v Kolíně a ředitel statků kn. Liechtenšteina p. J. *Vaněk* v Radimi, kterýmž oběma zvláštním díkem jsem zavázán. Neméně jsem vděčen veledůst. pp. farářům J. *Sýkorovi* v Ovčárech, A. *Dvořákovi* v Nebovidech, Jos. *Stýblovi* v Lošanech, F. *Krátkému* v Týnici, kteří objekty, své správě svěřené, ochotně k fotografo-

vání do Kolína zaslali, pak p. Dru. Č. *Zibrtovi*, Dru. J. *Teigemu* a dp. faráři F. *Chaloupeckému* ve St. Kolíně, kteří k nejednomu specialnímu dotazu odpověděli, dále uroz. baronce H. *Hrubé z Felení*, pp. řediteli V. *Sehnalovi*, Janu *Zdeňkovi*, úředníku cukrovaru v Bečvárech, učiteli p. J. *Vranému* v Kouřimi, říd. učitelům pp. Fr. *Markovi* v Chotouni, V. *Kohoutovi* v St. Kolíně, J. *Hendrychovi* v Třebouli, učiteli p. J. *Tůmovi* v Lošanech, lékárníku J. *Hellichovi* v Poděbradech a j., kteří buď mé výměry dodatečně kontrolovali, buď otisky zvonových ozdob zhotovili a zaslali anebo jinak činně pomocni byli.

Náleží jim nejen můj dík osobní, ale — myslím — všech, kdo se zájmem pohlízejí na podniknutý Soupis památek.

V Praze, dne 1. prosince 1896.

Karel B. Mádl.

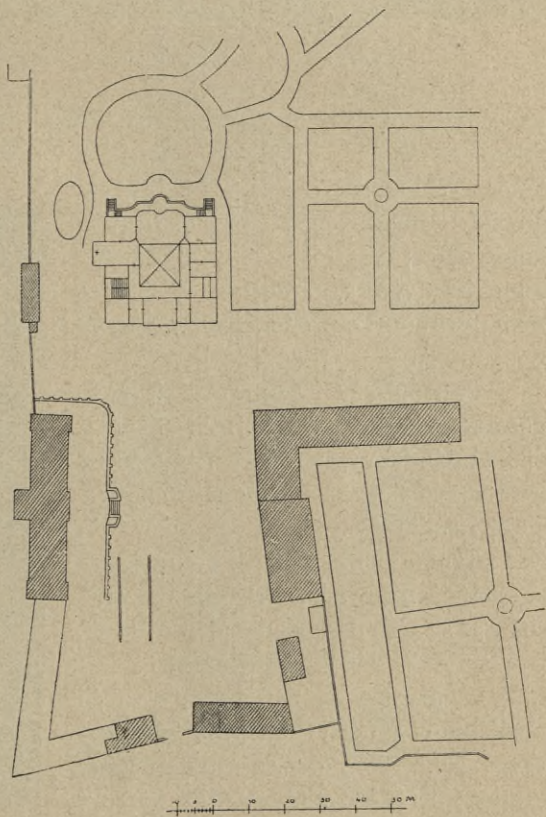
Bečváry.

Schaller J., Topographie des Königreichs Böhmen VI, 234. — Sommer J. G., Das Königr. Böhmen XII, 17 sq. — Watterich, Handwörterbuch der Landeskunde des Königr. Böhmen 28.

ZÁMEK. Roku 1763 koupila Marie Teresie panství od Jiřího Hillebranda z Prandavy a darovala jej Gideonu Laudonovi po roce 1765. Nade vraty dvora datum 1766 udává čas stavby, na níž se ještě později (1774) pracovalo. Roku 1775 koupil Bečváry stát, a arcivév. Karel Ludvík, jich majitel od 1800 do 1824, vystavěl v nádvoří nový dům hostinský. Z téže doby v zámku polohopisný plán zámku a nově založeného velikého 280⁰ dl. a 140⁰ průměrně širokého anglického parku. Kreslil J. J. Rotkheszel, komor. inženýr.

Laudonova stavba ob-
stupuje se všech stran čtyř-
boký malý dvorek; jest jedno-
patrová, zděná, omítnutá;
hlavní vstup se strany zá-
padní, hlavní průčelí na vý-
chod do zahrady obráceno.

Průčelí přední o sedmi
osách má v prvním patře
velmi ploché liseny bez hlavic.
Uprostřed nad okapní římsou
trojhraný nízký štít, po stranách
dva barokní vikýře. Boční strany —
o osmi osách — obdobné, bez lomenico-
vého štítu. Bohatě vyvinuté
průčelí zahradní, v němž střed o třech
velkých osách jako risalit vystu-
puje, obsahuje v prvním patře hlavní
sál à l'italien. Ze zahrady vystupuje

Bečváry: Situace zámku.

se po dvoukřídlých kamených schodech, na jichž koncích, koutech a ohybech stojí silně porouchané dekorativní vásy, páry amoretů a uprostřed nahoře: Kronos svoje děti požírající a Venus laškující s Amorem. Schodiště neseno

Bečováry: Zámek — zahradní průčelí.

jest čtyřbokými pilíři, tvořícími arkady nízkými plackami kryté. Mezi nimi průchod do vnitřního dvora s dveřmi a světlíkem z kutého železa velmi pěkné barokní práce.

Průčelí středního risalitu se zakulacenými rohy opatřeno jonskými pilastry nástěnými nesoúcími rovný architrav. Vždy mezi dvěma pilastry velké okno v prvním a oválové ve druhém

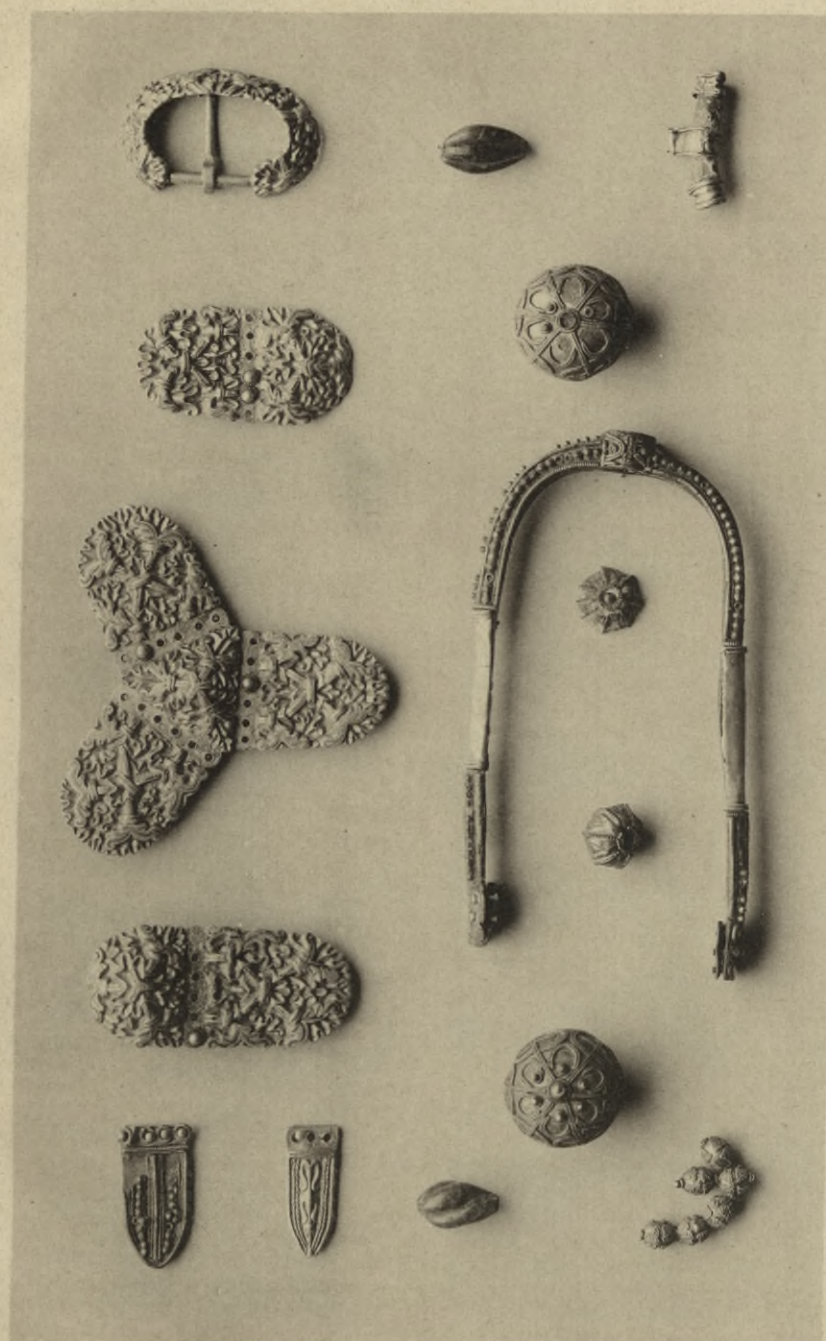
patře, každé s prohnutou římsou nadokenní. Okapní římsa nad prostředním polem segmentem vypnutá a zde pod ní v reliéfu erb Laudonův s válečnými emblemy. Mansardová, kůrkami krytá střecha je přepažená prolamovanou balustradou; na ní postaveny čtyry vásy a uprostřed velká, plastická trofej. Obě části postranní v průčelí mají po třech osách, ve střeše pěkné vikýře.

Vnitřní dvůr má na třech stranách pilířové arkady. V levo v přízemí kaple, jejíž obdélníkový, v rozích zakulacený prostor z líce severovýchodní fronty zevnější risalitově vyniká a jde uvnitř do výše prvního patra. Oltářní architektura na stěně malovaná, na ní upevněn obraz sv. Trojice na plátně od *J. Redelmajera*, slabého provedení.

Bečováry: Freska v zámku.

V prvním patře jest uprostřed zahradního průčelí nejlépe zachovaný hlavní sál. V půdorysu obdélník se zatupenými kouty, stoupá do patrové výše. Patery dveře, v hlavních osách a v koutech, sem vedou; proti oknům dva polooválové výklenky. Na stěnách nesou malované kanelované korintské pilastry plastické, místy šnekovitě stáčené, římsy. Nad nimi zase malovaná

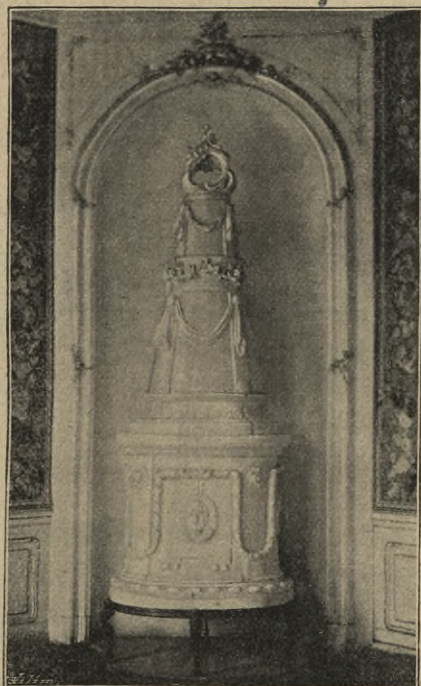

K. BELLMANN PHOTOTYP

Kolín: Předměty z dvojitěho hrobu doby karolinské.

Bečváry: Stropní malba v zámku.

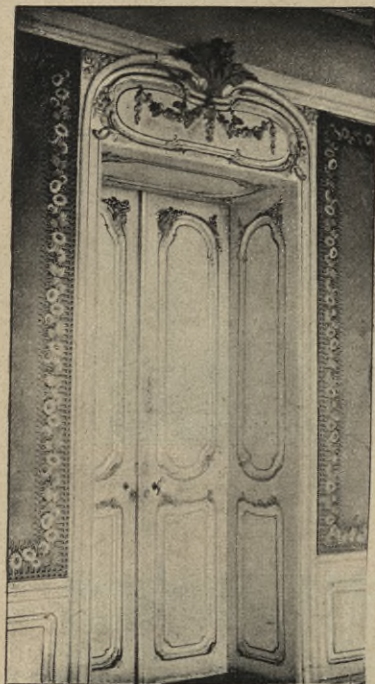

Bečváry: Kamna v zámku.

balustrada, na níž, nad okny a výklenky, medailony (grisaille) s alegorickými postavami Síly, Moudrosti, Slávy, Vítězství a j.

Na stěně proti vstupu ze zahrady: Ženská okřídlená postava sedí na stupních přeražené sochy a pohlíží do rozevřené knihy, v níž se čte:

HA	ANNO
GER	MDCC
ET	LXX
RED	III
M	PINX
	ER

Bečváry: Dvěře v zámku.

Nade dveřmi koutovými kartušové grisailles: dvojice hrajících si dětí.

Nade dveřmi osovými: Eneas spí pod palmou, v pozadí bůh řeky vylévá vodu z nádoby. — Rytíř klečící vrývá mečem do kamene jméno AENEAS, kolem jeho soudruzi.

Na stropě nížce klenutém: Eneas vykládá svým soudruhům na kresbě a modelu dřevěného koně ku zkáze Troje. V oblacích Athena, v pozadí fantastické útvary města. Kompozice dekorativního švihu s divadelní výrazností akce a pos, živých barev.

Ve špaletách oken emblemy hudby, malířství, sochařství atd.

Společné dílo Josefa *Hagera* (1726 až 1780) a Josefa *Redelmayera* (1727—1788).

Ve výklencích bíle polévaná kamna: na válcovitých podstavcích ověšených guirlandami, ozdobených genií, postavy mythologické. Doba empiru.

V postranních, k hlavnímu sálu přiléhajících pokojích podobná, ale jednodušší kamna; místo soch ozdobné kužele — a elegantní rokokové dvěře.

Ostatní místnosti v přízemku a v prvním patře z části přestavěny a bez původní výpravy.

Broučkov.

Popelovité jámy starší, sídliště římské doby se střepy meandrovitě zdobenými i z pozdní slovanské doby; pece na tavení železa. (Památky arch. XVI. 336—337.)

Bořetice.

Nad samou Radboří hradiště valně porušené. (Výzkum 20.)

Býchory.

Kolář A., Method V, 43.

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE (filiální) připomíná se 1359 jako farní, po 1620 filialný. Nynější jednolodní stavba z r. 1854.

Ze staré stavby zachoval se obdélníkový vchod z presbytěře do sakristie. Hoření kouty vyplněné. Pozdní gotika.

Před vchodem do kostela stará křtitelnice silně poškozená, z pískovce 0,62 m. vys. Na válcovém stonku polokulovitá číše. Bez ozdob.

Zvony: 1. Průměr 0,95; výška 0,79 m. Kolem koruny:

YA HLAS WOLAGICZIHO NA PAVSSTY SPRAWTE CZESTV PANIE
 ○ TENTO ZWON DIELAN GEST ○ KECZTY A CHWALE PANV BOHV
 SKRZE MISTRA TOMASSE ZWONARZE NA HORACH KUTNACH ○

Na plášti nahoře východní strany: 1568, pod tím medaile s hlavou bradatého muže a pak

KAROWD	LEWAP
SVTRAH	ARWAW
KYTRAP	ARDNOW
LYDMYLA	ANTOVA

2. Průměr 0,54; výška 0,42 m. Hladký s pletenými uchy. Kolem koruny v jednom řádku nápis gotickou minuskulí (konec 15. a poč. 16. stol.), ale nerozluštitelný.

3. Malý z roku 1735.

Cerhenice.

Schaller, l. c. X, 34 sq. — Sommer, l. c. XII, 234 sq. — Heber F. A., Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser, VI, 249. — Památky archeolog. IX, 339.

Žárové hroby přišly na zmar při dobývání šterku. Kostrové hroby podle, na návrší nade vsí.

KOSTEL SV. JANA NEP. (filiální) vystavěl roku 1734 František Filip hrabě Šternberk; jeho znak a choti jeho Marie Leopoldy roz. Stahrenbergové nalezá se nad vchodem a na hlavním oltáři.

Jednolodní, kamenná, omítnutá, prostá stavba bez věže. Chor trojstranný; strop lodi rovný, v choru lunety; okna nízká široká, segmentem zakončená.

Dva svícny, bronzové trojnože, 0,38 m. vysoké, na rozhraní rokoka a empiru.

Bronzová lampa, hladká, s vysekávaným, prolomeným hvězdicovým ornamentem 18. stol.

Korunní svícen 1,00 m. vysoký a 1,00 m. v průměru, v osm ramen se rozbíhající. Svlaček, tulipány, ovíjející svými stonky a listy svícen, jsou z tenkého plechu stříbrné a zlacené a naturalisticky výborně provedené. První pol. 19. stol.

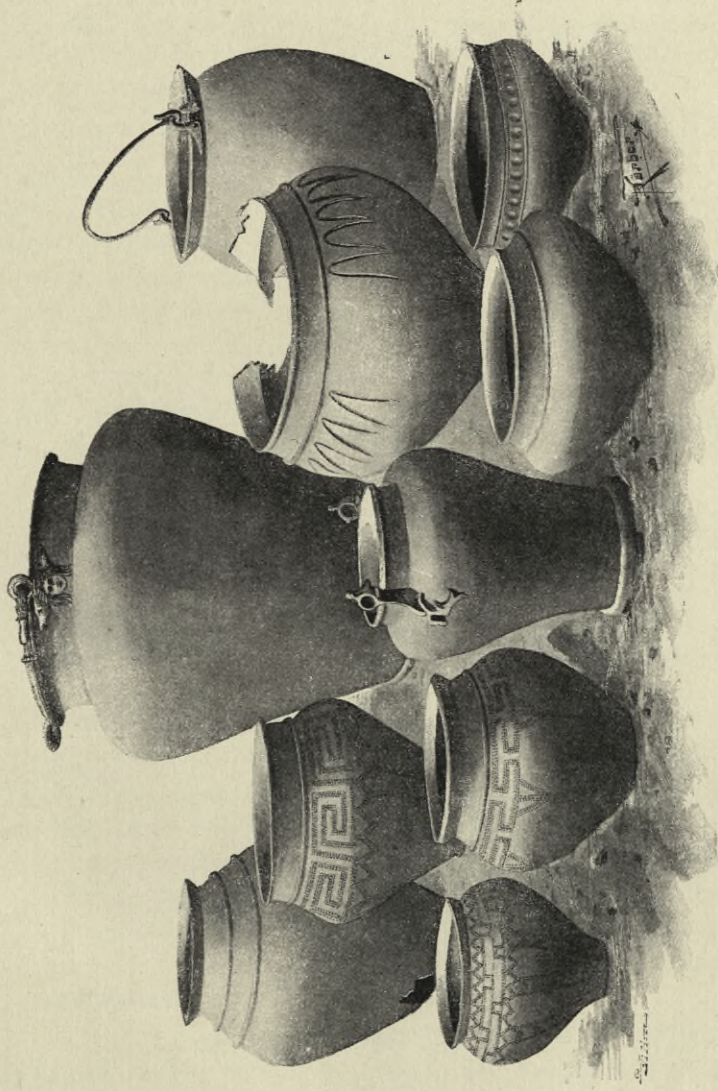

Cerhenice: Korunní svícen v kostele.

ZÁMEK (bývalý), nyní k pivovaru patřící, jest jednoduchá hranolová stavba z roku 1771, kdy Cerhenice již nynějšímu majiteli, teresiánskému ústavu šlechticů v Praze, patřily.

Dobřichov; Předměty ze žárovných hrobů na Píchoře.

Dobřichov: Popelnice ze žárových hrobů na Píchoře.

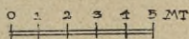
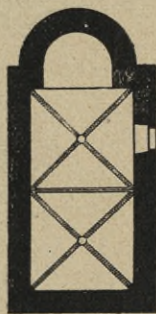
Dobřichov.

Schaller, l. c. X, 267. — Sommer, l. c. XII, 191. — Zap K. V., Pam. archeol. I, 230 sq. — Lehner F., Method XIV, 64. — Bernau B., Plaňany s okolím, 57 a pass.

Kolem kostela nízký okrouhlý val. Na »Pičhoře« proti kostelu pohřebiště z II. v po Kr. se slíčními popelnicemi i bronzovými a bohatým inventářem. (Památky XVII.) Na »Třebické« bohaté pohřebiště z III.—V. věku po Kr. s mnohými nádobami, ozdoby i zbraněmi. (Archaeol. Výzkum. 107—143 tb. XVI—XXIX.) Pod »Třebickou« pope-lovité jámy. Nálezy v zemském museu.

KOSTEL NEJSV. TROJICE (farní). Ves připomíná se poprvé 1345. Za Vladislava II., který ves 1495 obdržel v majetek, udály se některé opravy, taktéž v 18. věku; pak 1776 vystavěna věž na starším základě; 1830 celý kostel vyspraven.

Orientovaný kostel, zděná omítnutá stavba, stojí uprostřed valené ohrady, vrččanské podobné. Jednoduchý s pravoúhlým chorem a věží v průčelí, při severním boku sakristie. Tato jest nejstarší část kostela, sama původně kostelem románského slohu, jednoduchý s apsidou až po střechu 3,08 m. vys., zdě přes 1,00 m. silné. Loď ve světlosti 7,14 m. dlouhá, 3,59 m. široká, průměr apsidy 2,40 m., hloubka 1,97 m. Osa její je k severní straně posunutá a nyní uprostřed moderními dveřmi prolomená. Prostor jest v době gotické sklenut. Dvě křížová pole jsou žebrem od sebe oddělená; žebra kamenná protínají se jednou ve hladkém, po druhé ve svorníku pětistěm ozdobeném. V koutech spočívají na listových silně poškozovaných konsolách 0,60 m. nad podlahou položených; žebra střední vycházejí od samé podlahy.

Dobřichov: Sakristie kostela sv. Trojice.

Loď nynějšího kostela uvnitř 15,17 m dlouhá, 6,90 m. široká, původně s věží a chorem zároveň zbudovaná, jest v 18. století modernisovaná.

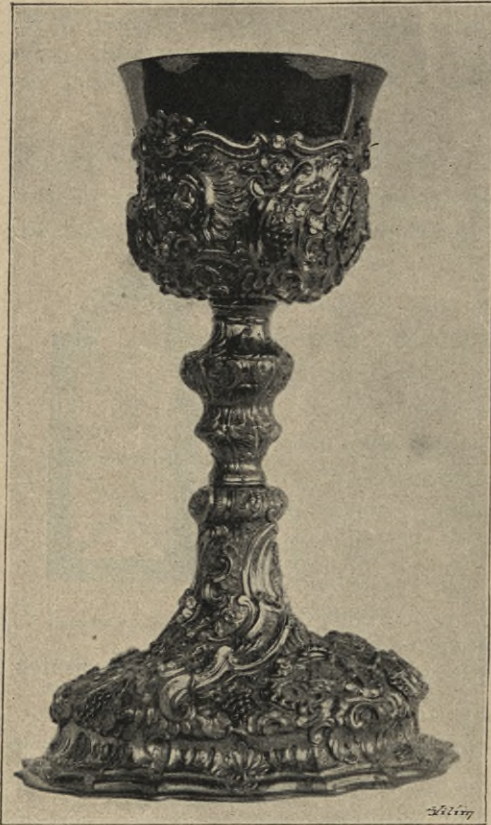
Dobřichov: Žebro v sakristii.

V zaoblených koutech a pak po páru na obou zdech podélných korintské pilastry, na nichž římsa kolem prostoru se vinoucí, občas barokně vzhůru se vypínající, zakrucující a zalomující. Na stropě nízkého zrcadlového klenutí uprostřed dvě obdélná vykrojovaná, orámovaná pole.

Chor o dva stupně vyvýšený, pravoúhlý 4,95 m. a 5,08 m. velký prostor. Křížová klenba; žebra, bez konsol, as 3,00 m. nad podlahou do zdi zabíhající, stejného profilu jako v sakristii. V koutě strany evangelní obdélníkový (0,55 × 0,37 m.) otvor výklenku sanktuaria, obložen rámovým profilem gotiky 15. věku. Dvířka ze železného plechu a na nich v šesti vodorovných pasích tepané mřížky renesanční z kulatých prutů. Schema: dvě esovitě formy proti sobě buď vertikálně buď horizontálně položené.

Hlavní oltář z roku 1744. Dva páry korintských sloupů nesou kladí a obstupují hlavní obraz. Nad nimi oválový rám menší. Slušná práce rezbářská.

Kazatelna z mramorovaného dřeva, téže doby a stejné práce. Mušlový ornament zlacený. Na poprsí řečniště v reliefu: Dobrý pastýř, na stříšce Víra.

Dobřichov: Kalich.

Křtitelnice cínová: kottlík 0,525 m. usazený v železné trojnoži, hladký, na plášti pouze dvě lví hlavy, jejichž hříva přechází v ornament; v tlamách kruhy. Cínové víko má uprostřed zatknutý křížek v jednom litý. 18. stol.

Kalich barokní, bohaté tepané práce 0,275 m. vys. Zlacené stříbro. Noha v půdorysu silně prohýbaná; tři kartuše s nástroji umučení Kristova na noze a tři na spodní části číše. V ornamentu kolem nich hlavní motiv réva, jejíž hrozny sesazeny z broušených granátů ve stříbrných a přišroubovaných lůžkách. Na spodní ploše okraje nohy: Cetus agon chr: & Def. m. Dom. Prof: S. J. Micro: Prague. — Střed 18. stol.

Monstrance paprsková ze zlaceného stříbra 0,53 m vys. Dobrá práce první polovice 18. stol. Na noze značky:

Relikviář sv.

Kříže 0,18 m. vysoký ze stříbra tepaný a ciselovaný. Noha oválová, na ní střídají se dva terče a dva páry růží, mezi nimi barokní lesklý ornament na matované půdě. Svršek podoby kříže; mezi rameny vycházejí paprsky. Pražská práce 18. stol. Značka:

Relikviář sv. Jana Nep. 0,31 m. vysoký, ze zlaceného stříbra. Na noze nezřetelná značka pouze letopočet 1743 v ní čitelný.

Zvony: 1. Průměr 1,20 m., výška 0,91 m. Kolem koruny dva pásy minuskulového gotického písma; pod tím reliefy svatých (?). Nápis (dle pamětní knihy): anno domini millesimo quingentesimo decimo nono

en ego campana nunquam pronunciovana sed ignem vel festum funus-
que honestum: me fecit magister barfolomeus nomen habet in civitate
Praga ex hoc laus deo omnipotenti mariae semper virgini et omnibus
sanctis.

2. Průměr 1,02 m.; výška 0,84 m. Kolem koruny:

anno domini mccccxxxix hec campana fusa est ad honorem dei sancti
trinit. per magistrum andream dictum ptaček.

Doubravčany.

Směrem k Zásmukám hradiště pozdní řečené »na
hradištatech«, na západ druhé hradiště též na
ostrožně nad Výravkou, řečené »na šancích«
s dvojím osídlením. (Výzkum 22.)

Drahobudice.

Schaller, I. c. VI, 235. — Sommer, I. c.
XII, 19.

Hradiště řečené »ve valech« pouze jedním
valem zachovalé. (Výzkum 21.)

KOSTEL SV. TROJICE (farní)
byl již 1352, kdy ves patřila kapitule
Staroboleslavské, farní a zůstal jím do 1623,
kdy fara zanikla. Dle pamětní knihy farní
založen na místě staršího 1. listopadu 1762
kostel nynější nákladem Jana Jiřího Hil-
lebranta z Prandavy, roku následujícího
stavba pokračovala a nepochybně záhy byla dokončena. Roku 1778 byl
kostel prý na státní útraty rozšířen a vyzdoben. Zvětšení se jistě netýkalo
půdorysu.

Jednoduchá omítnutá stavba z lámaného kamene a cihel, orientovaná,
s věží v západním průčelí; sakristie při severním, oratoř při jižním boku
presbyteře na venek segmentem zakončené. Stěny hladké; při zaoblených
nárožích vždy dvojice dorských nástěnných pilastrů, které nesou značně
vystouplou hlavní římsu kolem celého kostela se táhnoucí. Na ní spočívá
nízký zděný nástavek nahoře ořímsováný. Mansardní střecha kůrkami krytá.
Hlavní vchod pod věží, dva jiné v jižním a severním boku kostela, kde
také po páru oken.

Věž má patro oddělené od přízemku římsou; v nárožích pilastry.

↳ Dobřichov:
Relikviář sv. Jana Nep.

Loď dvěma plackami krytá, které odděluje pás spočívající na nástěnných pilastrech jonských (echinus a polštář malovaný, voluty plastické). Též v zatupených koutech prostoru. Presbyteř o něco nižší.

Hlavní oltář (vyjímaje jednoduchou mensu s tabernaklem) na stěně malován: dva páry korintských sloupů nesou jakýs baldachýn a zároveň obstupují zavěšený obraz sv. Trojice: na plátně, živé koncepcce, jasného, energického koloritu. Dobrá práce s novým založením kostela současná.

Náhrobek v dlažbě zasazený, deska červeného mramoru, vhloubený relief erbu, dle nápisu v latinských majuskulích z bronzu a v kámen zasazených, pohřbena tu Maria Anna de Prandau † 18. září 1761.

Kalich gotický 0,22 m. vysoký, ze stříbra. Šestilupenová noha 0,14 m. v průměru má na obrubě vyryto: *ĽETA PANIE 1541* a v hořené části kolem drobné gotické mřížoví, odkud hladce přechází v šestiboký stvol s jednoduchým nodem. Do stěn stvolu vyryto pod ořechem: *IHESVS*, nad ním *KRISTVS*. Na každé routě nodu vyryta

a šestilistá růžice. Kupa, 0,14 m. v průměru, nahoru lehce rozšířená, spodek její obložen prolamovaným gotickým obložen mřížovím nahore drobnými kytickami vroubeným.

Monstrance paprsková 0,57 m. vysoká ze zlaceného stříbra. Noha oválového základu (0,21—0,17 m.) má tepaný barokní ornament, v něm réva a hrozny. Kolem otvoru pro lunulu pěkné orámování, nad ním poprsí Hospodina, pod ním holubice Ducha svatého. Na obrubě dvířek: *Elisabetha Clara Hernla de Mott manus Fundavit Ao 1751*. Značka: **IW** Výborná práce precísní kresby, pěkné modelace a ciselury.

Zvony. 1. Průměr 0,93 m., výška 0,76 m., hladký bez ozdob. Kolem koruny nápis: *(h)ec campana fusa est ad laudem dei homni potentis et beate marie virgine per magistrum andream dicto pfarceq ano domini m° v° 8°*

Drahobudice: Kalich z r. 1541.

Drahobudice: Monstrance.

2. Průměr 0,71 m., výška 0,65 m., dle nápisu přelil Karel *Bellmann* ze zvonu, který Frant. Ant. *Franck* 1764 ulil.

Při zdi hřbitova kolem kostela čtyry silně zvětralé desky náhrobní s erby a nápisy sice nečitelnými, ale. charakter 16. století vykazujícími.

Grunta.

Sommer, l. c. XII. 233. — Nechvíle J., Method XIII, 67 sg. — Památky archeol. IX, 659.

KOSTEL ZVĚSTOVÁNÍ P. MARIE (filiální).

Dle knih konfirmačních již ve 14. století farní pod patronatem arciděkanství kouřimského. Po počátku 15. století ztratil faráře. Josef Devoty zanesl do svých zápisků (rkp. městského musea v Pardubicích) o starém chrámu: »Byl vysoký, v gotickém slohu zbudovaný. Sakristie byla po levé straně se dvěma okny, kazatelna starobylá, dřevěná, velký oltář sochami ozdobený. Postranní oltáře byly dva: sv. P. Barbory a sv. Jana Nep.; na choru byly varhany« (cit. Nechvíle). Tato budova sešla a byla 1814 zbořena. Nynější postavena 1815—18.

Je to jednolodní nevzhledná stavba, orientovaná, s věží na západním průčelí, chor třístranný, po levém boku malá sakristie. Šindelný kryt.

Ze staré budovy zbyla věž zabírající celé průčelí 6,20 m. a sahající na 7,70 m hloubky. Její zdě v nárožích z tesaného, ostatek z lomového omítnutého kamene. Má nyní dvě patra od sebe jednoduchou tesanou římsou gotického profilu oddělená, třetí je do poloviny výše zachováno, nízká jehlánová střecha je nového původu. V přízemí zdi západní (1,80 m. silně) obdélníkové dvře s obložením z konce 17. stol.; ve všech patrech čtyřhranná okna s tesaným obložením, jehož hrana je žlábkem ztupená. Okna ve třetím patře pouze do dvou třetin znatelná a zde i ve druhém zazděná. Při straně severní, v koutě mezi sakristií a věží šnek rovněž s tesaného kamene, jedno okénko obdélníkové, druhé s gotickým obloukem. Je s věžním zdívem stejně vysoký, s ním spojený a také současný; věžní římsy patrové obepínají zároveň tělo šneku.

Kobka pod věží, tvořící předsíň kostela, má nový, rovný strop a měří ve světlosti 2,90 m. a 3,90 m. Zde jsou zazděny tři náhrobyky:

1. Deska bílého mramoru 1,92 m. vys., 1,00 m. šir. Silný relief dobré práce: Rytíř v celé postavě v plátovém ozdobném brnění, hlava nepokrytá na polštáři, vlas krátce střížený, vous dlouhý do špičky, levá ruka drží připásaný meč, pravá spočívá na chocholatém helmě na soklu s erbem stojícím. V hořeních koutech podstavcové plochy mušle a pod ní dvě poutnické hole zkřížené. Nápis kolem:

Letá panie *MDLxxxviii* w piatek przed *S:* Katerzynou mezi *xix* a *xx* godzinau pan *Buh* w *Wsemohaczym* g^o stohoto *Swieta* prostrzedke

Smrti powolati raczil Urozeneho A Stateczneho Rytirze pana Jana Liebeniczke a Uochowic A na Liebeniczich a Denikowie. Pan Buh racz Beity na dusi Jeho milostiw.

2. Deska z bílého mramoru 1,72 m vys.; 0,78 m šir.; náhrobek paní Anny Němčické z Libenic († 1594). Silný relief hrubé práce: postava ženy v dlouhém nepřepásaném šatu, ruce sepjaté, polštář pod hlavou, na hlavě nízký čepce, od něhož, od uší až k patám, splývají dlouhé úzké stuhy. U nohou v levo pěkně kartušovaný štít erbovní: vodorovně na dvě půle rozdělený, hoření pole zase svislou čarou na dvě. Nápis gotickým písmem kolem desky vedený je silně porušený (oba hoření rohy náhrobku jsou šikmo usečené). Nechvíle (l. c.) jej uvádí ještě celý.

3. Deska z bílého mramoru 1,78 m vys., 0,97 m šir. V hoření polovině obdélníková deska, obtočená svíjenými proužky v mírném reliefu; v dolní erb jako na prvním náhrobku. Nápis kolem:

Ueta M D L x x x x j w s t r z e d u P a m a t k y S w a t y B u s k y m e z i x v i : A x v i h o d i n a u P a n B u h w s s e m o h a u r z y g t z t o h o t o S w i e t a (p o w o l a t i) r a c z i l D r o z e ° : A S t a t e c z n e ° R i t i r z e p a n a W y l y - a p o k r a c u j e n a k a r t u ŝ i :

ma W s s e b o r a L y b e n i c z k e h o B u r c h o w i ŝ t i A n a L y b e n i c z i c h a D e n i k o w i e e t c . B . r a c z B e i t y D : g e ° m i l o s t i w .

Zvon. 0,98 m. v průměru a 0,73 vys. hladký, uši jako cop pletené. Kolem koruny:

ave maria gratia † pane bozie dai swobodu fiem kdoz te milugi a twau prawdu wyznawagi.

Hradenín.

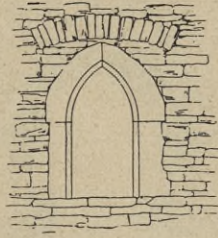
Bernau B., l. c. 122 sq. — Světozor 1869, 236. — Kolínské Noviny 1880. č. 43 sq.

Směrem k Poboří žárové hroby oráním rozrušené.

Ves (také Radenín) připomíná se již ve 13. století. Dvě stě let na to byla i s tvrzí v držení rodiny Píšků z Radenína, roku 1483 v majetku Mikuláše Dachsa z Hamrštejna, asi do roku 1541 Amchové z Borovnice. Počátkem 18. věku koupila majetek Hora Kutná od Františka J. Valdštejna. Nyní v soukromém držení.

TVRZ. Ze staré stavby zachoval se most kamenný, jehož dva oblouky po roce 1869 byly vyzděny. Vede od západu k východu. Při jeho východním konci po levé ruce přízemní stavení t. zv. »kaple«: zdí až 3 m. silné z lámaného kamene v obdélníku s rohy zatupenými. Uvnitř přízemku malá předsíňka s valeným klenutím, kterou se prochází do »kaple« s klenbou lunetovou. Dále k východu věž o sobě stojící, mohutný hranol o třech patrech z 15. století, s nízkou (ca 6 m. vys.) šindelnou střechou: podlomený jehlan z 18. věku.

Půdorys věže obdélník 9,60 a 12,10 m. v rozměru. Zdi zevně hladké, bez římsy z lámaného kamene, v nárožích pískovcové kvádry. Pod věží sklep, kde zdě 2,28 m. měří, přízemek jedna klenutá prostora. Do prvního patra vchází se točitými schody při západní straně později přistavenými. Po té straně bývala asi stará pavlač, na kterou se vcházelo ze vnitř dveřmi s pískovcovým obložením, jehož tvar i zbytky kování ukazují na 15. stol. Vedle nich také k jihu široký, segmentem sklenutý, nyní zazděný výklenek. První patro jedna kobka s valeným klenutím, na severní straně jedno výklenkové okno s kamennými sedadly, zdi 1,50 m. Druhé patro taktéž klenuté, na třech stranách po jednom okně a v severozápadním koutě vestavený pozdější cihlový válec, obsahující točité schody do třetího patra. Toto beze stropu má po jednom okně na sever a jih, po dvou na západ a východ, zde okna výklenková se sedadly.

Hradení: Okno tvrzové věže.

Hradištko.

Poblíž Labe hradiště řečené »na Valech« (Pam. arch. 364. Výzkum 3.), směrem ke Kolínu poloha řečená Zlicko.

Hryzely.

Hradiště s trojnásobným valem řečené »v šancích«. (Výzkum 22.)

Chocenice.

Schaller, l. c. X, 36. — Sommer, l. c. XII, 237. — Bernau, l. c. 142.

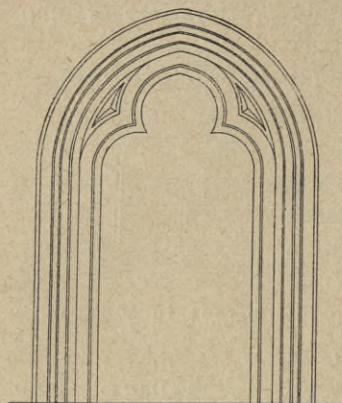
KOSTEL SV. ANNY (filiální), připomíná se 1352 jako farní, byl v 15. století nejspíše v rozvalinách a zaniklý. Nynější pochází asi z konce 17. století. Roku 1713 v inventáři statku uvádí se vedle tvrze »kaple svěcená založení sv. Anny, v níž oltáře dva, kůr a jiné příslušenství . . . též zvonce dva na věži«.

Jednolodní nevelká stavba cihlová, omítnutá, bez věže, s malou vízkou na střeše. Uvnitř stropy rovné a pravoúhlé presbyterium.

Gotický portal — pochází prý z Křechoře — v pískovci provedený, 1,18 a 2,53 m. ve světlosti. Pěkně profilované ostění v jednom ústupku 0,49 m. široké, přechází v lomený oblouk s dvěma nosy. Konec 14. stol.

Na hl. oltáři obraz sv. Anny 2,00 × 2,30 m. na plátně, směru P. Brandla. Malebná komposice, dobré typy, stíny těžké do šeda. Cihlově

červená a hluboce blankytná barva dominují v koloritu této dobré práce z konce 17. věku. V dolním pravém koutě erb o dvou polích: v hořejším žlutém černá orlice na pravo hledící, v bílém dolejší věžatý kostelík; pod ním C B G C (Catharina Binago geborene Chiesa).

Chocenice: Portal kostela.

V lodi visí obraz českých patronů na plátně 1,23 a 1,48 m. Uprostřed v oblacích Madona staroboleslavská, kolem ní andělé s palmami. Dole klečí sv. Prokop, Václav a Jan Nep. vzhůru shlížejíce a anděl držící velký štít erbovní: hoření pole žluté s černou na pravo hledící orlicí, dolní svísele na dvě děleny; v pravo na bílém poli BI, levé modré. Dle toho jest objednatel Antonín Binago, který 1671 neb 1672 zemřel. Obraz pochází snad z téže ruky jako předchozí a jest v krásném bohatě řezaném zlaceném rámcí barokním.

Na vížce zvon z roku 1581 od Brikcího z Cimperka a jiný menší z r. 1753. (Bernau 143.)

Chotouň.

Schaller, l. c. X, 184. — Sommer, l. c. XII, 133. — Lumír, 1860 II, 646. — Heber, l. c. II, 233. — Zap K. V., Památky archeolog. I, 39 sq. — Bernau, l. c. 79 sq. — Blahověst XX, 367.

KOSTEL SV. PROKOPA (filiální). Při dvoře, který roku 1599 Václav Berka z Dubé koupil, stávala stará kaple; obojí shořelo 31. října 1632 až do základu. Pak — podle slohu koncem 17. století — jistě ještě před rokem 1706 zbudována stavba nynější. Erb nad hlavním vchodem vytesaný jest Berkův, kterým Chotouň do roku 1706 patřila. Od roku 1715 až do 1759 jest majitelem dvoru a kaple Jan Ignac Mladota ze Solopisk, jehož erb na hlavním oltáři. Roku 1807 koupila obec kapli, kterou opravila a jež po zrušení farního kostela stala se 1816 filiálním kostelem.

Jednoduchá kamenná omítnutá stavba. Hlavní loď zevně podélný osmiúhelník s rovnými stranami, k němuž na východě přiléhá pětiboký chor, jehož strany jsou do vnitř vyduť. V koutě mezi chorem a lodí na severní straně sakristie a nad ní oratoř. Zevně jsou stěny loď hladké, nároží presbyteria ustupují do vnitř. Jednoduchá římsa okapní. Společný kryt loď a choru taškový.

Tři vchody (Z, S, J) vedou do vnitř; každý má pískovcové obložení nad hlavním, západním, segmentový štít prostřed prolomený. Zde korunovaný erb Berkův. V ostatních stranách okna segmentem uzavřená.

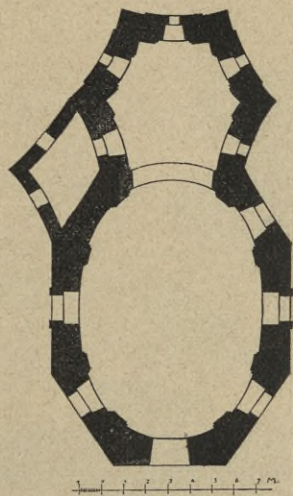
Hlavní loď uvnitř tvoří ovál 11,82 m. dlouhý a 8,32 m. široký. Osm dorských pilastrů nástěných nese kladí a římsu. Prostor jest uzavřen kopolí. Jednoduchá kruchta v západní části.

Triumfalný oblouk 3,60 m. široký otvírá se do klenutého prostoru presbyteria.

Obraz sv. Petra a Pavla, na plátně, obdélník se silně vykrojenými rohy. Oba světci jsou zdatné postavy v širokých rouchách, sedí na skalku, Pavel s knihou a perem, Petr pravici klade na prsa. V nebesích andělé. Dobrá práce poč. 18. stol.

Dva menší obrazy na dřevě: Sv. Josef při práci tesařské — P. Maria při přeslici v komůrce. Na obou otevřené nebe s hlavami andělů. Tvrdé v kresbě i barvě. Druhá polovice 17. stol.

Ornat, štola, manipulum a korporale bohatými květy vyšívané. Stonky a obrysy nití zlatou a stříbrnou, barevné květy a listy realistické kresby v přirozených barvách a ubývaných tonech z části stehem plochým z části tamburovým. Na ornatu dole erb Mladotů ze Solopisk, tedy práce z let 1715 a 1759.

Chotouň: Půdorys kostela sv. Prokopa.

Bývalý farní KOSTEL SV. PETRA A PAVLA připomíná se 1352 jako farní a byl 1816. jako schátralý zbořen a zbývá pouze věž: prostá hranolová stavba, zevně v 18. století vypravená. Střecha jehlan plechem krytý.

Zvony: 1. Průměr 0,55 m.; výška 0,44 m. Kolem koruny mezi dvěma pruhy ornamentu:

GOSS MICH NICOLAVS LÖW IN PRAG

Na severní straně pláště:

IN HONOREM S: S: PETRI ET PAVLI
APOSTOLORVM PRINCIPVM ET PATRONORVM
HVIVS ECCLESIAE CHOTAVNENSIS HAEC
CAMPANA RENOVATA EST

na jižní pokračuje:

SVB CAPITANEATV S: C: M: DOMINY
PODIEBRADENSIS PRAENOBILIS AC
GENEROSI DOMINI LIBORY LAMERS
ANNO DNI MDCLXIV

2. Průměr 0,44 m.; výška 0,34 m. Úprava zvonu — ke cti sv. Prokopa, — nápisy a jich obsah jako na předchozím.

3. Průměr 0,64 m.; výška 0,49. Úprava stejná.

Chvaltiny Dolní.

Památky archeolog. VII, 324.

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA (filiální). Starý vyhořel 2. července 1807. Roku 1814 počala nová stavba nákladem Františka hraběte Šternberka-Manderšeyta a dokončena 1827. (Pam. kn. děkanství v Zásmukách.)

Chvaltiny Dol.: Kostel sv. Petra a Pavla.

Stavba kamenná, omítnutá, stojí na terasovitém výstupku uprostřed hřbitova, k jehož ploše se od severní strany po dvouramenných schodech vychází. Zevně tvoří kostel kříž (21,90×10,50 m.), k jehož severnímu rameni přilehá uprostřed otevřený 3,20 m. hluboký portik. Čtyři hmotné čtyrboké pilíře, spojené polokruhovými oblouky, nesou malé polo-

patro o třech nízkých oknech a nad ním nízký trojúhelníkový prázdný štít. Ostatní stavba objevuje se přízemní, nároží s ostrou omítkovou rustikou, okna mají nízké trojúhelníkové štítky.

Vnitřek obsahuje v křížení osmibokou loď 6,80 m. největšího průměru, prostor presbyterní segmentem zakončený na východě a jemu odpovídá na západě obdélníkové podkruchtí. Vchází se z portiku a v podkruchtí do kostela. Nad hlavní lodí na vysokém tamburu se čtyřmi kulatými okny spočívá kopule uprostřed lucernou osvětlená. Zevně je plechem krytá.

V podkruchtí dva náhrobní kameny: 1. Viktorina Gradeckého z Bukoviny († 1600) a 2. některého roku 1602. zemřelého člena téže rodiny, jak z erbů na obou náhrobcích vytesaných patrně.

Zvony. 1. 0,80 m. v průměru z r. 1820 přelit ze staršího pocházejícího od mistra Tomáše z Kutné Hory z roku 1671; také 2. v průměru 1,05 m. jest ulit roku 1821 ze staršího, jak nápisy zvonaře Frant. Jos. Kühnla udávají.

Kbely Velké.

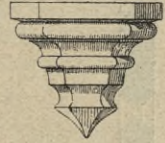
Sommer, l. c. XII, 252. — Vávra J., Dějiny města Kolína pass. — Brániš J., Dějiny středověkého umění v Čechách II, 73.

Při silnici k Lošánkám dvě kostry latěnské se skvostnou sponou a pěkným náramkem v zemském museu (Pam. II. 93).

KOSTEL NAVŠTIVENÍ P. MARIE (filiální). Roku 1354 farní, v první polovici 17. století přifařen ke Kolínu, za války třicetileté ves

vypálena a též kostel zůstal beze střechy, až jej 1664 majitel statku Hanuš Fridrich z Trautmansdorfu dal obnoviti; 1874 kostel vyhořel, 1880 bleskem poškozen, načež do 1885 slušně vyspraven.

Gotická, jednolodní, kamenná, nyní omítnutá, orientovaná stavba z konce 14. století. V západním průčelí čtyrboká, dvoupatrová věž; přístup do ní zazděný. Na východě chor polygonální, pět stran osmiúhelníku, bez nárožných operáků; při jeho severním boku jednoduchá novější sakristie. Vchod do lodi na jižní straně o lomeném gotickém oblouku s kameným obložení velmi plochého profilu. Loď, 13,30 m. a 7,62 m. ve světlosti rovným stropem krytá. Po každé straně pár oken zmodernizovaných. Triumfální lomený got. oblouk 4,25 m. v rozpjetí. Presbyterium 4,72 m. široké a v polygonu 4,90 m. hluboké. Strany polygonu 1,70 m. Klenba křížová, žebra spočívají na pětibokých římsovitých konsolách a protínají se v hladkých terčových svornících. V severní zdi gotický obložený vstup do sakristie, která má v oblouku lehce lomeném valenou klenbu.

K b e l y : Konsola
žebra.

Po požáru 1874 objevily se fresky 14. století v presbyteri, lodi i sakristii (tyto mladší?). V presbyteri na klenbě hudoucí andělé, ve špaletách chorových oken svatí biskupové, na východní stěně žehnající Kristus, na severní Klanění Tří králů; spodek kobercový. Nad vrcholem triumfálního oblouku Poslední soud, vedle sv. Krištof, na pobočných stěnách biblické výjevy, nad vchodem nečitelný nápis. Vše při opravě zmizelo pod bílením.

Zvonce, nízký osmiboký hranol, stojí jihozápadně podál kostela; novější stavba, v níž visí zvon 0,83 v průměru a 0,67 m vysoký. Na západní straně pláště:

DO: FRID: COMES DA TRAVTMANSTORF ETC
 ∴ S: C: M: CONS: AT SVPREMVS
 REGNI BOH CAMERARIVS:
 ∴ MARIA CLARA NATA DE DITRICHSTEIN ETC
 CONIVX: RENOV: D. A 1664:

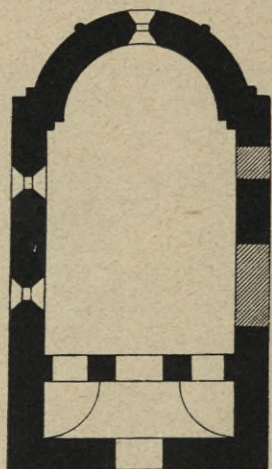
Na východní straně celá postava P. Marie v gloriole a pod ní erb Dietrichstejnský a Trautmansdorfský, oba slabým věnečkem ovinuté. Při hoření kraji páska nahoře i dole provázená zátočkovým páskovým ornamentem s nápisem: GOS MICH NICOLAVS LÖW IN PRAG.

Kojice.

Nechvíle J., Method VII, 89 sq. — Památky archeol. XI, 847.

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA AP. (filialný), ve 14. století farní, k němuž klášter sedlecký až do 1405 měl právo podací. Od počátku 17. věku přifařen do Týnice n. L. Roku 1828 utrpěl požárem, při čemž rozlity zvony z r. 1494, 1512 a 1751, a v letech sedmdesátých nově vyspraven, polychromován a vypraven.

Jednoduchá románská stavba z 12. století, s apsidou, s věží v průčelí a novějším přístavkem při pravém boku. Material jest tesaný, omítnutý pískovec, v hořené části věže lánaný kámen. Kostel jest na místě vyvýšeném, uprostřed hrazeného hřbitova.

Kojice: Kostel sv. Petra a Pavla.

Věž stojí ve středu západního průčelí, ale nevystupuje z něho. V přízemku vchod s rovným nadpražím, pocházející z některé obnovy. V patře, vyčnívajícím nad střechu, stopy podvojného románského okna na západní a východní straně; osmiboká, cibulovitá bání s lucernou zakončuje věž.

Podélné stěny zevnější jsou hladké, toliko na rohu severozápadním široká lisena až ku střeše. Dvě okna románská s původním šikmým ostěním (otvor však rozšířený) ve zdi severní leží nápadně vysoko, dotýkající se vrcholem málem hořeného kraje zdi. Při jižní zdi po celé délce přístavek 3,80 m. široký: sakristie, kobka a schody na kruchtu vedoucí.

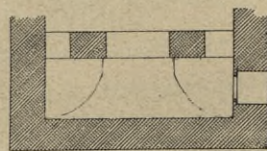
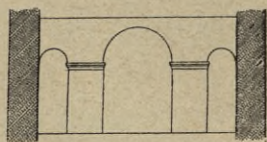
Apsida zevně má ještě čtyři liseny, dvě v koutech, dvě na obvodu. Okna jsou novější prolomy. Obloučkový vlys i římsa scházejí. Kryty apsidy a kostela jsou nové.

Vnitřek kostela tvoří obdélník 6,62 m. široký, 9,10 m. dlouhý, z toho připadá 1,74 m. na podkruchtí při západní straně, od lodě oddělené dvěma mohutnými hranoly pilířů bez patek s jednoduchou římsovou hlavicí. Jsou 1,38 m. vys. a se dvěma stejnotvarými příporami nesou obloukové pasy tří otvorů. Podkruchtí samo jest zaklenuto polovičkou valeného klenutí.

Empora jest proti lodi uzavřená stěnou, proloženou třemi oblouky, prostřední 1,96 m. široký sahá málem až u stropu, dva postranní 0,87 m v průměru počínajíce 2,27 m. nad podlahou. Tak vznikají dva hmotné čtyřboké pilíře s římsovou hlavicí, jako je při spodních, mezi nimi, zvedající se na pilířích přízemních a nesoucích tíhu věže. Na emporu vstupuje se dveřmi v jižní straně 0,96 m. a 1,90 m. vesvětlosti, jejichž obložení pochází z 15. stol.

Lodě s rovným rákosovaným stropem otevírá se plným obloukem 4,50 m. širokým do apsidy o jeden stupeň vyvýšené a až do výšky stropu lodního zklenuté konchou, u jejíž patky se táhne římsa z páska a šiky složená.

Kobka při pravé straně lodi, vedle sakristie, má v patře oratoř s rovným stropem.

Kojice: Empora kostela sv. Petra a Pavla.

Kolín.

Schaller J., 1c X, 38 sq. — Sommer G. J., 1c XII, 221 sq. — Vávra J., Dě-
jiny král. města Kolína.

Rozrušené hradiště »Hánin« proti cukrovaru; u cukrovaru popelovité vrstvy, v plynárně latěnský hrob; v lihovaru žárové hroby lužického typu; na staveništi p. Zemánka br. nádobka a bronzové drobnosti; z domu Vtělenského puklice štítová (ná-
lezy v museu Kolínském); z cihelny p. Součka dvojitý hrob kostrový s žel. mečem
doby karolinské, žel. sekyrkou a modrými korálky rýhovanými z první doby křesťanské,
ostruhami, knoflíky a náušnicemi práce arabské, skvostným kováním pasu, kůstkou
ostatkovou ve zlatě fasovanou, skleněnými nádobkami staršího tvaru merovejského,
a kalichem a j. vše vystaveno v zemském museu. (Výzkum tab. XXXV—XXXVII.
Koula, Památky seš. III. 4. a seš. II. 1. J. Šafránek o pohřebišti Prokopa Velkého,
Pardubice 1881; Verhandl. d. anthropol. Gesel. Berlin XVI. 208.) U cukrovaru hrob
s kostrami první doby křesťanské s cetkou práce arabské.

Založení města spadá do doby Přemysla Otokara II. (1253—1278)
a to před rokem 1261, kdy uděluje týž panovník Přelouči práva městská
dle kolínských. Neznámého roku nařizuje, aby do čtyř let zbudovány byly
hradby městské s příkopem zděným, okrouhlými baštami a čtyřmi branami.

HRADBY MĚSTSKÉ jsou na některých místech východní a zá-
padní strany z části uchovalé. Otvířely velikým obloukem, jehož tetivu tvo-
řila řeka, město. Na plánu C. Capiho z roku 1640 jsou v celkové rozloze
zřetelné. Zbudovány ze svoru a ruly, měřily vnitřní zdě ca 12,00 m. výšky, v síle
1,80—2,00 m. a měly dvanáct okrouhlých bašt. Parkán měří taktéž as 12,00 m.
pak následuje příkop stejně hluboký a široký, s obou stran vyzděný. Před
ním byl navezený val. Jednoduchá cimbuřová zeď podél Labe.

Všechny věže v našem století zmizely. Byly čtyry: Labská, Čáslavská,
Kouřimská a Pražská či klášterská, pak malá branka k Labi.

Na pravém břehu Labe na skále stojí čtyrboká věž obranná, v ně-
kterém čase též za vodárnu slouživší. Hranol v půdorysu 6,40 a 5,90 m.,
zdě z lámaného svoru v přízemí 1,30 m. silné, vchod segmentem uzavřený
(bez venýřů) na straně západní. Střecha a vnitřní rozdělení schází. Dle po-
lohy úzkých okének a ložisk povalů stropních byla stavba trojpatrová. Na
zevních stranách otvory pro založení trámců dřevěných ochozů v šesti
řadách nad sebou.

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE AP. (děkanský) — Mimo litera-
tury o městě: Zap K. V. v Památkách archeolog. IV 1, 173 sq. — Grueber B., Die
Kunst des Mittelalters in Böhmen II, 45 sq, III, 82 sq. a pass. — Schnaase C., Ge-
schichte der bildenden Künste VI, 276. — Neuwirth J., Geschichte der christl. Kunst
in Böhmen 403 sq. a pass. — Neuwirth J., Peter Parler von Gmünd 73 sq. — Neu-
wirth J., Geschichte der bild. Künste in Böhmen I, 428 sq. — Dohme R., Geschichte
der deutschen Baukunst. 157. 250. — Bráníš J., Dějiny umění středověkého v Če-
chách I, 64 sq. a pass. — Mittheilungen der Central-Commission f. Erhaltung u. Er-
forsch. der Baudenk. pass. — Zpráva řemeslnické školy v Kolíně 1895.

Prvotní založení spadá na jisto do počátku druhé pol. 13. věku a podací
právo udělil 1325, dne 22. dubna Jan Lucem. opatům sedleckým. Nejspíše

že velkým požárem roku 1349 utrpěla stará stavba, tak že bylo pomýšleti na novou a počalo se s vysokým kůrem dle plánů a za vedení Petra *Parleře*, dle nápisu při jeho poprsí v triforiu u sv. Víta v Praze. Při vchodu do sakristie čte se starý, nyní obnovený nápis:

incepta · est · hęc · structura · chori · sub anno
 dn̄i · m° · ccc° · lxx° · xij' kl' v februi*) temporibus
 serenissimi · principis · dn̄i · karoli · dei · gra ·
 imperatoris · romanor · x · regis: bohēmie
 per magstr · petr de gemudia · lapicidam ·

Před rokem 1788 a snad i ještě později byl v kostele ještě druhý nápis nyní zmizelý:

A. D. 1378. 18 mensis Octobris dedicatus est iste Chorus & maius altare per Venerabilem in Christo Patrem & D. D. Hincodem Episcopum Ludomiriensem Ordinis Fratrum Eremitanum S. Augustini. (Schaller 41.)

Než stavba pokračovala dále, neboť až do roku 1401 vyskytují se v knihách městských jednak odkazy jednotlivců, jednak smlouvy o stavbě (s *Myrklausem* kameníkem 1398). Roku 1368 uvádí se summum altare P. Marie, před rokem 1371 založil Petr Eylauer v kůru oltář sv. Šimona a Judy; 1379 zmínka o oltáři sv. Jana Ev., tamtéž aj. (Vávra 48 sq.). Nové varhany v kůru postavil roku 1395 *Pavel* varhaník.

Roku 1449 zavěšen na jižní věži nákladem paní Vožany velký zvon »Vožan«. Koncem 15. století vyskytují se stesky, že klenby kostela jsou poškozeny. Krov byl chatrný a byl 1494 Janem *Šatným* opraven, později, po roce 1497, nepochybně celý obnoven. Tenkráté také byly již hodiny na severní věži, které 1494 hodinář *Fišík* z Prahy upravil za 20 kop. Při opravách roku 1497 bylo třeba obnoviti hranici zvonů v severní věži, kde visel m. j. zvon od Ondřeje *Ptáčka*, který 1500 byl přelit od *Jana* na Novém Městě v Praze. Tou dobou dály se asi různé opravy na stavbě samé a přistavěno nepochybně schodiště při jižní věži vedoucí na kruchtu.

Mezi lety 1612 a 1614 jedná se o nový kryt na věžích kostelních. V červnu 1619 dány nové žlaby ku střeše kostela, dne 24. června téhož roku poškozena velmi silně okna vichřicí a opravena za 20 kop gr. Od roku 1648 objevují se časté stesky, že chrám jest nejvýše schátralý, »oškrábaný a na oči nevidomý« a dějí se různé, ne však pronikavé opravy roku 1654, 1662 a 1721. Děkan Jan Antonín Stříbrný (1681—1706) vyměnil starý oltář hlavní za nový, obnovil varhany; Antonín Formandl (1728—1750) zakoupil od Petra *Brandla* (před r. 1739) obraz sv. Bartoloměje, Zjevení Páně a Panny Marie.

Velikým požárem dne 24. července 1796 utrpěl kostel nesmírné škody. Skoro všechno zařízení vnitřní bylo buď zničeno, buď silně poškozeno a bylo třeba ještě do vánoc téhož roku aspoň krov v rychlosti obnoviti, aby byl kostel před další zkázou chráněn. Roku 1799 koupen v Pacově nový, ny-

*) 20. ledna 1360.

nější oltář, 1801 postaveny nové varhany, při čemž kruchta do vnitř kostela značně rozšířena, 1831 byl znovu vyspraven krov a 1847 jehly obou věží průčelných, 1857 obnovena dlažba kostelní, 1860 vyspravena okna,

Kolín: Hlavní portal kostela sv. Bartoloměje.

1865 kryt ohoz choru, 1868 zmenšena kruchta do původní velikosti a r. 1878 založen v městě spolek pro obnovu kostela, který dle stávajících prostředků nyní hoření část celého kůru vyspravit a obnovil.

Chrám (orientovaný) zvedá se na nejvyšším místě města, v jihovýchodním koutu starých hradeb, jako třílodní stavba s bohatým mnoho-

úhelníkovým kaplovým chorem. První část patří stavbě původní, z 13. věku, druhá jest dílo Petra Parleře, roku 1360 počaté. Starší díl z lámaného a tesaného, novější pouze z tesaného pískovce.

Západní průčelí (22,40 m. šir.) s nízkým, nahoře šikmo sříznutým trnožem, jest ukončeno jediným trojúhelníkovým štítem s jednoduchou krajní tesanou římsou. Nad ním a o něco vzadu vyniká, jako okraj druhého štítu, mladší nástavek s tesanou římsou, na vrcholi kamenný kříž a pod ním datum 1886. Ve hlavní ose průčelí: hlavní portál v přízemí, okrouhlé okno v prvním patře a dvě úzká gotická okénka těsně při sobě ve štítu. Všechna ostatní stěna úplně hladká a omítnutá.

Hlavní portál jest 4,37 m. rozevřen, 5,00 m. k vrcholi lomeného zevnějšího oblouku; otvor dveřní 1,90 m. ve světlosti. Bohaté ostění a archivoly, hojně architektonické a plastické práce požáry skoro úplně zničené, levá strana o něco zachovalejší nežli pravá.

Vnitřní třetina ostění, tři žlábků a tři hruškovité baňaté profily, je i s příslušnou archivoltou hladká, ostatní část zevnější s předchozí ve vrcholu k levé straně diverguje. Zevní díl ostění má čtyry polosloupky na nízkém trnoži, který v pravo a v levo as na 1,00 m. délky po zevní lici průčelí dále běží, patky talířové, dřívky hladké, 1,90 m. vys., kalichovité hlavice plastickým lupením obložené, členěné desky abakové, třístrané, velmi nízké. Na čtvrté hlavici (nejvnitřnější) po levé straně hlavička, z jejíž úst ratolest vyrůstá, která na vedlejší přechází.

Archivolta I. (nejzevnější) a II.: při obou patkách zřetelné stopy stojících figur, nad jejich hlavami stříška gotického baldachynu. Ostatek archivolt vyplňovalo plastické listoví, nyní sotva znatelné.

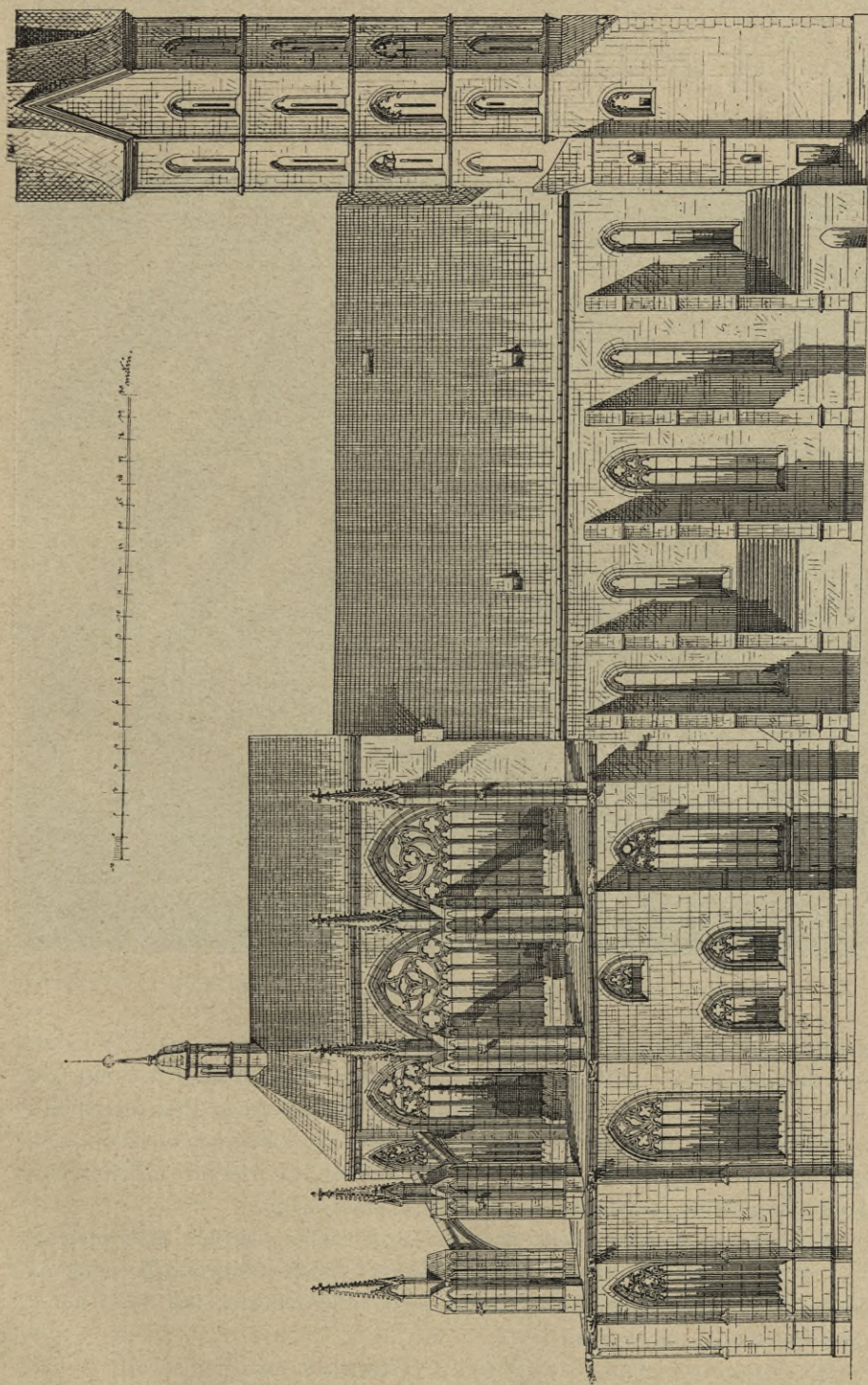
Archivolta III.: Na hlavici sloupu levého ostění stojí velká figura, zafrající šířkou svojí celý žlábek a vedlejší prut; na pravo otlučená, ale nad ní zřetelné zbytky baldachynu. Ostatek žlábků vyplněn pivoňkami silně plasticky.

Archivolta IV.: v každém rameně archivoly po pěti vzpřímených postavách v řasnatém šatě, hlavy a ruce otlučeny, taktéž konsoly, na nichž stály.

Pokud ze zbytků lze souditi, jsou tyto plastiky v opuce velmi jemně provedené, svěží v pohybu, přirozené v řasnění a cituplně modelované.

Kruhové, růžové okno, 3,20 m. ve světlosti, má ostění jednu šiku, přerušenu ostrým vrubem. Jeho kružba celá zničená; zbyly pouze na obvodu části obloukovitých motivů, svědčící, že mřížoví bylo původně šesti-dílné.

Při pravém a levém kraji průčelí vynikají nad prvním patrem dvě věže osmiboké, jejichž přední stěna spadá v jedno s lícem průčelí, do jehož štítu se nejdolejší patro zařezuje. Spodek věží až do výšky okapu hlavní stavby spadá s touto v jedno. Jejich hoření část je o čtyřech patrech úzkými římsami od sebe oddělených; osm hran vyznačeno polosloupky, z nichž nejspodnější končí v hladké konsoly. V každém patře a v každé

Kolín: Severní strana kostela sv. Bartoloměje.

straně úzká, gotická, nyní zazděná okna; ve druhém, třetím a čtvrtém ještě stopy původních kružeb. Severní věž má moderní, osmiboký, břidlou krytý jehlan za přílbu, jižní také, ale se čtyřmi štíty u okapu.

Na jižní straně staré části chrámu, při východním rohu věže malý výstupek se šnekem až do výšky okapu, v šířce druhého pole klenbového vyniká

Kolín: Tympanon severního postranního vchodu kostela sv. Bartoloměje.

přízemní kaple P. Marie zakončená pěti stranami osmiúhelníka, v každé jedno okno; dále tři opěrací pilíře 3,00 m. u paty široké, o dvou silných ústupcích. Jsou z lámaného kamene, nároží obložené tesanými kvádry. Přízemek pilíře má průchod mezi zdí kostela a čtyřbokým pilířem, který se čtvrtkruhovým pasem klenbovým průchodu nese celý pilíř. Podél celé zdi nízký trnož, pod střechou římsa, skládající se ze šiky a podbrádky.

Mezi starou a novou částí spojující zeď 1,90 m. široká, pak opěrací pilíř a za ním zazděný vchod, jehož oblouk skoro půlkruhový sahá až k parapetu širokého okna. Trnož této části, kolem běžící, jest vyšší než-li na starší a není s ní spojen.

Na severní straně analogický výstupek s točitými schody a pak pět starších pilířů opěracích a jeden nový jako na straně jižní, podobně i trnože

a římsy. Mezi schodovým výstupkem a prvním opěrákem vestavěna nová předsíňka, chrání postraní vchod s rovným nadpražím, 1,53 m. a 2,32 m. ve světlosti, s ostěním a tympanonem. Ostění požárem silně utrpělo, více na levé straně. Na nízkém trnoží stály v pravoúhlých koutech tři sloupky (nyní zmizelé), zbyly pouze talířovité patky. Mezi sloupky tři hladké žlábký.

Archivolty, v lomeném gotickém oblouku se sbíhající, vykazují tři hladké oblouny a dva žlábký, vyplněné jemným vegetabilním ornamentem ranní gotiky. Tympanon má uprostřed hladké pole obstavené dvěma tenkými sloupky s talířovitými patkami a číšovitými, hladkými hlavicemi, na nichž spočívá dvojnásob lomený oblouček. Po každé straně tohoto tabernaklového pole, jež původně asi přiměřenou malbu obsahovalo, klečí dva andělé, jichž šat je skoro barokně pohnutý, ruce i hlavy, za nimiž vyrůstají dva stromky, hrubé práce. Nad vrcholem tabernaklu, s vrcholem archivolt trochu na levo divergujícím, malinké poprsí. Vše z opuky provedeno v druhé polovici 13. století.

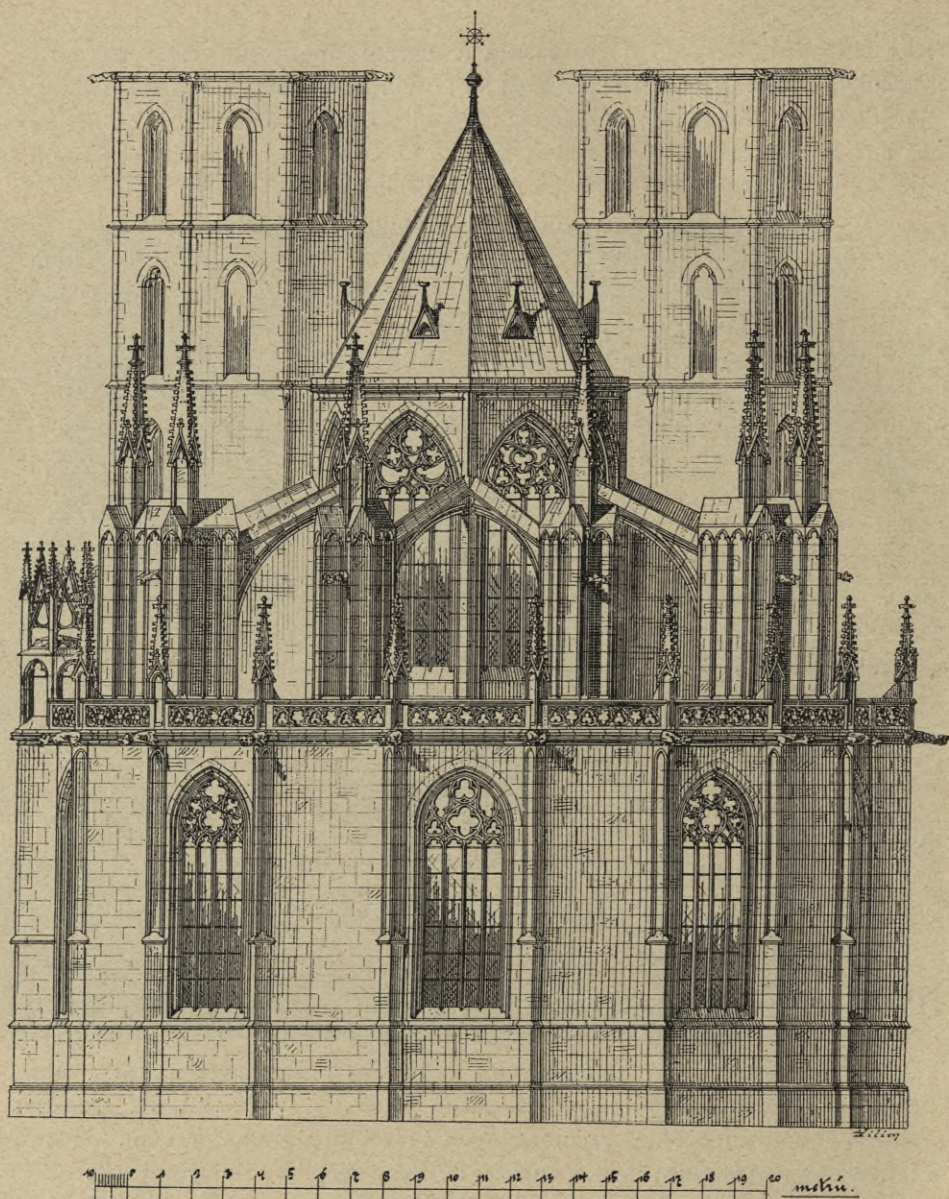
K o l i n: Dveře severního vchodu kostela sv. Bartoloměje.

Portalek má ještě původní dubové dvře. Železné kování na zevní straně skládá se ze tří vodorovných, plochých prutů závěsných, končících ve formy liliové a srdcové. Z každého vyrůstají tři páry vlnivých a v lilie končících větvic. Uprostřed dveří drží volská hlava v tlamě kruh. Vše přibíjeno hřeby s hlavicemi čtyřhrannými, křížovými a hvězdicovými.

Ve čtvrtém poli vchod o lomeném oblouku s profilovaným a párem sloupek s pupenovými hlavicemi opatřeným ostěním. Dle starého nově provedeno.

Chor zevně má devět stran osmnáctiúhelníka a k nim připojují se na západ dvě pole rovná. Zcela jednotná stavba. Kolem běží trnož o něco vyšší než ve starší části kostela, pak římsa poprsní ve výši 2,70 m. kolem celé stavby. Rohy polygonu značeny slabými dvoustrannými pilířky, sahajícími až k okapní římsě kaplové partie 11,60 m., v hoření své polovici opatřeny oknovým profilem, nahoře končí chrličí, poněvíc zvfěcími. V rovné části dva opěrací pilíře bez ústupků, 1,70 m. silné. V polygonu pět oken mezi čtyřmi plnými stěnami; okna 2,40 a 7,40 m. ve světlosti třemi svislými pruty dělená, v obloukovém poli bohaté kružby. Při jižním konci polygonu točité schody ve výšce třemi stranami z obrysu vybočující a až do výše ochozu stoupající. Vížka zakončená šestibokou, krásnou, prolamovanou lucernou, jejichž šest fial, stoupajících 6,20 m. nad podlahou, spojeno třemi kamenými, kraby posázenými krokvemi. Restaurováno.

Ochoz nemá střechy, nýbrž podlahu mírně k zevnímu obvodu sváženou, nyní cementovanou. Z ní při kraji vyrůstá ve středu plných stran osm opěrných, trojčlenných pilířů, a dva při jednoduché části podélné, střečovité ve výši 7,20 m. ukončené, z jich středu pak vybíhá čtyrboký

Kolín: Chor kostela sv. Bartoloměje (Rest. J. Mockera).

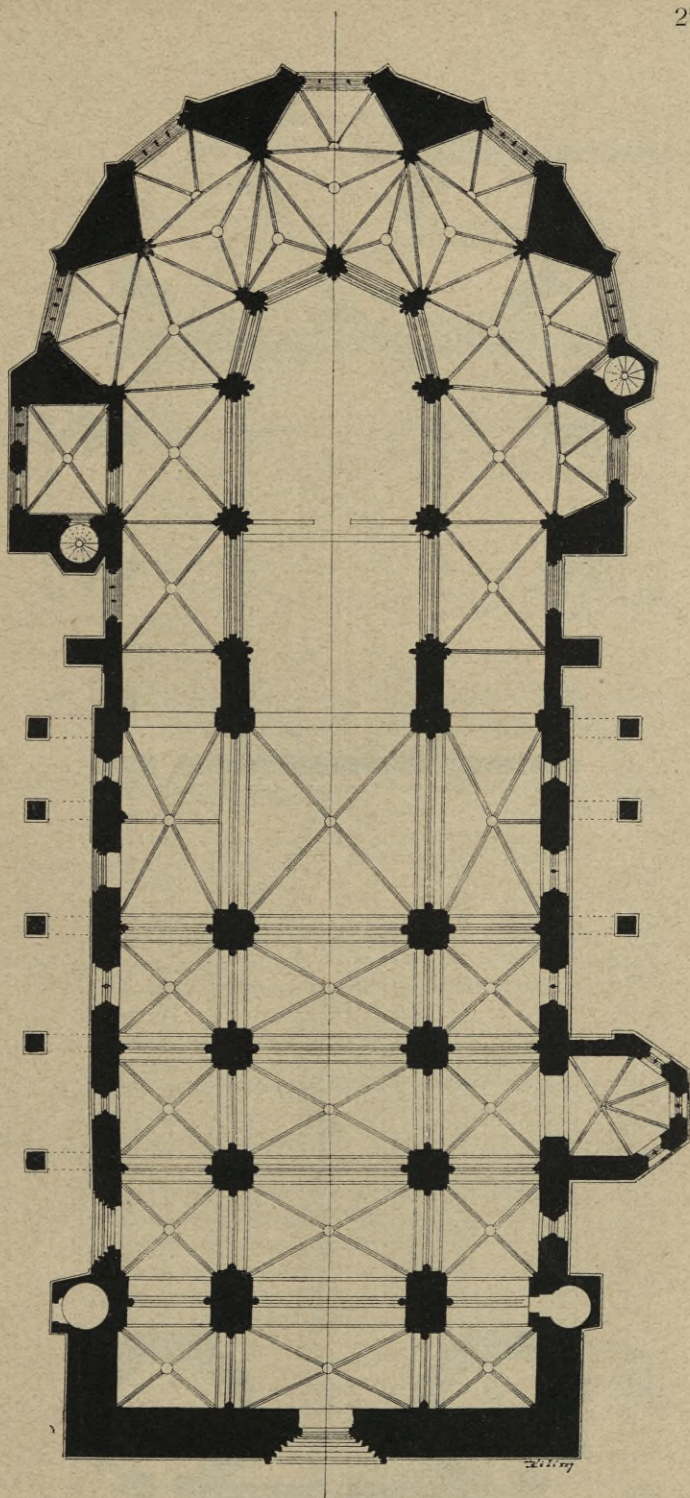
hranolek s fialou a křížovou kytkou. Výška celku 12,00 m. Od opěracích pilířů stoupají opěrací oblouky šikmo ku střednímu tělesu polygonovému vzhůru. Oblouky hladce profilované, střešové hřebety rovněž bez ozdob. Tato část stavby zakončena nad chorem čtyřmi stranami osmiúhelníka, k nimž po každé straně se k západu dvě další pole připojují. Všechna, v celé šířce a výšce prolomená okna o čtyřech prutech a s bohatými kružbami. Nevelká okapní římsa završuje celek.

Kryt celé stavby nyní břidlový.

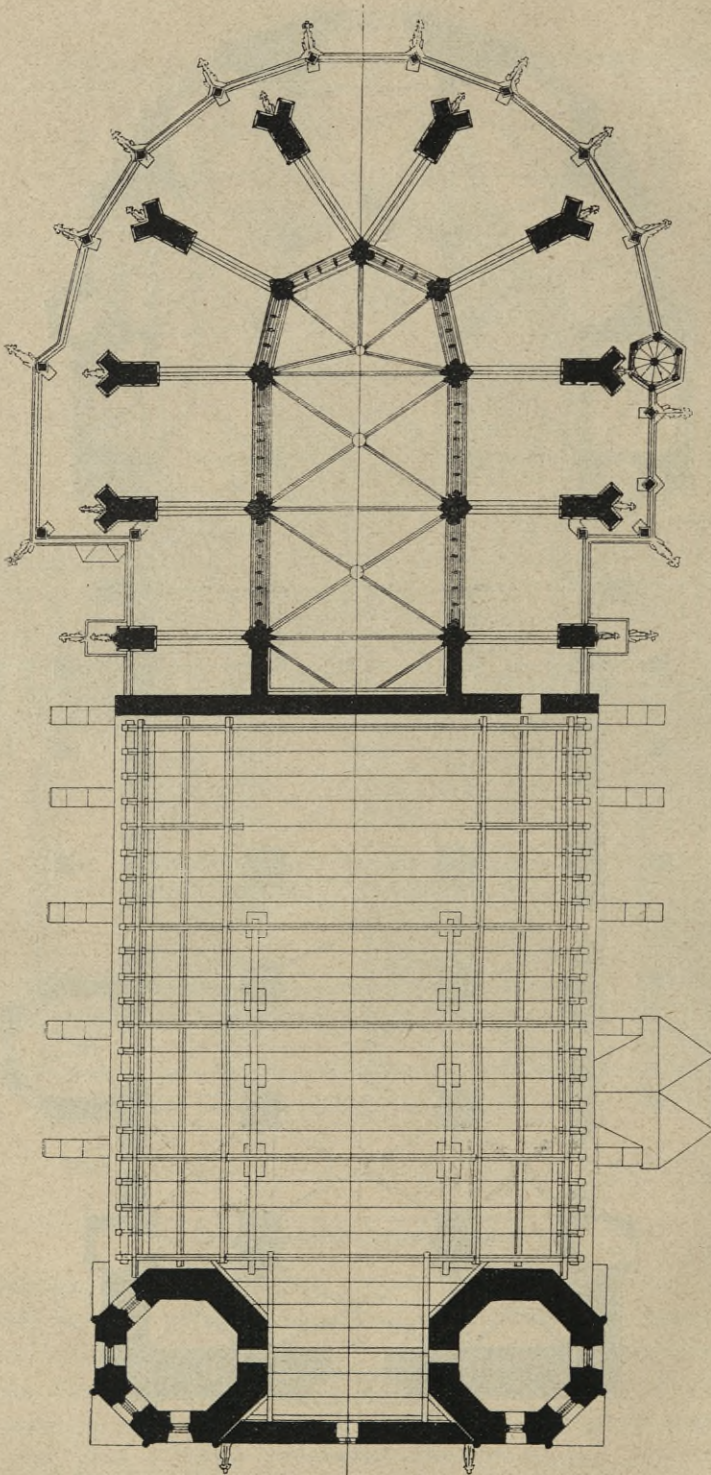
Vnitřek:

Starší část, v detailu velmi nestejných výměrů, má 18,20 m. ve světlosti a v celku 30,60 m. délky. Dvě řady pilířů, čtyři po každé straně, dělí loď, střední (od pilíře k pilíři) 6,18 m., postranní (od pilíře ke zdi) 3,67 až 3,94 m. Pilíře od sebe v osách 5,33 m. vzdálené. Křížení, jen uvnitř rozestoupením pilířů vyznačené, měří v hlavní lodi 9,50 m. délky a 8,60 m. šířky (od osy k ose).

První, západní pár pilířů, ostatních silnější, nese kruchtu a vnitřní rohy věží. Podkruchtí má tři křížové klenby 5,90 m. vysoké. Žebra středního pole křížují se ve svorníku spěknou bradatou a dlouhovlasou hlavou; v postranních polích svorníky lupenaté. Patky žebber spočívají na hlavicích přípor

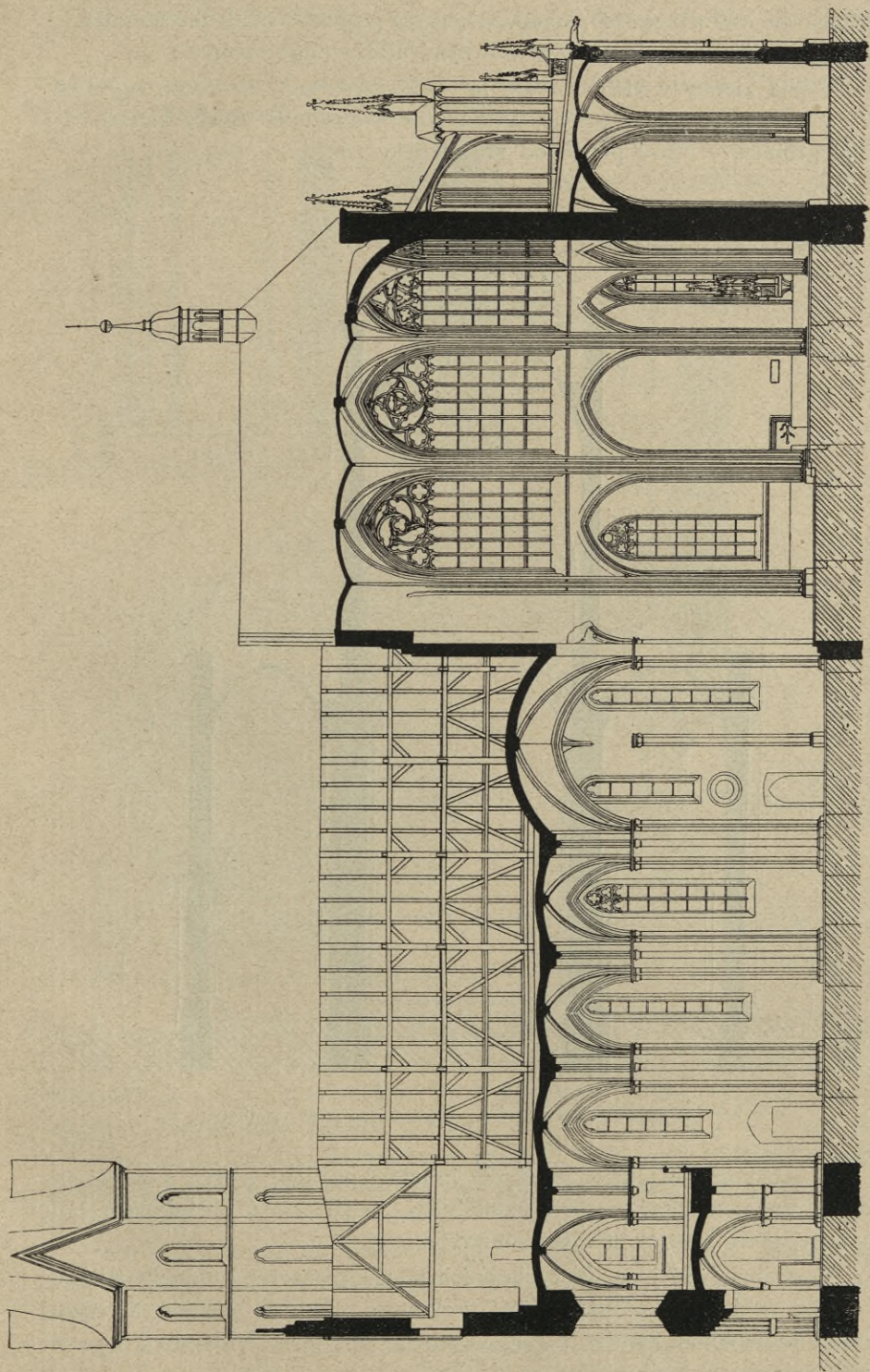
Kolín: Půdorys kostela sv. Bartoloměje.

Kolín: Půdorys chrámu sv. Bartoloměje. — První patro.

pilířů a nástěnných, po případě též na konsolových sloupcích.

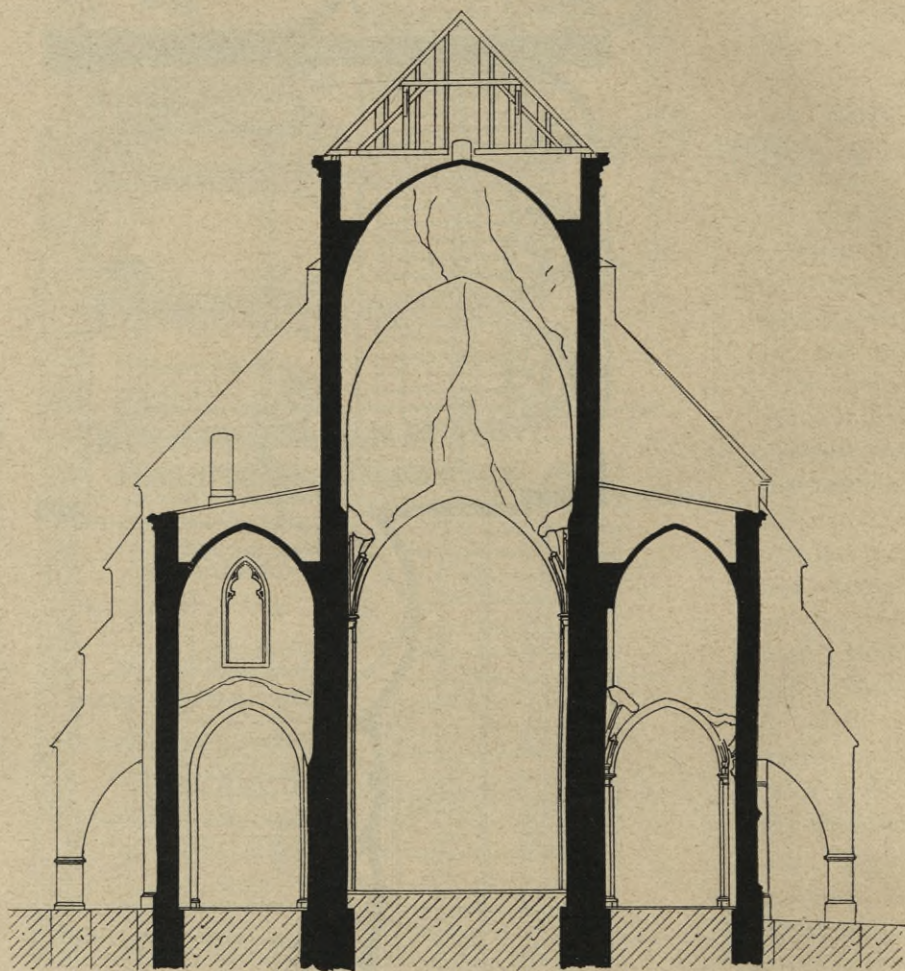
Pilíře v lodi čtyřhranné, ve středu stran a v koutech nároží hladké válcové přípo-ry, dole se společným soklem a nízkou, talířovou patkou, nahore (9,20m. vys.) pod společnou deskou krycí má každá přípora svoji kalichovitou hlavici obloženou plastikou: lupeny a květy pivoňky, kaštanu, dubu, slezu, slunečnic, ptáky symetricky proti sobě a j. Jich tvary silně vynikají; jemně pracované se stopami polychromie (zlato, zeleň a j.). Na stěnách odpovídají pilířům trojdílné přípo-ry obdobných forem. Křížové klenby všech lodí ve stejné výši

K o l í n: Podélný řez kostela sv. Bartoloměje.

13,26 m., ale velmi nestejně pracované, místy proláklé, snad vlivem požárů. Svorníky po většině s lupenovou ozdobou, někde lidské tváře.

Výška klenby v křížení 14,80 m. V korespondujících dílech bočních lodí: v levé ještě žebro příčné, které však nedosahuje až ku hlavici nástěnné přípory, v pravé pouze od svorníku ke zdi.

Kolín: Kostel sv. Bartoloměje. — Příčný řez nové části proti staré.

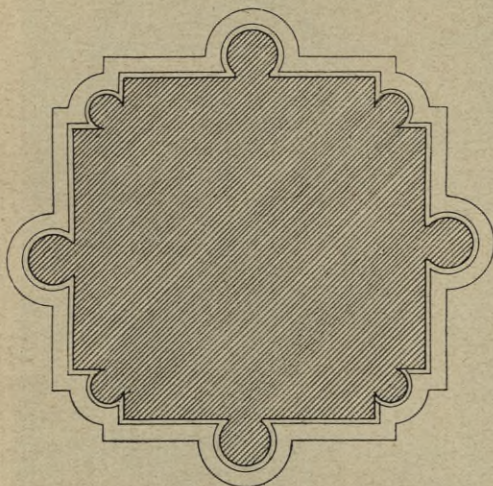
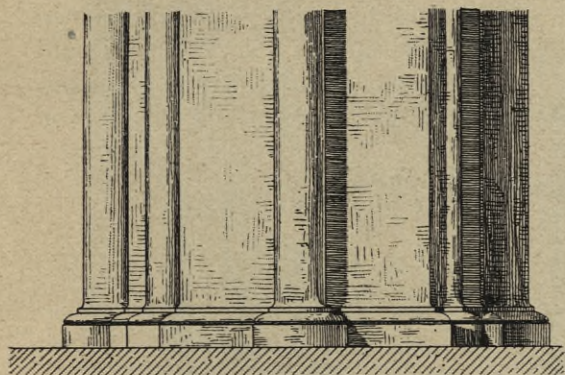
V každém poli okno: třetí od kruchty po levé a třetí a čtvrté po pravé straně dvoudílné, ostatní jednoduchá, úzká, tato v obloukovém poli jen nosy, první pěknou kružbou opatřená.

Postranní lodě jsou na východních koncích uzavřeny oblouky 6,56 m. vys., nad nimi výplň zděná, v jižní prolomeno okno se stopami středního prutu a trojlupenné kružby v poli lomeného oblouku. V koutech k nové části obrácených zbytky žeber a kleneb.

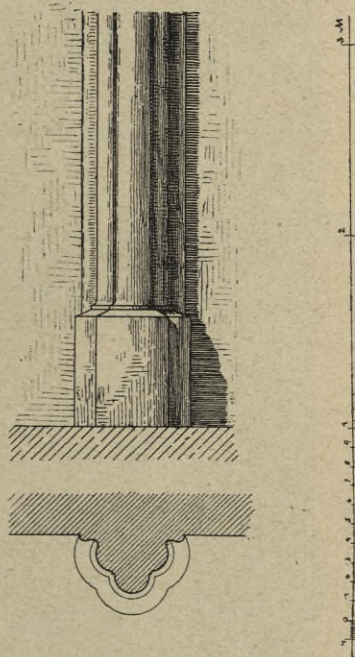
Cihelná zeď 2,24 m. široká spojuje starou část se stavbou Parleřovou.

Tato obsahuje trojlodní část rovnou o jednom poli 18,54 m. ve světlosti, k ní připojuje se stavba chorová zevně 26,78 m. široká. Vnitřní délka Parleřovy stavby 24,20 m. Hlavní loď končí čtyřmi stranami osmiúhelníka

tak, že jeden vrcholný pilíř nalézá se v hlavní ose chrámu; postranní lodě tvoří kolem ochoz a v každém poli rozšiřují se v kaple pěti stranami uzavřené a 3,00 m. hluboké. Šest kaplí

Kolín: Pilíř lodní kostela sv. Bartoloměje, stará část.

Kolín: Přípora kostela sv. Bartoloměje, stará část.

kolem, na místě sedmé severní obdélníková sakristie. Střední loď (od osy k ose) 8,50 m., postranní 5,00 m. V hlavní lodi silné, energicky profilované pilíře se společným soklem, ale bez hlavic, nesou přízemní arkady a křížové klenby lodí. Žebra v hlavní lodi a v kaplích beze svorníků, v ochozu pěkné lupeny. Nároží mezi kaplemi mají profil příbuzný pilířům hlavním. Presbyterium vyvýšeno o dva stupně nad dlouhou loď, chor o dva nad presbytěř.

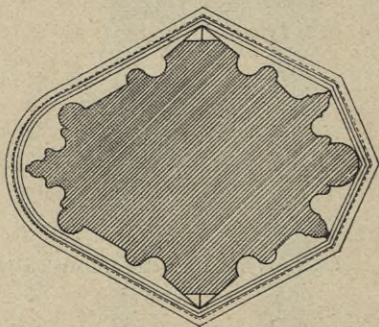
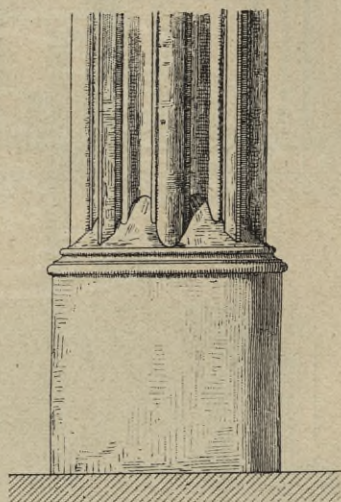
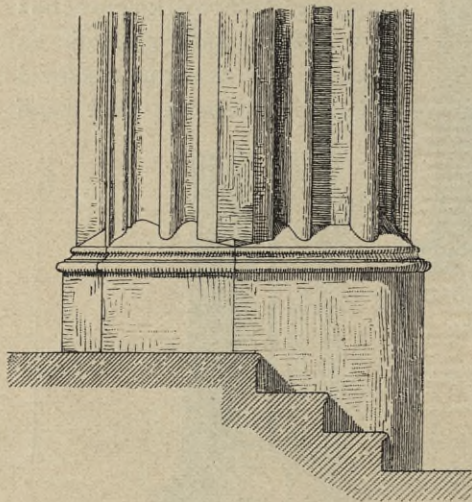
Kaple v ochozu od jižního kraje: 1. sv. Václava, 2. sv. Jana Nep., 3. sv. Barbory, 4. sv. Kříže, 5. Kolovratská (Narození Páně), 6. sv. Filomeny, 7. sakristie.

Sakristie 4,90 a 3,50 m. ve světlosti s křížovou přízemní klenbou. Vchod z lodi obdélníkový 1,32 a 2,25 m. ve světlosti, s profilovaným 0,48 m.

širokým ostěním; dvě okna v jižní zdi. V koutě jihozápadním vchod ku šneku vedoucímu do depositaře s křížovou klenbou.

V kapli sv. Jana N. vstup (0,68 a 1,85 m.) ku šneku na ohoz.

Při jižní lodi v druhém poli od kruchtly prolomený otvor do kaple P. Marie, založené roku 1525, (bez zevnějších opěrných pilířů): 4,40 m. široká, tolikéž hluboká, tři okna v polygonu dvoudílná s kružbou. Klenutí paprskové, hrušková štíhlá žebra spočívají na čtyřech maskaronech a dvou koutových příporách bez hlavic.

Kolin: Pilíř v choru kostela sv. Bartoloměje.

Kolin: Vnitřní nároží chorových kaplí kostela sv. Bartoloměje.

Oltář hlavní sloupového typu z konce 17. století obsahuje veliký obraz na plátně: Apotheosa sv. Bartoloměje. Dole v pravém pozadí stahují katané, obklopeni diváky, světki kůži s pravé paže; v oblacích sv. Bartoloměj obklopen zástupy andělů, klaní se zbožně paprsku s nebes vycházejícímu. V levo dole na velkém kameni: Jos. Kramolin pinxit Caroloth. 1801.

Oltář sv. Barbory tvoří rám dobré práce barokní, řezané a polychromované. Řezal 1749 Ignac Rohrlach v Chrudimi. Obraz na plátně: Prostřed klečí sv. Barbora, kterou kat drží za vlasy, maje v napřažené pra-

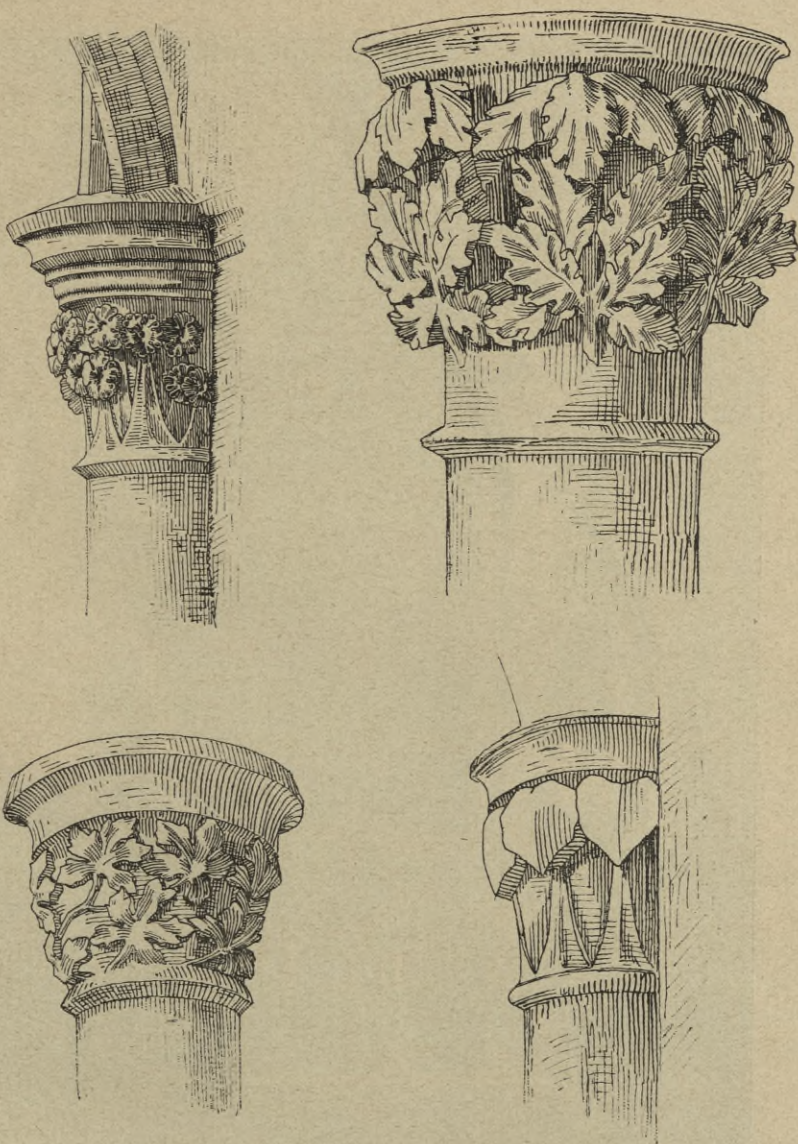

K. BELLMANN PHOTOIYP.

Kolín: Kristus na kříži.

(Malba na skle v kostele sv. Bartoloměje.)

6

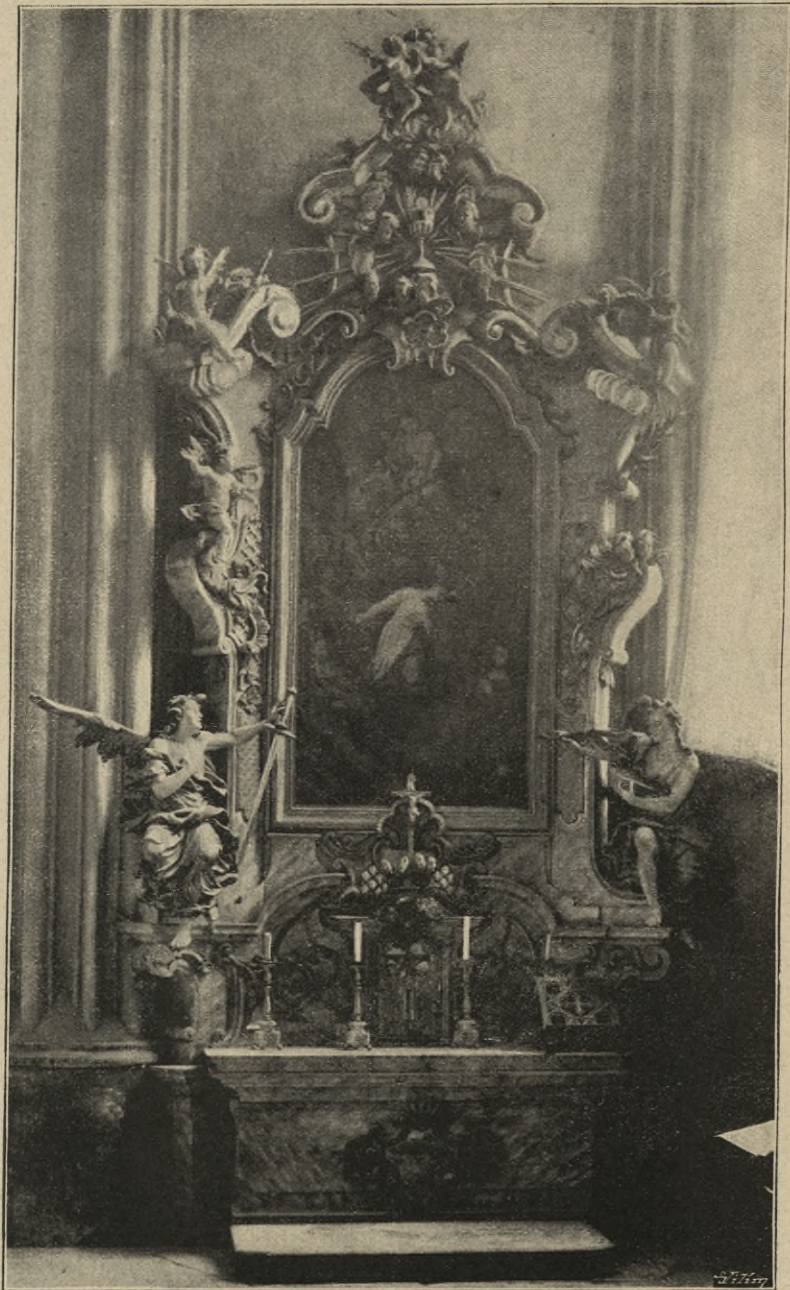
Kolín: Hlavice piliřů staré části kostela sv. Bartoloměje.

vici zakřivený meč. Před světicí kněz vybízející ji obětovati zlaté modle, v pozadí vojáci, v otevřeném nebi andělé. V pravém popředí klečí jeptiška, v levém bezvousý donator (Ant. Martinelli). Monogram IK. m (Josef Kramolín.)

Oltář sv. Kříže: dva vystouplé kanelované korintské sloupky nesou prolomený štít, kde sedí plastická postava Hospodina v oblacích, živě pohnutá. Na pravém sloupu fenix, na levém pelikán. Mezi sloupy řezaný Kristus v přirozené velikosti,

Kolín:
Žebro staré části. — Žebro v ochozu
kostela sv. Bartoloměje.

Kolín: Oltář sv. Barbory v kostele sv. Bartoloměje.

polychromovaný. Po stranách P. Maria a sv. Jan E.; roucha zlatená. Velmi dovedná práce doby baroku z r. 1738, pohnutá ve výrazu a rouchu a poněkud přehnaná v nažinách.

Mimo oltář socha levého lotra na kříži s přeraženými hnáty, stejné práce.

Apotheosa sv. Václava, obraz z hlavního oltáře vyňatý: Světec v plátovém brnění a hermelínovém plášti, v ruce palmu, klečí v oblacích. U nohou na polštáři koruna a žezlo. Andělé kolem něho drží dvéře s kruhem, víno, meč a korouhev. Dole na zemi klečí několik svatých. Maloval P. Brandl(?) na plátně, trochu zběžně, ale v efektní komposici.

Umučení sv. Bartoloměje: Světec sedí pod křížem na kameni s bolestně oddaným výrazem ve tváři; trup již sedřený. Katané zuřivě rvou mu v cárech kůži s těla. V pravo přihlíží pes, na jeho obojku: (t. j. P. Brandl). Na plátně, silně poškozené. (1,20 š.; 1,60 m. v.)

Malby na skle v prvním okně jižním, v nové části: uprostřed

1. Kristus na kříži, velmi ušlechtilé tváře, zelená koruna ve vlnitém vlase, proudy krve po pažích. Kříž světle hnědý. Kolem čtyři andělé útrpného výrazu, půl těla z červených oblaků vyčnívající. Půda modrá s černým vzorkem. Velikost: 0,89 a 0,55 m. V levo

2. Smrt P. Marie, která, v červené roucho oděná, leží v popředí na nízkém loži, zelenou podušku pod hlavou a bílým prostěradlem přikrytá. Nad ní Kristus, ve fialovém šatu a zahalen modrým pláštěm, vznáší se v rubínové, žlutě ohraničené mandorle, drže bíle oděnou dušičku na levé ruce. Kolem kupí se apoštolé, krásné, výrazné, ale poškozené hlavy, obtočené gloriolou žlutou, oranžovou, zelenou nebo červenou. Modrá, černě vzorkovaná půda; při hořejším kraji čtyry jednoduché baldachyny. Velikost 0,695 a 0,54 m. V pravo

3. Korunování P. Marie. V širokém sedadle se zeleným polštářem a řezanými nebesy sedí na levo Kristus v červeném roucho a modrém, vzorkovaném plášti, klada na zbožně nachýlenou hlavu P. Marie korunu. Maria má zelené roucho spodní a žlutý vzorkovaný plášť. Půda zářivě červená. Velikost 0,70 a 0,535 m.

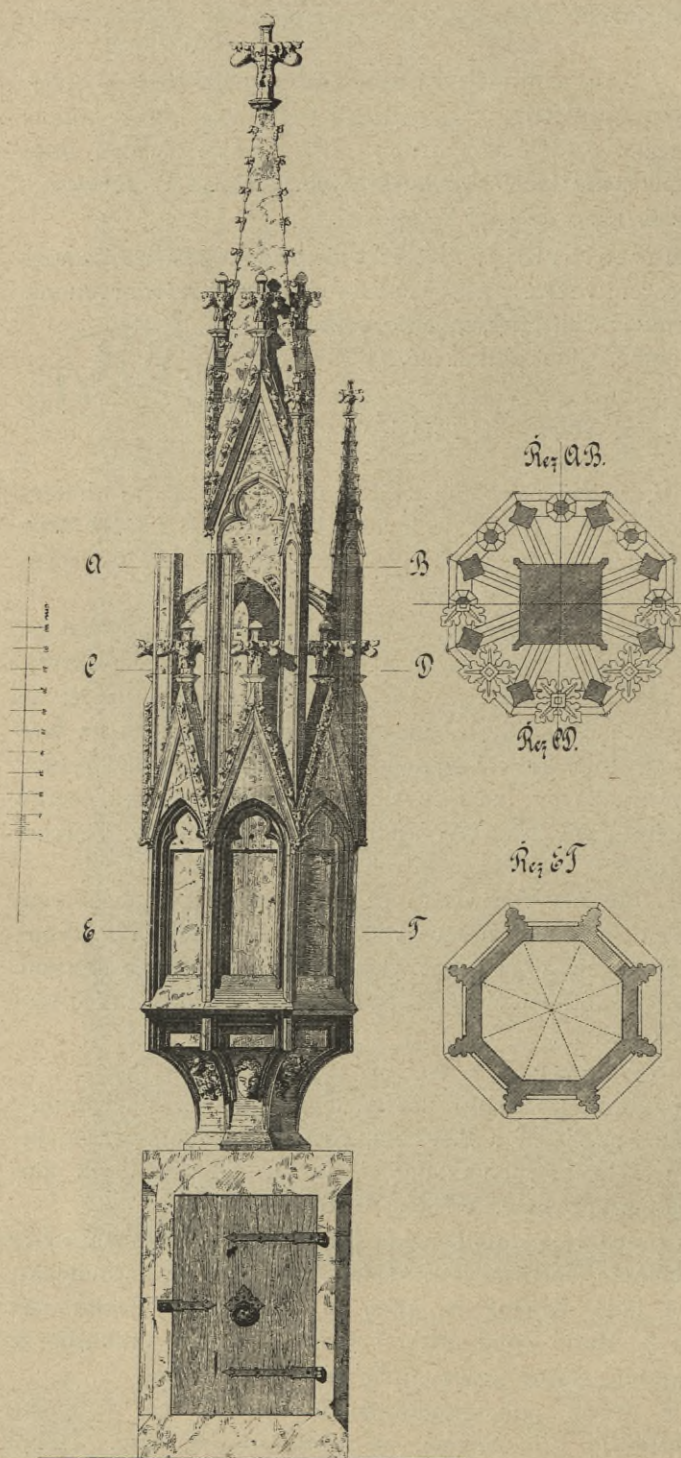
V okně kaple sv. Václava

4. Obětování v chrámu. Tento naznačen gotickou baldachynovou stavbou. Z leva přichází sv. Josef a P. Maria, Krista na rukou pozvédajíc. V pravo stojí Simeon k děcku ruce vztahující, za ním žid s hrotitým kloboukem. Modré pozadí vzorkované. Velikost 0,86 a 0,57 m.

Všechny stejné práce z konce 14. věku, hlavy výborně kreslené a živě výrazné; stínováno jemným, černým čárkováním, barvy zářivě harmonické.

Na stěně pravé lodě Kristus na kříži, v oknovém výklenku nad kaplí P. Marie socha P. Marie (pod křížem) skoro v životní velikosti, ze dřeva řezané, bíle natřené, slušné práce druhé poloviny 17. stol.

Kazatelna ze dřeva, polychromovaná a zlacená: na poprsníku kartuše obložené mušlovým ornamentem, na hrotu střechy vasa. Dobrá práce 18. stol.

Sanktuarium tesařské, požáry silně poškozené, mezi 3. a 4. pilířem strany evangelijní. Spocívá na čtyřbokém 1,68 m. vysokém hranolu. Osmiboká lucerna na podbrádkové polygoní násadě. Hrany provázeny žebry. Na jednotlivých stranách laloků střídají se lidské hlavy a silně krabaté lupeny. Strany lucerny mají lomený, slepou kružbou vyplněný oblouk a štít lomenicový, kraby posetý a kytkou končící; z rohů vybíhají tenké, nahoře přeražené čtyřboké pilířky, od nichž se přepínají opěrné oblouky ku střednímu tělesu: čtyřboký hranol, strany lichou kružbou a lomenicemi s kraby a kytkami ozdobené. Celek vybíhá v čtyřhrannou fialu s kraby na hranách a křížovou kytkou nahoře. Výška celku bez podstavce 6,00 m. Výborná práce z konce 14. věku.

K. BELLMANN PHOTOTYP

Kolín: Smrt P. Marie.

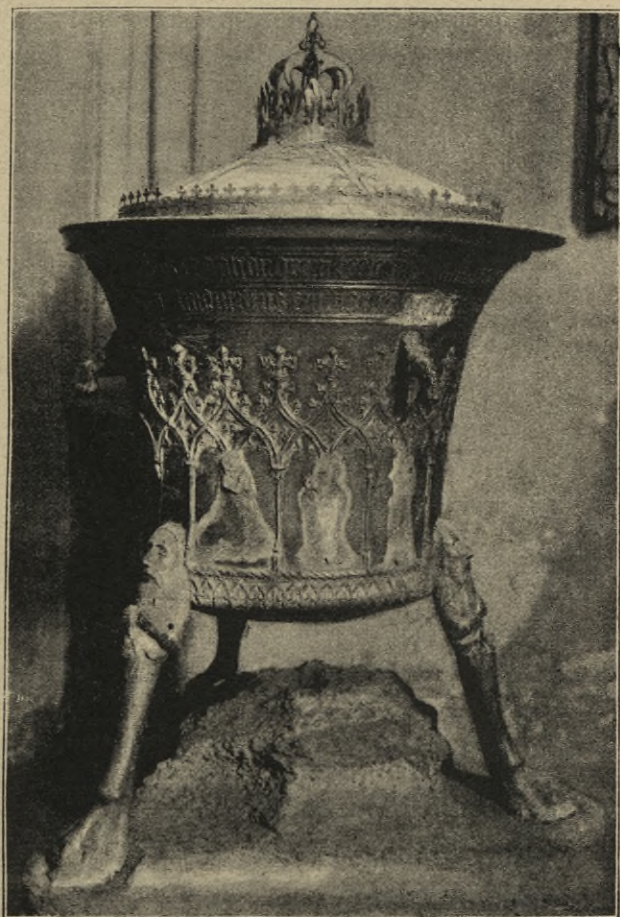
(Malba na skle v kostele sv. Bartoloměje.)

5

Po stranách choru dvě krásné mříže rokokové, bohatě rozvinuté; původně tvořily jedny dvířka 1,77 m. široká a 0,90 m. vysoká.

Kaple sv. Kříže uzavřena prutovou mříží z počátku 17. století; 5,51 m. široká, 1,30 m. vysoká. System: Síť čtverců na vrcholi a křížení obložené buď zase motivy čtvercovými s lupénky na rozích, buď motivem hvězdovým z prutů utvořeným. Svršek mříže nový.

Křtitelnice cínová, ohněm silně poškozená, 0,94 m. vysoká. Kotel, 0,73 v průměru, na třech lvích nohách, končících nahore v poprsí bradatých mužů, má tři držadla podoby zvířecích hlav. Spodní polovici obejmá řada baldachynků s prohnutými, kraby opatřenými oblouky. Podle stop stály pod nimi přitavené reliefní figurky. Kolem hořeného kraje dva pásy nápisu: *ANNO DOMINI MCCCCLXXXV hoc baptisterium fuscum est ad honorem dei Omnipotentis et beate Marie virginis et ad honorem ecclesie civitatis colonienſis tempore sacerdotis wenselai claudi per magistrum Andream dictum Ptazek in montibus rutnis :*

Kolín: Křtitelnice v kostele sv. Bartoloměje.

Náhrobky. 1. Pískovcová deska 1,45 a 2,00 m., vrubem vtesané obrysy dvou vedle sebe vzpřímených postav. V levo žena v dlouhém přepásaném rouchu, šatku na hlavě, obě ruce vztýčené. Obrací se k muži v pravo. Tento prostovlasý a bezvousý v dlouhé, širokými rukávy opatřené sukni. Opásán mečem. Levou rukou přidržuje štít erbovní; ruka držící suchou rozsochatou větev. Podél hořeného kraje: *RVTHARDVS · DIMVT* — 14. stol.

2. Deska bílého mramoru 1,00 a 2,90 m. Ve vysokém reliefu leží ve středním trochu vyhloubeném poli celá postava zesnulého, pod hlavou

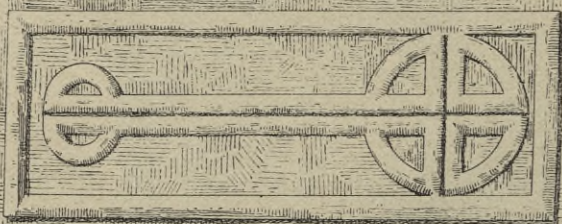
polštář, u nohou chocholatá přilba. Plátové brnění, hladký, ohrnutý límec, v pravici bulavu, levici o jilec meče opřenou. Výborná, ale silně sešlapáním poškozená práce. Kolem nápis, z něhož nyní pouze čitelně

... w hodin 16 vrozeny pan ...

(Náhrobek Karla ze Žerotína † 1561.)

3. Pískovcová deska 0,94 a 1,88 m. Ve vnitřním poli vrubem vtesané obrysy erbu: štít šikmo postavený pod kolčí přilbou s příkryvadly. V něm orlice s křídly rozpjatými a hlavou na pravo. Kolem nápis:

Anno (dom)inice icarcionis (m° cccc°lxx)ij° fu ante laurenci
(obi)it Generosus dñs dñs Iohnes de Colowrath dictus zehrowsky
h. sept.

Kolín: Náhrobní deska, č. 8 v kostele sv. Bartoloměje.

4. Deska červeného mramoru 0,47 a 0,62; v reliefu nahý, letící anděl, drží štít s křížem, na roušce s něho splývající:

MAXMILIAN PRE-
TLIK ZE LIBORZIC
NARODIL SE W
PRAZE 12. OCTO-
BRIS LETA 1679
VMRZEL W KO-
LINIE 14. JULY
LETA 1680

5. Deska pískovcová 0,82 a 1,64 m. V pravo Kristus na kříži, silný relief v perspektivním zkrácení, v levo nahoře erb: okřídlený lev na pravo obrácený, v klenotu okřídlené přilby šestilistá růže. Ostatek desky prázdný. Kolem:

NOBILIS AC GENEROSVS. DOMINVS MICHAEL: SALAI DF CIFERA:
SACRAE (CAESAR)AE MAJESTATIS . . . LIBERAE) CIVITATIS
NEOCOLONIAE: AD. ALBIM: AETATIS SVAE 6(O ANNORVM)
OBIT A° (D.) 167(3).

6. Deska červeného mramoru, 0,91 a 2,08 m. nahoře, v rozích 2 anděličkové drží pletenec dolů splývající. V reliefu postava ženy, hlava na polštáři, v dlouhém šatu, ramena naditá, nabíraný límec. U pravé nohy v oválu erb docela vytřelý. Nahoře a kolem:

Letá panie 1570 wpondiely po družiebne Mediely Vmzrela gest
Vrozena Pani Elisska z Wartumberka manželka Vrozeneho pana
Gindrycha Staršeho Materny z Kwietnicze atuto tielo gegi
odpoczyna do dne przylsti Syna Bozi° pan Buh raz gegi dusi
milostiu Biti.

K. BELLMANN PHOTOTYP.

Kolín: Korunování P. Marie.
(Malba na skle v kostele sv. Bartoloměje.)

L

7. Pískovcová deska 0,61 a 0,94 m. Ve spodní polovici genius drží oběma rukama oválový, pletencem obtočený erb: hlava býka en face. V polovici hoření:

Letka 1568 w patek po sw. Lukassy umrzl (gest) Wylim Syn
 Drozene° pa(na) Gindrzycha (starssiho) Materny z Kwietnicze
 a tuto tielo ge° odporziwa do dne przyslii Syna Bozicho.

Kolín: Kalich č. 1. kostela sv. Bartoloměje.

Kolín: Kalich č. 2. kostela sv. Bartoloměje.

8. Deska pískovcová 0,57 a 1,48. Na ní kříž ze dvou souběžných oblých prutů, jehož stejná ramena tkví v kruhu. Bez nápisu. 12. či 13. stol.

Kalichy: 1. Ze zlaceného stříbra 0,225 m. vysoký. Na kruhové noze stříbrný tepaný ornament: tři hlavy andělčků, mezi nimi skupiny hrušek, jablek, hroznů atd. Stonek hladký, nodus hruškovitý a listovým zdobený, spodek kupy prolamovaným barokním ornamentem obložený, v něm tři medailony s poprsím P. Marie, Krista a sv. Martina. Na spodní straně obruby nohy: Charifimi Patres mementate Martini Peoforidis 1690. Značky:

2. Ze zlaceného stříbra 0,28 m. vysoký. Noha šesti-dílná s ornamentem vysoko vytepaným (révou), stonek hladký, nodus obrácená hruška, na ní tři připevněné kytice ovoce; na spodní části kupy prolamovaný ornament listový, trojdílného systému, v něm naturalistická réva. Z téže doby a dílny jako předešlý.

3. Ze zlaceného stříbra 0,25 m. vysoký. Šestilupená noha pokrytá velkým reliefem: tři okřídlené hlavy andělské a mezi nimi sv. Jan K., Jan N. a František X., vše obtočeno páskovým a ovocným ornamentem. Na nodu tři hladké oválové štítky a tři okřídlené hlavičky andělů. Na kupě výzdoba jako na noze s poprsími sv. Barbory, Rosalie a Kateřiny. Na

Kolín: Kalich č. 3 kostela sv. Bartoloměje,

Kolín: Kalich č. 4 kostela sv. Bartoloměje,

hladké části kupy vyryto F. B. S. 1722 (dar Františka Bohuslava Sperlinka, měšťana kolínského † 1722). Značka:

4. Ze zlaceného stříbra 0,20 m. vys. Noha šestilupená, na ní tři hlavy andělků, mezi nimi v barokních štítcích po páru slunečnic a růže, hruškovitý nodus rytý, na kupě obdobný ornament jako na noze, na hladké části F. B. S. 1722. Značky jako na předešlém.

5. a 6. Ze zlaceného stříbra 0,205 m. vysoké, předchozímu materiálem a prací podobné. Na kupě: 17 F. B. S. 22. a tytéž značky.

Monstrance ze zlaceného stříbra 0,78 m. vysoká. Oválná noha (0,285 a 0,194) bohatě tepaná, ornament čtyřdílný: hrozny vína, klasy, růže a jiné květy mezi kroucenými a mušlovitými vinutinami. Nodus vasovitý. Slunce oválové. Kolem melchisedeku dva krásné rokokové rámečky: ze zevnějšího vyrůstají zeleně emailované lupeny révy a hrozny z granátků sestavené. Nahoře přechází v baldachyn držení dvěma anděly a končí křížem. Pod ním sedí Bůh Otec, nohy na zeměkouli z modrého duhujícího

K. BELLMANN PHOTOTYP

Kolín: Obětování v chrámu.
(Malba na skle v kostele sv. Bartoloměje.)

C

kamene, trojúhelníková svatozář, fialový polodrahokam; okraj baldachynu ověšen nepravými brilanty. Vnitřní rámeček a pěkná lunula posety ametysty i polodrahokamy. Mistrná práce z prostředka 18. stol.

Značky na obrubě nohy (Nic. Maden):

Relikviáře. 1. Zlacené stříbro 0,254 m. vys. Na oválové noze rokokovým ornamentem pokryté, schránka věnečkem a paprsky obložená. Střed 18. stol.

2. Ze zlaceného stříbra 0,28 m vysoký. Podoby a práce skoro totožné jako předchozí. Noha novější. Ve schránce křišťálový kříž, obklopený slušnou lupenovou filigranovou prací.

Kadidelnice stříbrná 0,24 m. vys. a lodíčka: bohatý prolamovaný ornament mušlového vzoru. Střed 18. stol.

Vazba knihy »Missale romano-bohemicum. Pragae 1735«. Desky potaženy ruděfialovým sametem, stříbrné nároží, středy a spony (původně dvě) mají výborně koncipovaný, tepaný a ciselovaný ornament mušlový. Ve středních terčích oválových na přední straně sv. Bartoloměj, na zadní P. Maria v oblacích.

Značky:

Velikost

desk 0,24 m. a 0,385 m.

Kolín: Monstrance kostela sv. Bartoloměje.

ZVONICE několik kroků od severozápadního

nároží kostela o sobě stojící, postavena roku 1504, jak o tom svědčí nápis v přízemku severní zevnější strany, při východním rohu zasazený:

Špasitele syna otce nebeského
 (Gr)isse swieku z panny narozene°
 Teta czwerte° w puoldruhe tisicy
 Balozena gest wieze tato zwonicy
 Pilnosti obywatelow miesta toho

A Bartolfe snažnie pracugicie° o to;
 Budiž požeňnato paanie gmeno,
 Gemuž se klanie každe koleno,
 Bud i od usse° stvorzenie chwale°

Mimo Vožana byly zde zvony: »Ptáček« z roku 1500 od mistra Jana, »Mnišek« a dva zvony z roku 1552 od Tomáše Klábala. Dne 6. října

1724 vyzdvížen na krov věže silně zlacený kříž s makovicí, prostřed 18. století přenešeny sem hodiny ze severní věže kostela, za děkana Liboria Dittmanna (1756—1780) přestavěna hranice zvonů. Požár roku 1796 rozlil všechny zvony a strávil kryt úplně, který byl potom nahrazen novým, banátého tvaru s lucernou, ale když i ten roku 1869, dne 26. října shořel, postaven nynější roku 1872 dle plánů Jos. Mockra.

Kolín: Kaditelnice kostela sv. Bartoloměje.

Zvonice jest mohutná stavba třípatrová, uvnitř z lámaného, zvenčí z tesaného kamene, čtvercového půdorysu, každá strana 9 m. Na jižní straně vchod o několik stupňů výše nežli půda okolní. Má kamené původní obložení obdélníkové s vyplněnými hořejšími kouty. V profilu mezi dvěma šikama široký žlábek. Zdě v přízemku 2,00 m. silné. V dalších patrech seslabují se vždy o 0,10 m. Nevelká obdélníková okna původní v prvním a druhém patře na

jižní a severní straně, ve třetím široká, lomeným obloukem uzavřená, uvnitř ve hlubokém výklenku polokruhem zakončeným.

Zvony: z. Průměr 1,12 m; výška 0,86 m. Kolem hořeního kraje na severní straně:

JOHANN WENZEL KÜHNER GOSS MICH IN PRAG 1797

Pod tím visí guirlandy. Na severní ploše pláště dole dva svatí v reliefu, poloviční figury (sv. Jan a Pavel?), na jižní dvě celé svatých rytířů; stojí na akantových listech.

2. Průměr 0,91 m., výška 0,87 m.; má stejný ornament a nápis jako předešlý a na severní straně pláště postavu sv. Floriana.

3. Průměr 0,71 m., výška 0,55 m.; má ornament jako předešlý na severní straně pláště Kristus na kříži, u jehož nohou P. Marie. Při spodní obrubě: J. W. K. 1797. (J. V. Kühner.)

4. Průměr 0,56 m., výška 0,46 m.; ornament jako u předchozích, ale zmenšený. Při spodním kraji nad akantovou obrubou: J. W. K. 1797. J. V. Kühner.)

5. Průměr 0,35 m.; výška 0,29 m.; hladký, bez ornamentu, jen na jižní straně pláště neznatelný relief a pod ním: I C S 1784. (Jan Krist. Smrčka nebo J. K. Schimke v Praze.)

Kolín: Lodička v kostele sv. Bartoloměje.

Nynější největší zvon přelit roku 1891 ze zvonu, který roku 1797 ulil J. V. Kühner ze zbytků zvonu »Vožana«.

Kolem kostela rozkládal se hřbitov až do roku 1782, kdy byl zrušen. V jeho jihovýchodním koutě postavil roku 1733 děkan Antonín Formandl KOSTNICI, která byla roku 1768 obnovena. Požárem 1796 silně poškozena, tak že byla na spadnutí. Obnovil ji roku 1849 tehdejší kaplan Jan Svoboda.

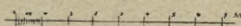
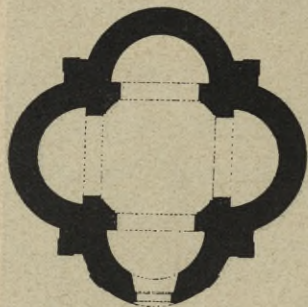
Centrální založení, v základě čtverec, na každé straně výstupek, podoby půlkruhové. Omítnutá stavba kamená; nároží obstavená pilastry. Nad přízemek, v šířce vnitřní hlavní prostory vyrůstá čtyřhraný nízký nástavek, na něm střecha, z prvu nízký jehlan se zatupenými rohy, pak osmiboká lucerna a na ní cibulovitá baňka. Žádná okna.

Kolín: Vazba mešní knihy kostela sv. Bartoloměje.

Nevelkou předsíňkou na severu vstupuje se do hlavní prostory: čtverec se zatupenými rohy a absidovitými výklenky na třech stranách.

Klenutí, nízká placka, je prolomeno čtyřmi oválnými otvory, jimiž se prostor, světlem z venčí lucernou procházejícím, osvětluje. — Oltář, stěny atd. vše z lebek a hnátů lidských sestaveno.

Kolín: Půdorys kostnice.

KOSTEL NEJSV. TROJICE kláštera Kapucínů. Roku 1664 usadili se Kapucíni v Kolíně a počali koupí a dary připravovati pozemky pro klášter a kostel. Dne 13. června 1667 položen základní kámen stavby a na zimu byl již klášter obydlen. Kostel s úplnou výzdobou posvěcen 27. a 28. června 1671. Utrpěv něco požárem města roku 1769, byl záhy vyspraven.

Kostel jest jednolodní, kamená, omítnutá stavba, od jihu k severu obrácená. Průčelí o dvou oknech postraních a okrouhlém středním, zakončeno lomenicovým štítem se třemi páry malých oken.

Lod' uvnitř obdélníková s nízkým valeným klenutím, přičnými širokými pasy, vyrůstajícími z hladkých nástěnných pilastrů, rozdělená na tři pole, do nichž s obou stran zabíhají klenby lunetové. Střední pole obou bočních stran otvírají se do dvou postraních pravoúhlých kaplí.

Presbyterium pravoúhlé s křížovou klenbou o něco nižší hlavní lodě. Za ním prostá sakristie.

Hlavní oltář a šest postraních pocházejí z téže ruky a jsou téhož systému: Dva páry sloupů kompositních obstupují střední pole, nesou kladí a barokní štíty.

Na hl. oltáři obraz sv. Trojice na plátně, jasného koloritu, dobrého vyvážení v komposici, ale bez zvláštní energie v kresbě a karekterech.

Kolín: Kostnice.

Kláštevní jednopatrová budova připojuje se při východní a jižní straně ke kostelu. Rajský dvůr za presbyteřem. Zcela prosté stavení.

KOSTEL SV. JANA KŘ. (býv. hřbitovní). Dle slohu soudě na rozhraní 13. a 14. věku zbudován. Roku 1589 některé opravy. V sedmáctém věku (1652, 1655, 1665, 1681) odkazy na opravy, které koncem století provedeny (štít); 1747 nový krov, oltář hl. a malby na klenbě, které 1861 obnoveny t. j. přemalovány.

Jednolodní, orientovaná, kamená, nyní omítnutá stavba bez věže. Chor pravoúhelný 5,42 a 4,30 m., má got. křížovou klenbu. Žebra, jejichž hrany zlábkem jsou ubrány, spočívají na konsolách obráceného, mnohostranného jehlance 1,60 m. nad podlahou. Ve východní zdi zazděné gotické okno s nosy. Triumfalný oblouk lomený, v profilu šikou zatupené rohy.

Loď obdélníková jest kryta třemi plackami mezi pasy oválového profilu, vycházejícími z nástěnných jednoduchých pilastrů. Po každé straně tři okna segmentem zakončená. V jižní zdi při choru zazděný gotický portal lomeného oblouku.

Průčelí má jednoduchý, úhledný štít pozdní renesance, na jehož vrcholí bohatý a pěkný železný, kovaný kříž z plochých, na konci v lupeny vyběhajících prutů.

KOSTEL VŠECH SVATÝCH (opuštěný) postaven prý z výtěžku dolování na stříbro koncem 13. či počátkem 14. století, co se s charakterem stavby shoduje. Roku 1611 nákladem Šimona Šilhánka z Choustníka opraven a rozšířen, spustl během času, až mu z dobročinných odkazů od r. 1760 do 1769 stavitel Jan *Petržilka* dal nynější podobu.

Jednolodní, bezvěžní, z lomového kamene, omítnutá, nyní velmi sešlá stavba. Hlavní průčelí má v přízemí čtyry jednoduché pilastry a štít rokokový, silně nahoře vykrajovaný a po stranách spirálami zakončený. V levém boku kostela vchod pozdní gotiky. Obdélná loď měla dřevěný strop. Triumfalný oblouk lomený pás. Chor čtvercový, 6 m. hluboký, na třech stranách gotická, nyní rozšířená okna. Žebra křížové klenby spočívají na jehlanových konsolách, mají hrany šikou sříznuté a protínají se ve svorníku, trojlistou růží ozdobeném.

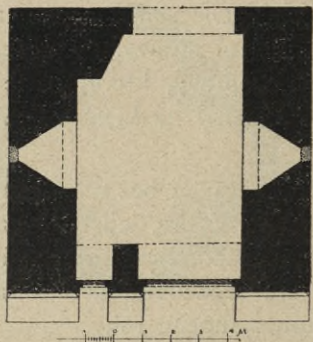
Zbytky oltářů a kazatelny, slušně řezané práce ze 60 let minulého století.

KAPLE RODIČKY BOŽÍ. Svoboda J., Dějiny kaple R. B. — Založena okolo r. 1660, později často opravovaná, roku 1850 rozšířená a klenba v choru změněna. V letech padesátých a šedesátých další opravy a změny.

Původně obsahovala stavba nynější pravoúhlý, k severu směřující chor a polovinu nynější lodi. Ostatek nový. Kamená, omítnutá budova bez architektonických výzdob.

KAPLE SV. JANA NEP. postavena z odkazu Ant. Dominika Jindry z Orebthalu krátce po roce 1723.

Prizemní, zděná, omítnutá stavba. Půdorys čtverec se zatupenými a jednoduchými lisenami obstoupenými rohy. Střeška čtyrboký, na rozích seříznutý jehlan s lucernou.

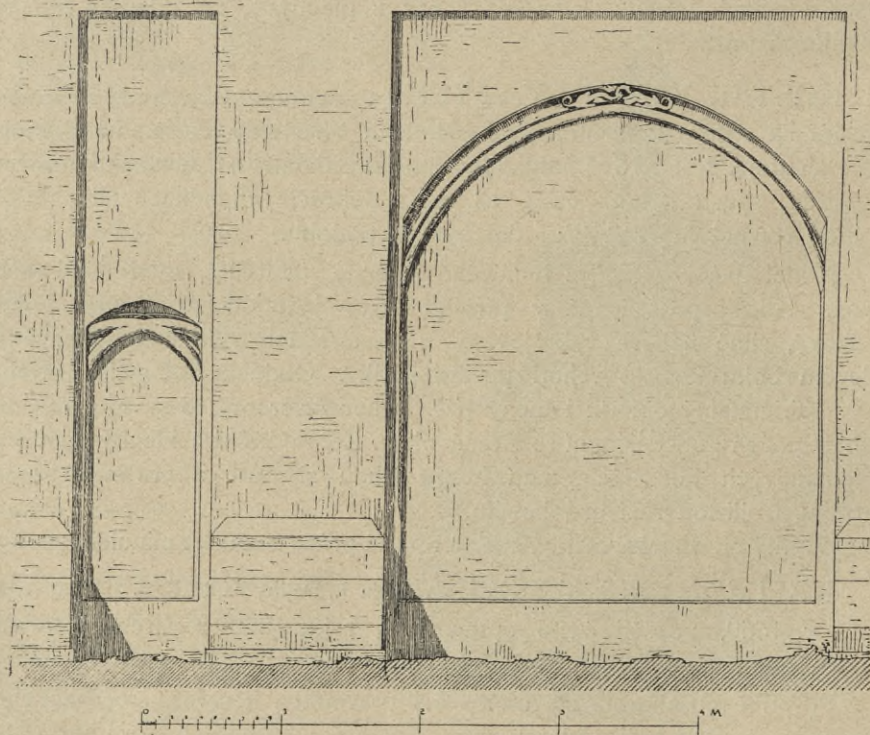

Kolín: Půdorys brány zámeké.

SLOUP P. MARIE na náměstí postavil 1682 F. B. Sperlink na místě staré sochy sv. Václava. Roku 1764 připojila obec svým nákladem další sochy.

Sloup uprostřed na vysokém soklu s hladkým dřikem a korintskou hlavicí nese sochu P. Marie. Na stupních při rozích sloupu na zvláštních podstavcích sochy sv. Gotharda, Jana Nep., Floriana a Pavla. Tesáno v pískovci, průměrné umělecké ceny.

ZÁMEK. Na místě jeho stával asi hned od prvých počátků města klášter domini-kánský. První zprávy písemné o něm jdou od poslední třetiny 13. věku (1277—1295) až do konce 14. stol. Jsou to různá věnování, některá z nich

Kolín: Zevní strana brány zámeké.

přímo na stavbu určená, jako r. 1399 na zbudování zvonice. Klášter byl zničen 12. dubna 1421 Táboři.

Ještě roku 1436 ve výčtu statků se zámek nenalezá, první o něm listinná zmínka r. 1448. Mezi těmito lety stavba vznikla, a sice za kněze Bedřicha ze Strážnice, hejtmana tábořských rot, jemuž tenkrát Kolín patřil. Na pro-

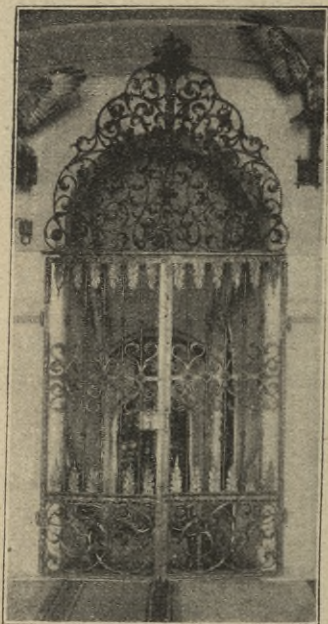

Kolín: Dům č. 33.

spektivém plánu města z roku 1640 od C. Carpiho objevuje se zámek jako budova se čtyř stran vnitřní dvůr obehávající. Z této stavby zbyla jen v západní části, hned při hradbách města, brána. Ostatek prodloužením

časů, hlavně v 18. a 19. století úplně a beze všeho umění přeměněn. Nyní slouží za pivovar.

Zevně, na západní straně měří výstupek branný 10 m., jest hladký, nyní omítnutý, dole má mohutný, šikou zříznutý trnož. Dva průchody brány jsou nyní zazděné: na levo úzký 0,75 m. šir. pro pěší, druhý 3 m. široký pro jízdné. Oba lomenými oblouky opatřené; menší má zkrřížený prutový, větší žlábkový profil, v jehož vrcholí dva proti sobě ležící a krky spletení draci.

Kolín: Mřížové dvře dvoru č. 4.

Podjezd má nyní pozdější cihlové valené klenutí, v bocích po výklenku. Průchod vnitřní (východní) má dosud svůj původní lomený, hluboce profilovaný oblouk. Všechny profily oblouků nepřecházejí do svislé čáry, nýbrž jsou tupým úhlem do ní zapuštěny.

Jižní stavba zámecká, o 3 osách v průčelí, nese na západním štítu stopy renesančního založení, je však cele v 18. věku přestavěna.

DOMY SOUKROMÉ. Na domku č. 23 gotické dvře, tesané obložení obdélníkové, profil prutový, kouty vyplněné.

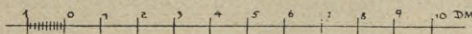
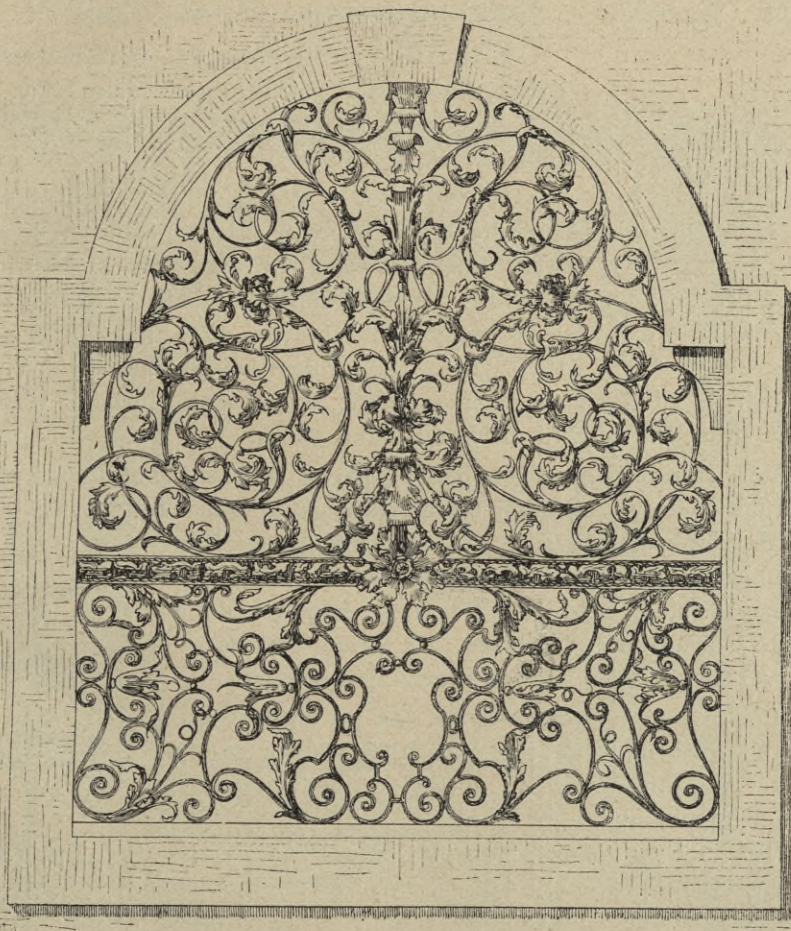
Dům č. 73 patřil v letech 1494 do 1520 kramáři Mertanovi a z té doby uchovaly se v něm i po přístavbě z r. 1872: 1. sklep se dvojitým křížovým klenutím. Žebra sice jednoduchá, v kulatou hrušku vybíhající, ale v pěkných, lupenových svornících se protínající a na behatých ornamentovaných konsolách spočívající. 2. Klenby přízemku, nyní zašalované, téhož systému a stejně krásné kamenické práce.

Dvorec č. 27 na kouřimském předměstí náležel as od prostředka 15. století do 1514 Hášům z Újezda. Roku 1495 vyhořel a z nové stavby se mnoho zachovalo.

Vrata mají prostý oblouk gotický, štítové nasazení nad ním z konce 17. století. Branou vchází se do dvora lichoběžníkového, při jehož východní a jižní straně dvě křídla z konce 15. století. V přízemku dvoje dvře obdélníkové s gotickým kameným obložení plochého profilu. V prvním patře jižního křídla dřevěná pavlač, jejíž střechu nesou ještě původní štíhlé, dřevěné sloupky. Na zevnějších, do zahrady obrácených stranách křídél, několik oken obdélníkových s dřevěným profilovaným obložení.

Domy čís. 3, 7, 31, 33, 89, 90 a 91 jsou si tak příbuzny v rozvrhu a architektonickém i ornamentálním detailu, že je možno, že všechny z jedné ruky pocházejí. Povstaly podle všeho veskrze krátce po požáru města

r. 1734. Spáleniště č. 31 koupil téhož roku Josef *Jedlička*, stavitel, který zde nový dům postavil a 1737 za 1300 zl. prodal. Týž byl asi do r. 1764 v městě činný a nejspíše že je původcem domů ostatních.

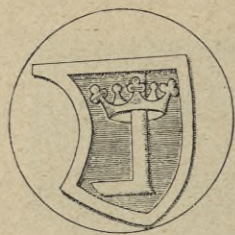

Kolín: Mříž ve schodišti dvoru č. 4.

Jsou jednopatrové, přízemky domů na náměstí původně s podloubím o širokých stlačených obloucích, rustika maltová. Okna prvního patra jsou buď ve stejných vzdálenostech od sebe rozestavená, buď po dvou či po třech seskupená. Podprsníky a také nadokenní páskovým ornamentem barokovým ozdobené. Římsy nadokenní nápadně silné, lomené a zprohýbané. Štíty domové, často se sochami ve výklencích, mají podobné zakončení. Nástěnné pilastry převahou korintské.

Dvůr č. 4. na předměstí kouřimském držel od r. 1785 Václav Janovský a vystavěl zde dům jednopatrový o pěti osách v průčelí. Prostřed

přízemku na dvou korintských sloupích balkon. Okapní římsa nad středem segmentem vypjatá, na ní v kameně tesané postavy andělů a svatých. Uvnitř ve schodišti mříž v postranním prolomu a druhá v otvoru výstupním. Obě bohaté a výborné práce kované se stavbou současné.

Zálabí: Svorník v kostele sv. Víta.

ZÁLABÍ nynější předměstí, původně ves Mníchovice, Mněchovice, patřící kostelu sedleckému, přešla ke Kolínu a prodlením 16. věku zobecnělo nynější pojmenování.

KOSTEL SV. VÍTA, (filiální) roku 1352 farní, 1378 dle zápisu pamětní knihy postaven, 1497 požárem poškozen a 1513 opraven, zpustl za války třicetileté. Z dobročinných odkazů 1683 rozšířen a novým nábytkem vypraven, 1771 nový kryt na věž. Od 1782 do 1882 kolem kostela městský hřbitov.

Jednolodní, kamená, nyní omítnutá, orientovaná stavba s věží v západním průčelí a sakristií při levém boku choru.

Věž čtyrboká o jednom patře: nároží obložená barokními pilastry, silná římsa patrová a okapní uprostřed vypnutá, okna v polopatře oválová, v patře obloukem uzavřená. Na zvonovité střeše čtyrboká úhledná lucerna, jehlanem zakončená. Vše z druhé polovice 18. stol., nejspíše 1771, nese charakter domů v městě stavěných J. *Fedličkou*. Na straně severní gotický vchod, pažení v jednom pravoúhlém ústupku.

Lod, rovným stropem krytá, má po každé straně pár oken polokruhových; je z roku 1683, však na starém základě. V jižní zdi zazděný gotický, jednoduchý vchod o lomeném oblouku.

Triumfální, gotický, lomený oblouk s hladkým profilem. Chor pravoúhlý 4,00 m. šir., 5,80 m. hluboký s křížovou klenbou. Žebra, pouze šikou ztupená. Svorník tvoří erbovní štít, kde na modré půdě stříbrné L se zlatou korunou. Ve zdi východní a jižní gotické okénko s hladkým ostěním. V severní vchod do sakristie: gotický obdélník se šikou a koutovými výplňky nahoře.

Sakristie z lámaného, neomítnutého kamene; zevně dva hrubé opěrné pilíře na rozích. Uvnitř 4,08 a 3,06 m. ve světlosti, křížová žebra šikou sříznutá vycházejí od země, svorník terč s šestipaprskovou, z kruhu a kruhových oblouků sestrojenou hvězdou. Dvě úzká, obdélníková okénka.

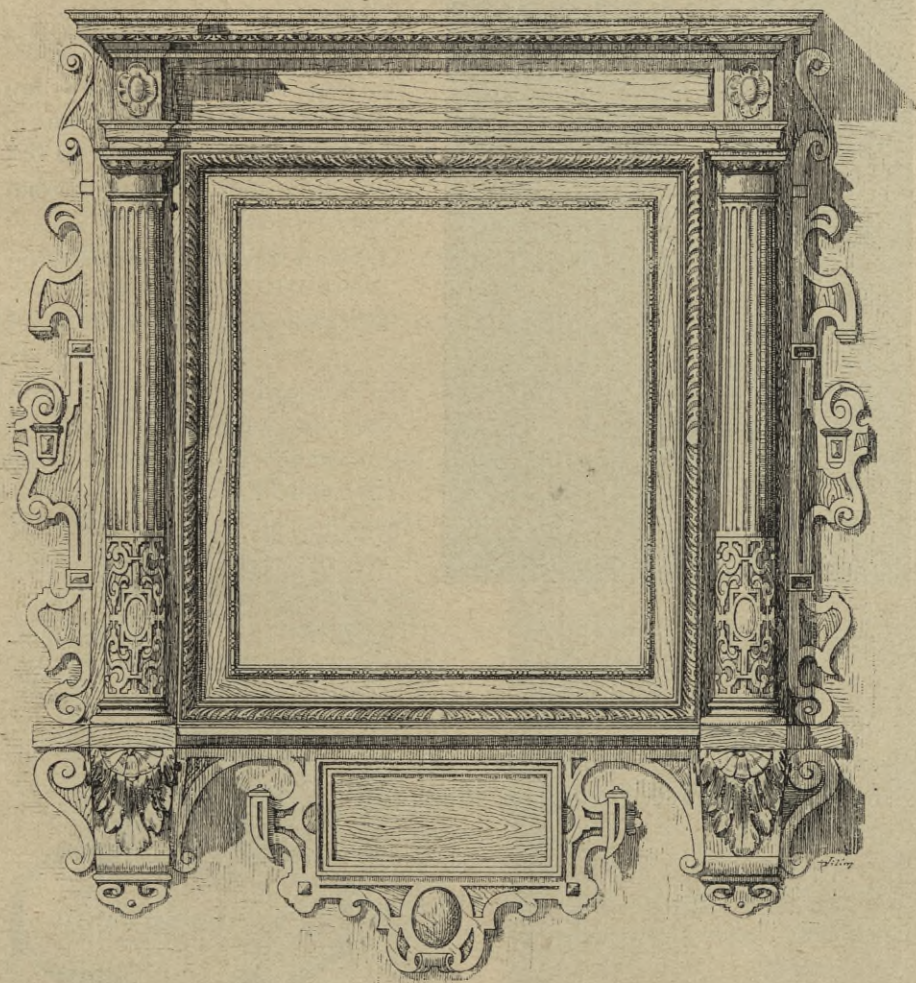
Hlavní oltář, dva vedlejší a zábradlí mezi lodí a chorem ze dřeva, s hustým, širokým silně krouceným listovím; mezi ním andělé, svatí a velké květy slunečnic. Práce jedné ruky z r. 1683.

Zálabí: Železný svícen stojanový.

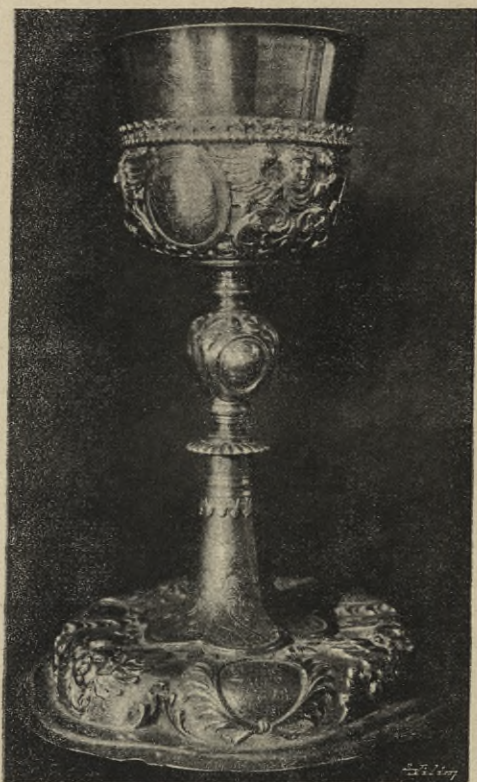
Lavice kostelní z dubového dřeva, čela barokně profilovaná a vrubovaná z téže doby.

Svícen stojanový 1,64 m. vys., z kujného železa na třech nohách a o třech vodorovných, nad sebou ležících kruzích. Jednoduchá, úhledná práce téže doby.

Zálabi: Rám epitafu D. Hytticha.

Epitaf Daniela Hytticha († 1614). Obraz na dřevě (1,25 a 1,12 m.): V otevřeném nebi beránek boží, jemuž se klaní zástupy andělů. Dole klečí v levo zesnulý se dvěma syny, v pravo jeho manželka a dcera. Mezi nimi otevřený hrob, za nimi kraj. Zasazen v řezaném rámu výborné koncepce i práce: S obou stran dorsko-renesanční sloupy s kanelovanými, ve spodní třetině stuhovým ornamentem obloženými dřívky, stojí na konsolách a nesou

Zála bí: Kalich.

lamovaný stříbrný ornament. V koutech profilu ovalovité nohy pletence ovoce a hlavy andělské, na nodu štítka a hlavičky andělů. Na slunci velký stříbrný věnec ovjí postavu P. Marie, jejíž střed prolomen otvorem pro hostii. Po stranách sv. Petr a Pavel, nahoře Hospodin a Duch svatý v reliefu. Z téže doby a ruky (dle ornamentiky) jako kalichy Šperlinkovské v děkan- ském kostele.

Zvony. 1. Průměr 0,93; výška 0,78 m. kolem koruny:

... andreas ptaček me fecit anno
domini 1. 7. 1562.

2. Průměr 0,75; výška 0,65 m., kolem koruny dva pásy nápisu got. minusk. a na západní straně na tabulce český ne úplně čitelný nápis:

Uř na Borách Kutných 1562.

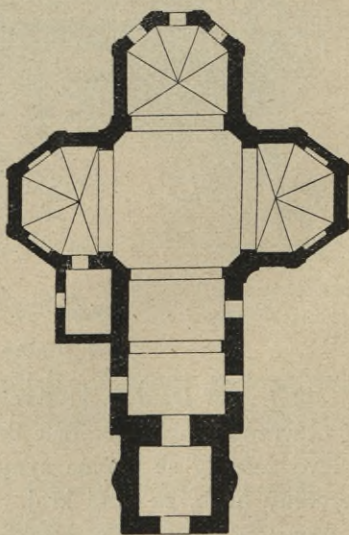
rovné kladí. Dole uprostřed připojena deska, páskovým ornamentem obložená, s nápisem skoro nečitelným a pod ní oválový terč, na něm grisaile: Večeře Páně Půda rámce hnědá, ornamenty zlacené.

Kalich ze zlaceného stříbra, 0,215 m. vys. Noha skoro kruhová, s tepaným ornamentem: tři okřídlené hlavy andělů a tři oválové štítky mezi palmovými rato- lestmi. Na štítcích:

JVDITA PROSSOWSKIANA —
CVRAVIT FVERI ANNO 1718 —
PETEVS MEMENTO SVI AD
ALARE.

Na hruškovitém nodu tři hladké štítky, mezi lupeny a na číši prolamovaný ornament listový s hlavami andělů a na třech oválových medailonech ryté poloviční postavy: sv. Antonín P. — P. Maria — Jan Nep.

Monstrance sluncová, 0,67 m. vys., ze zlacené mědi, na níž pro-

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

St. Kolín: Kostel sv. Ondřeje.

3. Průměr 0,53, výška 0,45 m., kolem koruny: tento zvon udělan gest ke cti a k chvale panu bohu a k Svätému vythu 1565.

4. Průměr 0,46, výška 0,36 kolem koruny řádka got. minuskule: latinská zbožná dedikace nesnadno čitelná.

Starý Kolín.

Schaller J., l. c. X., 53. — Sommer J. G., l. c. XII, 230 sq. — Vávra J., l. c. I., 63, a pass.

KOSTEL SV. ONDŘEJE (farní). Dle farní knihy 30. listopadu 1267 vysvěcen. Osada připomíná se poprvé 1293, farní kostel 1295. Vnitř kostela na stěně malovaný, roku 1859 obnovený, nápis z r. 1740:

VNI DEO TRINO EXCELISO ET DIVO ANDREAE APOSTOLO
EXIVIT SACRATA HAEC AEDES SUB SUMMO PONTIFICE
BENEDICTO XIV ROM JMP.
CAROLO REGE. BOEM ET HUNG
PATRONO REGIAE BOEMAE
CAMERAЕ PRAESIDENTE F.
LEOPOLDO S. R. I. COMITE

St. Kolín: Sanktuarium.

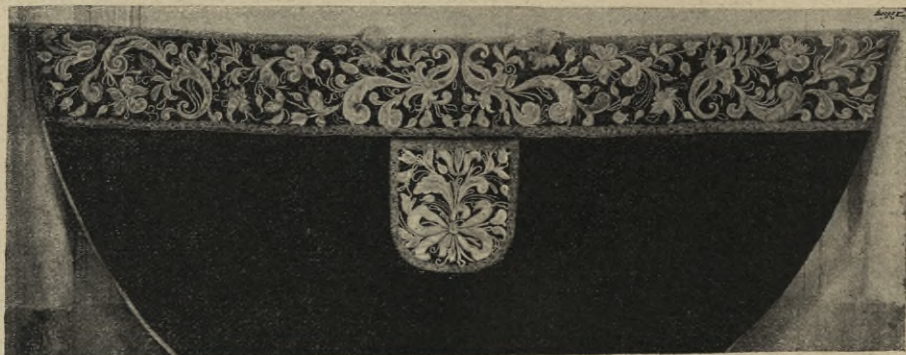

St. Kolín: Monstrance.

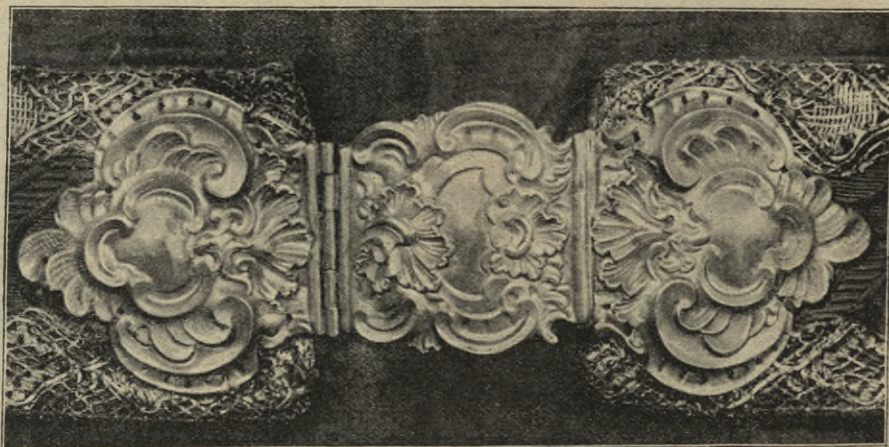
DE STERNBERG A. PRIORI FABRICA POST 440. AN. ITERATO
FUNDAMENTALITER REAEDIFICATA.

Obnova kostela 1740 a 1859.

Jednolodní orientovaná kamená, omítnutá stavba s lodí křížovou a s věží v průčelí západním. Při severním boku hlavní loď sakristie, nad ní oratoř. Tři chory z pěti stran osmiúhelníka, bez opěrných pilířů. Stěny

St. Kolín: Pluvial.

St. Kolín: Přeska pluvialu.

zevně hladké s nárožními lisenami bez hlavic, kouty vyduté. Hlavní římsa táhnoucí se kolem celého kostela i věže má ranný gotický profil.

Věž 7,20 m. ve čtverci o dvou patrech, přízemí a první patro zevně zbarokované, druhé a jehlanový kryt nové. Uvnitř však v obou patrech nesou velká gotická, z části zazděná okna, starý ráz.

Hlavní loď 5,73 m. šir. a 25,48 m. měří celá vnitřní délka kostela, příční loď 7,00 m. šir. měří úhrnem 20 m. délky. Křížení lodí, se zatupenými kouty uzavřeno nízkým kopulovým klenutím; v lodi dvě pole křížových

kleneb, jejichž žebra spočívají na nástěnných pilastrech pozdějších a křížují se v hladkých svornících. V každém poli po páru oken.

Vnitřky třech chorových polygonů úplně zachovalé. Paprsková žebra jemného profilu rozbíhají se ze svorníků plastickou růžicí ozdobených a končí na třístranných římsovitých hlavicích tenkých až k zemi (bez patky) sahajících přípor v koutech polygonů. Sakristie jest jednopatrová stavba barokní, přízemek i patro — oratoř do kostela otevřená — mají kouty zatupené a prostory lunetovou klenbou opatřené. Na klenbě křížení Apotheosa sv. Ondřeje, kterého Kristus ve svatozáří a anděly obklopený v nebesích vítá. Cípy vyplněny vasami a kartušemi. Dobrá, s dekorativní bravurou první polovice 18. stol. provedená malba fresková, 1859 opravená.

V presbyteři při levé straně sanktuarium barokní, zároveň za příslušný oltář sloužící, mensa 1,36 m., celek 2,76 m. vys. Z kamene v ozdobném provedení, polychromované; pěkná železná, vinutým ornamentem pobitá dvířka.

Krucifix v životní velikosti, řezaný, polychromovaný; velmi dobrá realistická práce z poč. 18. stol.

Monstrance sluncová ze zlaceného stříbra 0,66 m. vys. nepravými drahokamy posázená. Noha čtyřdílným a vasovitý nodus trojdílným plastickým ornamentem pokryty. Nad stonkem tři realistické lupeny a drobné hrozny révy. Kolem melchisedeku bohaté mušlovité orámování, s obou stran klečící andělé, nahoře pod křížkem žehnající Hospodin. Na lunule dvě hlavičky andělské. Velmi dobrá práce první pol. 18. stol.

Pluvial, ornat a dvě kasule z druhé pol. 18. stol. Na červeném sametu rozvíjí se bohatý rohový a květový zlatý ornament. Obrysy hladkým stehem, výplň dracounové mřížování, aplikovaný samet, brokat a p. Na pluvialu soudobá krásná přeska z tepaného stříbra.

Zvony: 1. Průměr 1,20 m., výška 1,00 m. Kolem koruny drobné figurky, na plášti sv. Josef před Kristem klečící. Dle českého nápisu s chronogramem ulit tento zvon i oba následující po ohni za děkana Antonína Volkalka roku 1779 od J. Kühnera.

2. Průměr 0,70, výška 0,60 m.

3. Menší.

Železný kříž na hřbitově v čele choru, druhy na věži, z ploských pruhů, hubený ale vkusně vinutý ornament. 18. stol.

Konárovice.

KOSTEL POVYŠENÍ SV. KŘÍŽE. (farní) Schaller J. l. c. VI., 58. — Nechvíle J., Method XIV., 93 sq.

Roku 1352 již farní kostel až do bitvy bělohorské, odtud až do 1683. filiální, pak střídavě jen zámecký nebo farní. Od 1724 trvale farní.

Stavba původně jednodlní, gotická, měla stopy oprav pozdní gotiky (vchod do sakristie) snad z peněz k tomu účeli 1580 Jiřím Hášou z Újezda věnovaných. Později kostel zbarokován, roku 1882 zcela přestavěn.

V tumbě postranního oltáře ze dřeva řezaná socha Kristova, z ukřížovaného nyní na ležící přeměněná; polychromie obnovená. Skoro přirozená velikost. Dobrá práce z konce 17. století, pěkná hlava mírného klidného výrazu, tělo, zejména koš hrudní a nohy, výborně provedené.

V oratoři obraz na plátně 0,90 m. šir., 1,10 m. vys. Madona má v náruči spící děcko, s něhož závoj odkrývá. Těžké neprůhledné stíny, jinak zdařilá práce z počátku 18. stol. směru P. *Brandla*.

Monstrance 0,49 m. vys. stříbrná, z části zlacená, paprsková. Na kruhové noze a kolem melchisedeku tepaný listový a květový ornament. 18. stol.

Náhrobek: Pískovcová deska 1,00 m. šir., 1,90 m. vys. v hoření třetině:

Leťa 1527 Den Obraczeni Pawla kwirze Wmazel Wrożeny wladyka pan
Wacław Halsa z augezda Ghehożo tielo tu pochowano a orzekawa
Ślawne przylstie Krista pana k poslednimu Śaudu.

Pod tím erb: slunce s tváří lidskou; na štítu přilba s klenotem hlavy paví(?) a příkrývadly.

Zvony: 1. Průměr 0,62 m.; výška 0,47 m. Při koruně kolem:

ANNO DOMINI 1612 SWATI AMBROSS PRAWI WSTANTE MRTWI
PODTE K SAVDV.

Pod tím věnec akantů hroty dolů. Na plášti:

ALBRECHT GIRZI IAN WOLDZICH
BRATRZI WLASNI KLVSACI S KOS
TELCZE A NA KONAROWICZICH.

Pod tím v ovalovém věnci erb: břevnem, v němž dvě přičky, svíse na dvě půle rozdělený a při něm: 1612.

2. Průměr 0,88 m.; výška 0,70 m. Při koruně pruh:

podte wsllychjni a poslednefe slowa bożyho. leťa panje. . . r . . lxv won: klabal x.

Na východní straně hladkého pláště v oválové guirlandě erb Hášů z Újezda.

ZÁMEK. Světozor 1873, 533. — Historický sborník II., 137. — Vávra J. l. c. II. 440 sq.

Za války třicetileté statek i zámek spustly a Adam Jaroslav Šofman z Hemerles, který je 1661 od Humprechta Račina z Račina koupil, vystavěl novou budovu zámeckou. Nynější však pochodí z r. 1775 za hraběnky Alžběty de Guasco-Claviere, která držela panství od 1772 do 1813.

Stavba obepíná třemi křídly jednopatrovými vnitřní pravoúhlý dvůr, kde v přízemí pilířové loubí. Průčelí má uprostřed mírný risalitový výstupek trojhranným nízkým štítem ukončený, bočné části o čtyřech osách, nad

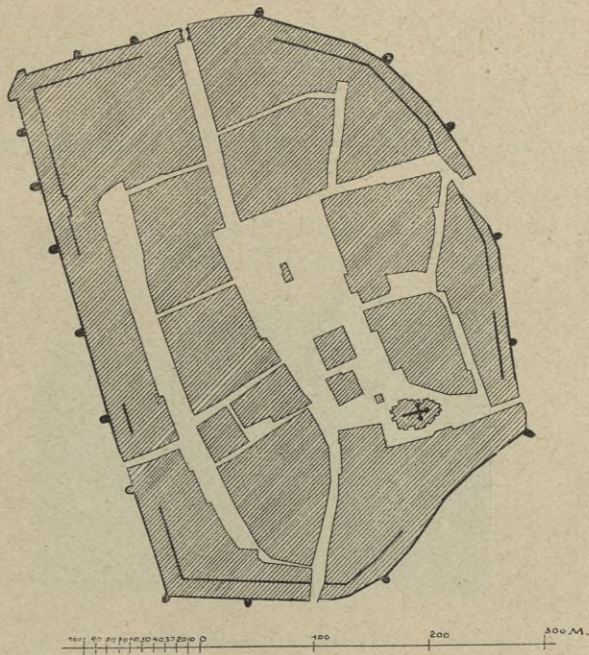
okny trojhranné a segmentové štíty. Nároží a střední risalit mají maltovou rustiku. Postranní křídla jednoduchá, hladká. Prejzová mansardová střecha, na ní v hlavním průčelí dva dvouoknové vikýře a po celé délce prolamované balustrady, sochami a vásami ozdobené.

Kouřim.

Schaller J., l. c. X. 4 sq. — Sommer G. J., l. c. XII. 1 sq. — Oehm K., Paměti král. města Kouřimě. — Z ývald V., Lumír XVIII., 164 sq.

Hradiště »Stará Kouřim«. (Výzkum 21.) U sv. Vojtěcha hroby s kostrami Pod ploskými kameny z první doby křesťanské. Před hradbami nové Kouřimi hroby s kostrami rovněž z první doby křesťanské; nález v zemském museu.

HRADBY MĚSTSKÉ z největší části zachovalé pocházejí z prvního založení Kouřimi, z počátku 13. věku, jistě aspoň před 1261, kdy Přemysl Otakar II. uděluje právo městské Přelouči podle Kouřimského. Obejímají celé město tak, že západní strana tvoří přímou tetivu 375 m. dl. velkého, nepravidelného oblouku, v němž, terenu se přispůsobující, na ostatních stranách běží. Na západní a z části severní a jižní straně, do plochého kraje, před hradbami nasypaný val. Dvě zdi rovnoběžně vedle sebe běží kolem. Jsou z lámaného a dosti pravidelně vrstvovaného kamene, v částech vyšších a později vyspravovaných objevují se pravidelně stesané kvádry. Vnitřní zeď, v zachovalých částech 6—7 m. vysoká, jest opatřena cimbuřím na venek šikmo sříznutým a střelnými většími kameny obloženými. Ve vzdálenosti asi 14 m. zeď zevnější 2,00 m. nad vnitřní parkán vyčnívající a 7,00 m. do hloubky příkopa spadající.

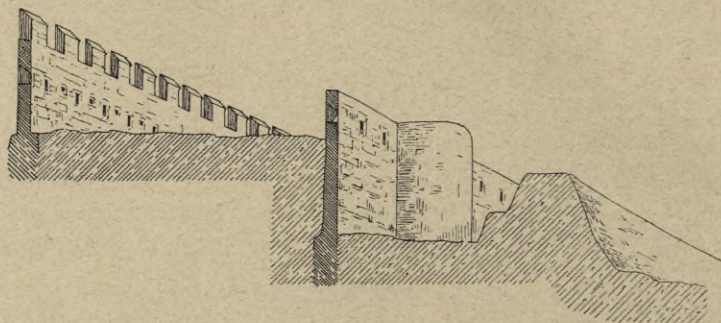

Kouřim: Situace města.

Původně zdá se, že byla opatřena veskrze pravoúhelnými baštami ve vzdálenosti 50 až 100 m. od sebe umístěnými, as 5 m. širokými a 6 m. hlubokými; pak v 16. století či později mnohé z nich vystavěny na venek v polokruhové bašty. Ve zdivu rondelu na severovýchodní hraně nalezeny

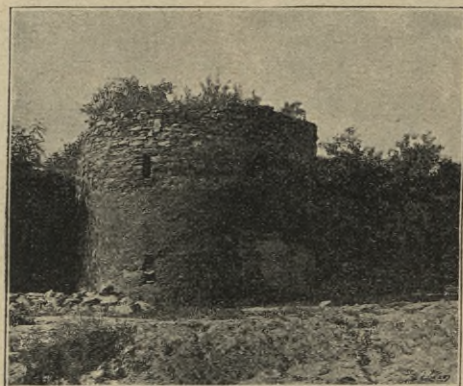
v září 1895 pěkně tesané a gotickými profily opatřené kameny, patrně vrstvy pilířů snad ze zbořeného kláštera cisterciackého v městě pocházející.

Hradby prolomeny byly čtyřmi branami ve směru stran světových, které v letech 1835 a 1836 byly rozbořeny. Zbývá jen na severu BRÁNA

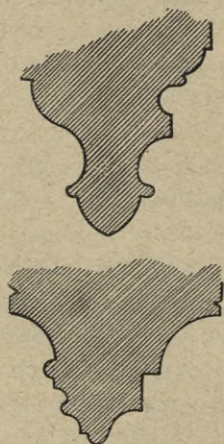

Kouřim: System městských hradeb.

PRAŽSKÁ ve vnitřní hradbě. Tato tvoří hranolovou věž o dvou patrech nedělených, majíc při straně západní schody vedoucí k prvnímu poschodí. Římsa schází, kryt sedlové střechy prejzový, na hřebenu dvě makovice s českým lvem a říšským orlem. Průjezd měří 4,00 m. ve světlosti a jest

Kouřim: Báňa městských hradeb.

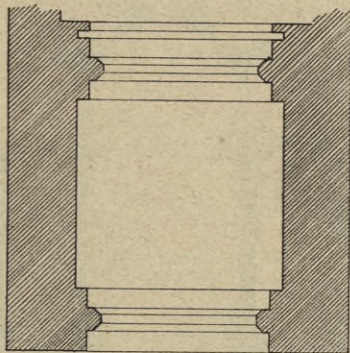

Kouřim: Profily kamenů ve zdivu městských hradeb.

7 m. hluboký. Oba otvory s lomeným obloukem, vnitř valená lomená klenba. Na straně západní ve zdi drážka pro padací mříž. Zde také zbytky zdí, které tuto bránu spojovaly s nižší zevnější brannou věží 1836 zbořenou.

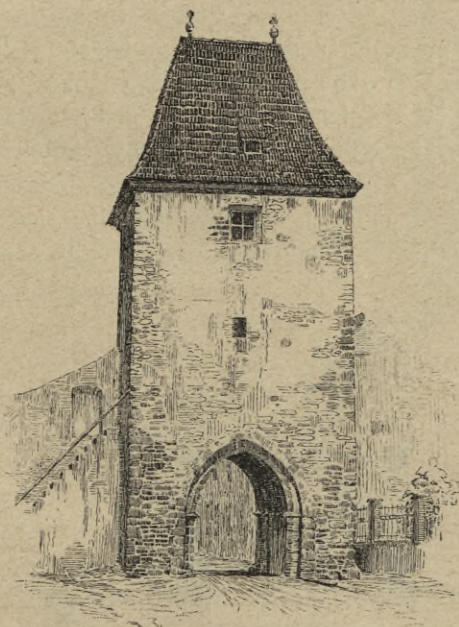
KOSTEL SV. ŠTĚPÁNA (děkanský). Zap K. V. v Památ. archeol. I., 149 sq. — Grueber B., Die Kunst des Mittelalters in Böhmen II., 48 sq. — Neuwirth J., Die christliche Kunst in Böhmen 265 sq. — Brániš J., Dějiny středov. um. v Čechách I., — 23. — Beneš F. X., Mitth. der Centr. Commiss. XII., 255. — Brániš J., O působení kláštera Sázavského 30 sq. Světozor 1868, 461; 1869, 224.

Původ nynějšího kostela spadá asi v jedno se založením města t. j. do počátku 13. stol. Při něm staré arciděkanství, neboť již 1167 uvádí se arciděkan Peregrinus. Z dějin první stavby ničeho známo. V 17. stol. trpí požáry: 1659 shořela jedna věž a střecha kostelní, 1670 obě věže, načež svršky ubourány a spojovací dřevěná galerie mezi nimi (stávala před Paprockým) zmizela, štít západní předělán a ku vchodu západnímu a severnímu připojeny přístavky. R. 1680 nový hlavní oltář nyní stávající. 1707 vnitřek za děkana A. J. Marše a 1740 za T. J. Skřivánka opraven, 1741 nové kryty věží, 1774 nový oltář P. Marie v levé lodi. 1836 zrušen hřbitov kolem a štít západní vyspraven. V 50tých letech nový kryt kostela, který tehdy byl velmi sešlý. Zevrubná oprava v letech 80tých.

0 1 2 3 4 5 6 M.

Kouřim: Púdorys Pražské brány.

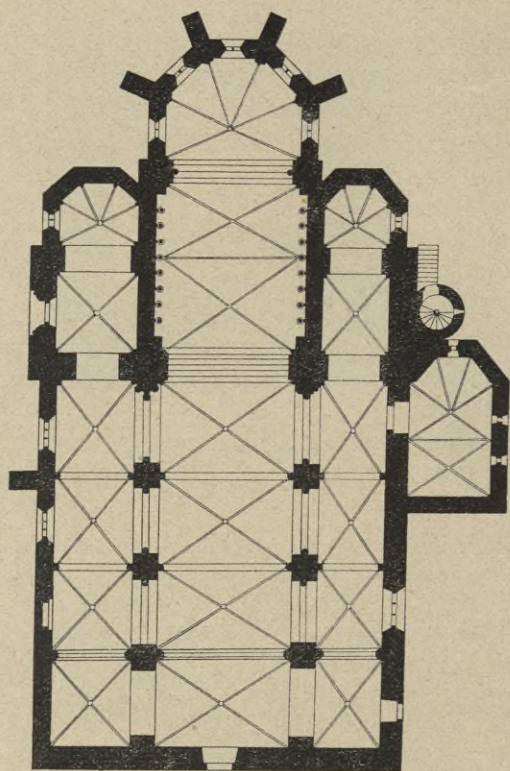

Kouřim: Pražská brána. (Pohled z města.)

Kostel jest trojlodní orientovaná stavba z lámaného a tesaného kamene, nyní omítnutá. Dvě věže nad východními konci pobočných lodí, tři chory odpovídající lodím o pěti stranách osmiúhelníka. Při jižním boku původní sakristie.

Průčelí je z poslední restaurace, pouze hlavní vchod podržel z části staré ostění. Bočné strany obdržely opěrné pilíře při pozdějších opravách, byly původně bez nich s trnožem 2,50 m. vys. a šikou zakončeným. Tři okna v severní lodi: první nové se šikým ostěním, druhé a třetí dvoudílné s bohatým profilem. Mezi prvním a druhým portal o dvou ústupcích, jejich tři rohy profilovány v kulaté hrušky; po každé straně pár polosloupků v koutech s pěknými listovými hlavicemi, nad jejichž abaky pokračují v lomeném oblouku profily ostění. Tympanová deska je ve spodní části dvěma čtvrt- a třemi půlkruhy vykrojená, po jejichž krajích postupuje nejvnitřnější profil ostění.

V přízemku severní věže kruhové okno s profilovaným ostěním a trojosou kružbou kruhovou.

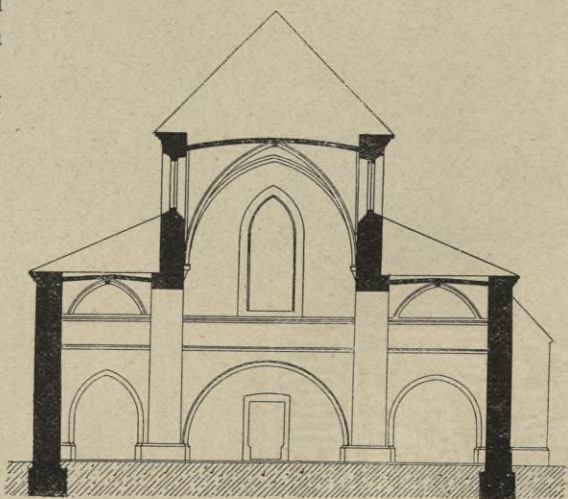
Kouřim: Kostel sv. Štěpána.

na nichž sploštělé, plechem kryté cibule s makovicí, křížem a hvězdou (z roku 1741).

Vnitřek je trojlodní s vyvýšeným o sedm stupňů presbytěrem, pod nímž se nachází krypta. Délka hlavní lodi 21,13 m., presbytěr 17,54 m., šířka hlavní loď 7,36 m., vedlejších 3,76 m. Tři páry pilířů, 1,43—1,51 m. širokých rozdělují prostor kostela na tři lodě a čtyři pole. Krucho zabírá nejzápadnější pole v celé šířce kostela, spočívající na třech křížových klenbách, jejichž žebra mají pouze na hranách šikmo sříznutý profil.

Na straně jižní v prvním poli vchod s novým ostěním, taktéž široká trojdílná okna. V patře vedou do hlavní lodi okna úzká, nedělená, s profily pouze nosy v lomeném oblouku obohacenými; čtyři po každé straně. Sakristie na východní straně má tři strany osmiúhelníka, na jižní dvě úzká okna. Kout mezi východním koncem sakristie a věží vyplněn šnekem ve válci. Polygony bočných chorů bez opěrných pilířů; chor hlavní má čtyři, mezi nimi tři dvoudílná, okna s kružbou z části původní. Při zemi tři okénka do krypty vedoucí, z nichž střední zazděno.

Obě věže jsou prosté hranoly nad šířkou bočných lodí, o dvou patrech s úzkými okny na zevních stranách, v nichž dosud zbytky kružeb. Střechy šindelem kryté jsou stanovitě o jednom ústupku, s osmibokými lucernami

Kouřim: Příčný řez kostela sv. Štěpána.

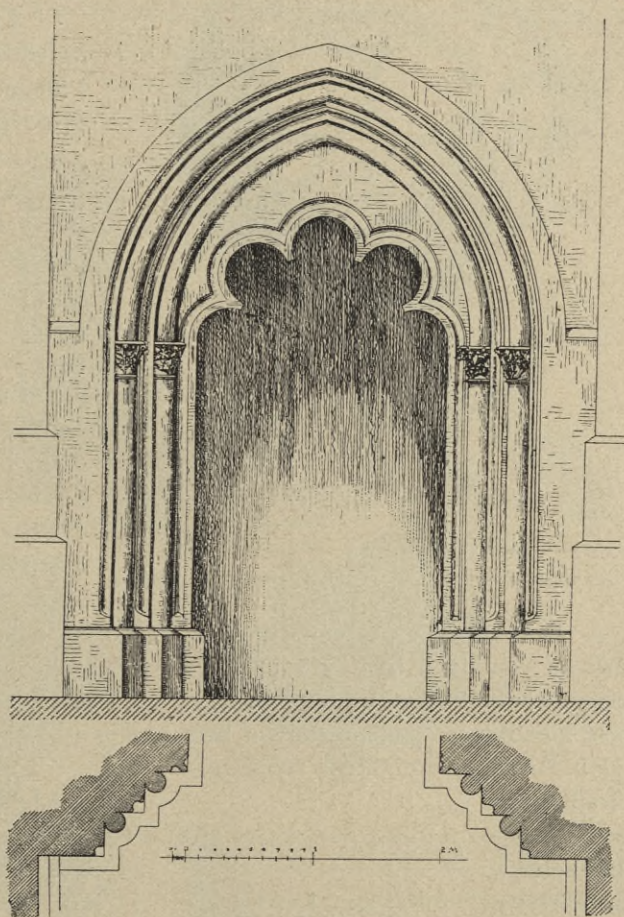
Pilíře ostatní mají úzkou, jednoduchou patku. Arkadové oblouky jsou lomené, pouze východní na levé straně půlkruhový. Spočívají na konsolovitých příporách o dřících válcovitých a nestejně dlouhých, dole pěknou lupenovou prací končících. Jen na pilíři severovýchodním jsou sloupky v celé výši pilíře. Křížové klenby lodě, z části nové, se žebry a jednoduchými svorníky.

Poboční lodě mají křížové klenby, jejichž žebra spočívají buď na konsolách, buď na konsolových příporách. Pobočné presbytáře skládají se ze čtvercového pole pod věžemi s křížovou klenbou na příporách konsolových a poloslupcůch beze svorníku, a polygonu s paprskovou klenbou i lupenovým svorníkem.

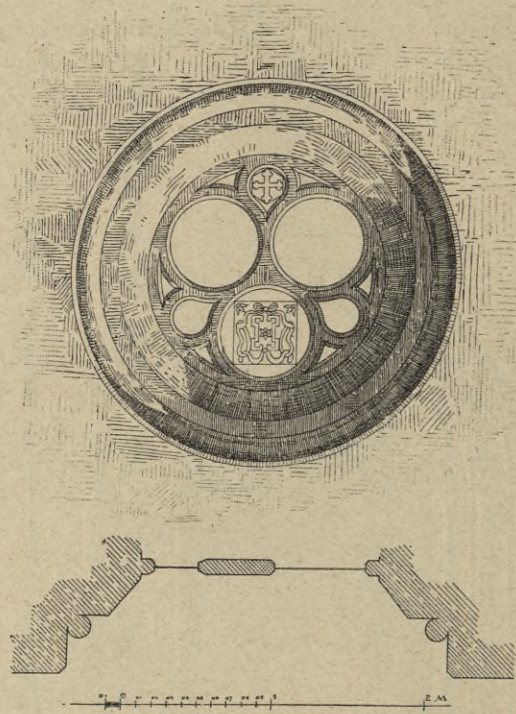
Triumfální oblouk, málo lomený, skoro půlkruhový, bez profilu v patce přepjat podbrádkovou římsou. Presbytář o dvou polích s křížovou klenbou, jejichž žebra spočívají při triumfálním oblouku na hlavicích sloupků v koutech, jinde na

širokých konsolách. Mezi presbytářem a chorem (o tři stupně vyšším) nástěnné silné pilíře, na třech stranách příporami opatřené. Žebra paprskové klenby choru vycházejí od lupenatých hlavic potrojných příporových konsol a spojují se ve velikém svorníku s tesaným lupenem. V ostění chorových oken zbytky profilových tenkých sloupků.

V presbyterii po každé straně ve zdi vyhloubeno vždy devět sedilí, každé v celku 0,46 m. hluboké a 0,81 m. široké, od sousedního odděleno zděnou příčkou 0,25 m. silnou, před níž stojí vždy sloupek 1,31 m. vysoký. Na plintu nízká talířová patka bez nárožníků, dřív hladký, kalichovité hlavice obloženy vysoko plastickými a jemně kreslenými a tesanými lupeny: dubové, vinné, bukové, habrové a j. Některé z nich nové, také jejich poly-

Kouřim: Severní portal kostela sv. Štěpána.

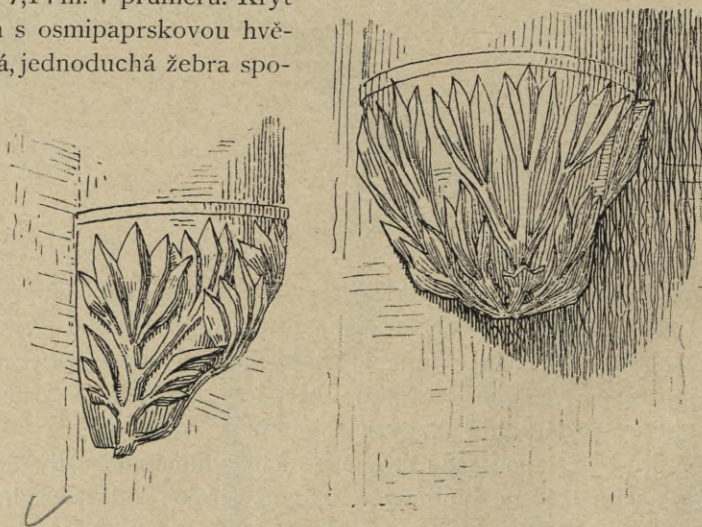
Kouřim: Přizemní okno severní věže kostela sv. Štěpána.

Pod hlavním chorem krypta. Vchází se z postranních chorů dvojími úzkými vchody a schody v lomených obloucích do prostoru pravidelného osmiúhelníka 7,14 m. v průměru. Krypta jest klenutím s osmipaprskovou hvězdou. Hmotná, jednoduchá žebra spočívají v koutech mnohoúhelníka na prostých konsolách, protínají se v terčových, plastickým lupením ozdobených svornících a sbíhají se uprostřed na polygonálním abaku sloupů. Jeho válcové jádro jest obloženo osmi příporami, každá z nich má svoji talířovitou patku a pěknými tesanými lupeny obdobných motivů

chromie nová. Zda na základě starých zbytků? Hlavice sloupků spojeny do výše 1,60 m. obloučky o trojím vykrojení.

Sedilie v choru při pravé straně výklenek ve zdi 1:39 m. široký a 2:39 m. vys., dvojdílný s lomeným obloukem a kružbou hrubě sestavenou.

Vchod do sakristie při triumfálním oblouku pravé boční lodě; gotické dvěře s rovným nadpražím mají staré kování gotické o třech větvích. Nad nimi zazděné got. okno. Uvnitř jedno pole s křížovou klenbou a polygon s paprskovou. Žebra dole hrotitě (bez konsol) zakončená mají v profilu mezi dvěma šikama žlábek a protínají se v terčových, listovým reliefem opatřených svornících.

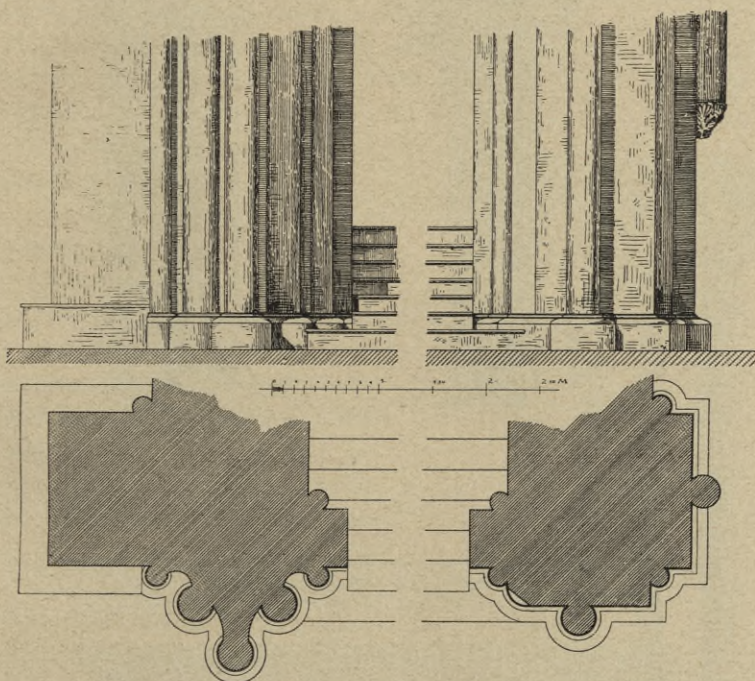

Kouřim: Konsoly v kostele sv. Štěpána.

sloupů. Jeho válcové jádro jest obloženo osmi příporami, každá z nich má svoji talířovitou patku a pěknými tesanými lupeny obdobných motivů

jako v sedilích presbyteře obloženou kalichovitou hlavicí. V čele prostora prostá kamenná mensa a trojdílný výklenek ve zdi pochodící ze 17. století.

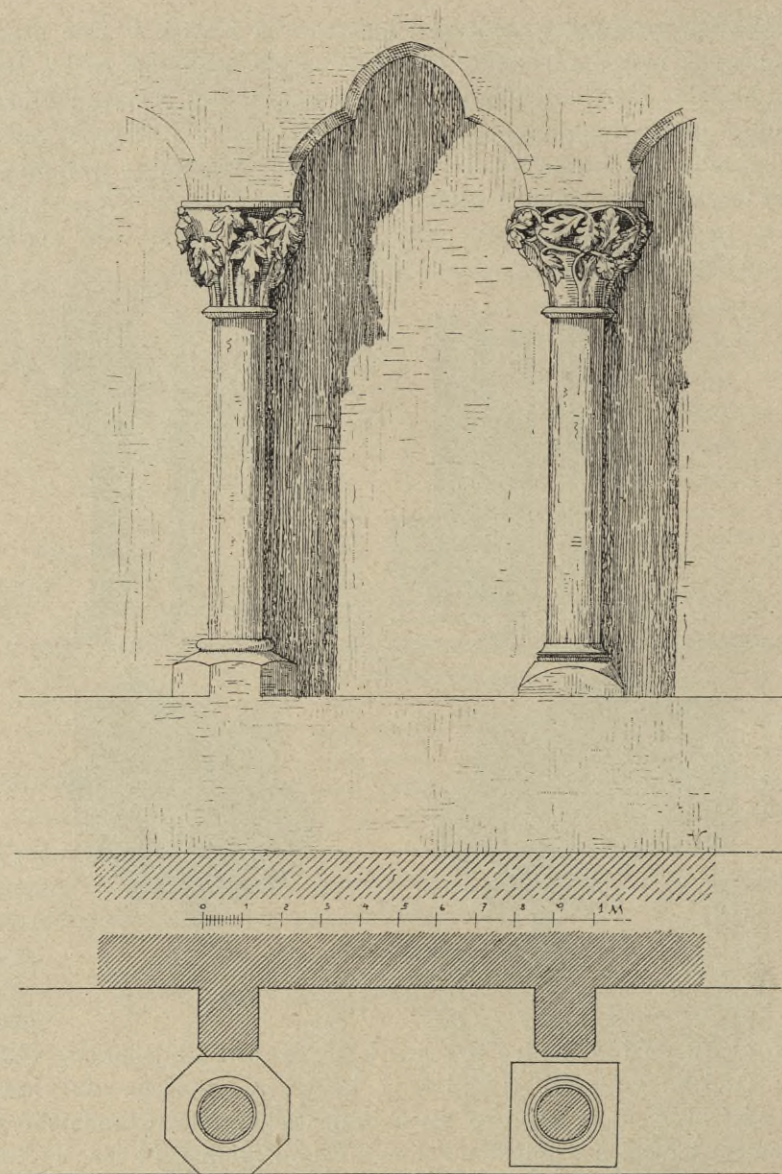
Ve hlavním oltáři hořeného kostela, v mense, ležící Kristus (v hrobě), velmi dobrá polychromovaná dřevořezba 17. století v přirozené velikosti. Kristus je nahý, kol beder šat. Hlava s klidným výrazem ve tváři ne právě ušlechtilé; vykazuje v trupu a břichu silný realismus, někde zase, jako ve slabinách zběžnou schematickou práci. Byl sem přenesen 1826 z kláštera anglických Panen v Praze.

Kouřim: Nárožní pilíře triumfálního oblouku kostela sv. Štěpána.

V choru po levé straně dvě sanktuaria: 1. Obdélníkový výklenek 0,56 a 0,85 m. ve světlosti obložený kameným rámcem. Při hořeních rozích býčí hlavy, dole v pravo hlava bezvousého, v levo bradatého muže. Nad rámem lomenice s gotickou lichou kružbou vybíhající v lilií, na hranách hrubé lupeny. 13. století.

2. Při dvoustranném výklenku ve zdi, dvoustranné sanktuarium s hranou uprostřed. Na sloupku s profilovanou patkou a hlavicí kamenná skříň. Její konsolovitý profil je v nároží plastickými lupeny, v hoření podbrádce pětilístými růžicemi ozdoben. Po obou stranách skříně otvory nahore segmentem zakončené a jadrným profilem opatřené. Nad segmenty vzepnut lomený oblouk v růžici vybíhající a plocha vyplněná neprolomenou, lichou kružbou. Železná dvířka původní jsou oblými pruty, tvořící na vrchol postavená čtvercová pole, pobitá a v křižovatkách růžicemi ozdobená. Druhá polovice 14. věku. Svršek nový, dřevěný.

Kouřim: Část sedilí v kostele sv. Štěpána

Na příčném břevnu hlavního triumfálního oblouku krucifix polychromovaný, skoro v přirozené velikosti ze dřeva řezaný. Slušná práce 18. století.

Křtitelnice cínová na třech nohách 0,67 m. bez víka vysoká, dle nápisu ze starší 1734 přelitá.

Epitafium Jana Laniho z Varvažova, zemřelého 1598 v den Šimona a Judy. Obraz na dřevě: U nohou kříže klečí zesnulý a jeho rod. V pozadí Jerusalem. Dole latinský hrobní nápis (u Zapa p. 159).

Kalich ze zlaceného stříbra 0,285 m. vys. Na noze s vykrojovaným krajem a na spodní části kupy plastický tepaný ornament barokní, proložený klasy a hrozny. Nodus vasovitý a třístranný. Velmi pěkná práce 18. století.

Monstrance ze zlaceného stříbra 0,71 m. vys., pa-prsková. Ozdobná noha se čtyřmi hlavami andělíčků, lehce a dosti hrubě tepaná; kolem melchisedeku stříbrný věnec. Značky: Kutnohorská práce druhé polovice 18. stol.

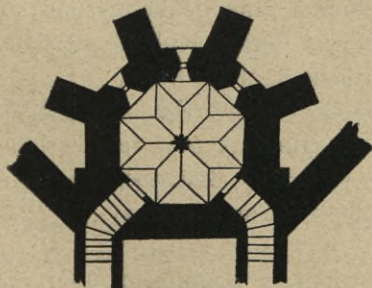
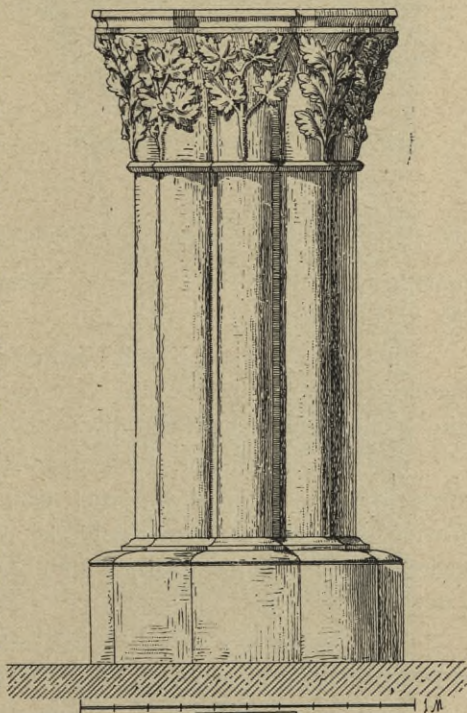
Kouřim: Žebro v sakristii kostela sv. Štěpána.

Ná h r o b k y. K. V. Zap (n. u. m. str. 159 a 160) vytýká celkem třinácte náhrobků, ale do zevnější stěny kostelní je jich zasazeno čtrnácte. Jsou rozestaveny kolem celého obvodu kostela, západní, hlavní průčelí vyjímaje. Od jihozápadu počínaje jsou to následující desky kamenné:

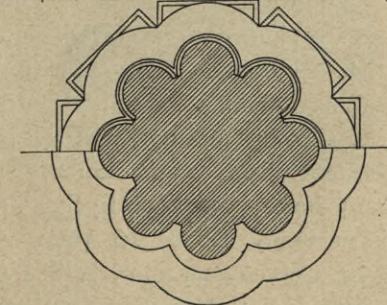
1. Deska kamenná s erbem (lev) a nápisem gotických minuskulí kolem. Obojí sešlapáno a nezřetelno.

2. Červený pískovec, v poli trochu vyhloubeném a nahoře půlkruhem uzavřeném relief stojící ženy, s rukama napřed složenýma, hlava je v roušku zavítá, obličej rozbitý, šat dlouhý a hladký. Kouty nahoře vedle oblouku vyplňují okřídlené hlavy andělské; po stranách postavy ve výši hlavy: dnes mnie — zeitra tobie. Hlavní nápis při obvodu desky v gotických minuskulích nečitelný.

3. Červený mramor, 1,47 vys., 1,54 m. šir. V reliefu pět dětí různého stáří a různé velikosti, ale ve stejném kroji: dlouhý až na paty splývající plášť s rukávy rozstřiženými

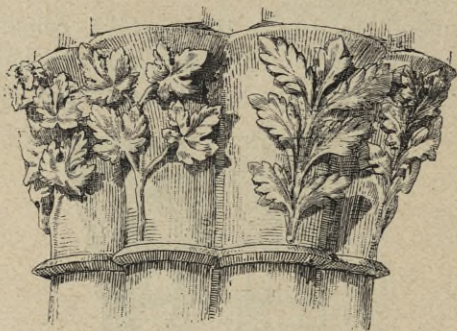

Kouřim: Púdorys krypty kostela sv. Štěpána.

Kouřim: Sloup krypty kostela sv. Štěpána.

a na knoflíky sepjatými, otvorem v lokti prostrčena ruka; nabíraný límec kolem krku. U nohou každého malá, kartušovaná deska s udáním jména, stáří, roku a dne úmrtí. Nad nimi v pravo citat z Matouše XIX., a kolem: *Słowutneho Pana Giryho Piryna miesstienjna a ten czas Primatora Miesta Kaurzima Synowe Jan († 1601), Pawel († 1599), Maczlaw († 1594) a Giry († 1606), tez Jan a Maczlaw Katerzynny Bibrydky sestry geho synowe z tohoto sweta skrze smrt se odebrawsse w techto mjstech odpoczjwagy zekagjce radostneho wzkzissenj.*

Kouřim: Hlavice sloupu v kryptě kostela sv. Štěpána.

wzáctný muž P. Giryk Piryn, Senator a Miessstienin Kaurzimsky . . . běh swůg dokonal . . . (Zap 3.)

5. Deska o dvou polích. V hořejším nápis nečitelný, toliko rok 1598 znatelný; v dolejším v oválu erb půl jelena na levo obráceného a totéž jako klenot přílby s příkrývadly.

6. Červený mramor, 1,74 vys., 0,86 m. široký. Žena v dlouhém kuželovitém plášti s krátkým límcem; nízká čapka na hlavě na polštáři ležící. Pravici kladě na hlavu malé dcerky vedle. Nápis frakturou kolem, skoro nečitelný. Dle Zapa (č. 6) Panní Kacza Pirynová († 1600, 28. března) s dcerkou Alžbětou.

7. Červený mramor, 1,48 vys., 0,84 m. šir. Prostovlasá panna, vlasy až po kyčle. Nápis kolem: *Uetja 1582 u pundieli po sv. Mataussi . . .*

8. Pískovec 1,10 šir. a 1,95 m. vys. Poprsí ženy děcko nesoucí, u ní dole si dvě jiná ruce podávají. Dolní polovici desky vyplňuje neznatelný erb; nápis vyšlapaný. Dle Zapa (č. 1.) náhrobek paní Ludmily, manželky vладыky . . . zemřelé 1572 v pátek, den sv. Havla.

9. Červený mramor, 2,06 vys., 0,91 m. šir. Bradatý muž ve španělském kroji: těsné kalhoty s nádory, krátký kabátec, nabíraný límec, pláštěk po kyčle. V levo dole štítek se značkou. Nápis nečitelný. Konec 16. věku.

10. Červený mramor, 1,77 a 0,94 m. Žena v podobném úboru jako na 6. drží ve složených rukou růži. U nohou štítek. V nápisu jméno a datum úmrtí a j. nečitelné. Počátek 17. stol.

Pátý syn jest Samuel († 1599). (Zap č. 7.)

4. Červený mramor, 1,03 šir. 1,91 m. vys. Celá postava muže v reliefu: dlouhý vlas a vous, plášť napřed dlouhou páskou spjatý jde až na nohy, rukávy jako u předešlých, límec nabíraný. Nápis kolem:

Uetja Panie 1614 w sobotu den S. Lucie 26. Julii mezi 16 a 17 hodinou wzneseň a mnoho

Kouřim: Rodiná značka náhrobku č. 9.

11. Červený mramor, 1,91 a 0,87 m. Žena jako předešlá, v rukou konvalinky. V levo dole erb: na střeše (domu) pták s ratolestí v zobci na pravo obrácený. Nápis kolem: 1602 v patek po Sv. Zigmundu usnula . . . paní Anna . . . Tobiasse . . . Cysarzskyho Richtarze manželka. (Zap č. 4.)

12. Červený mramor, 1,81 a 0,94 m., v hoření polovici erb: zeď s cimbuřím a branou s padací mříží. Na zdi půl noha na pravo obráceného. V nápisu toliko MLXXII čitelné.

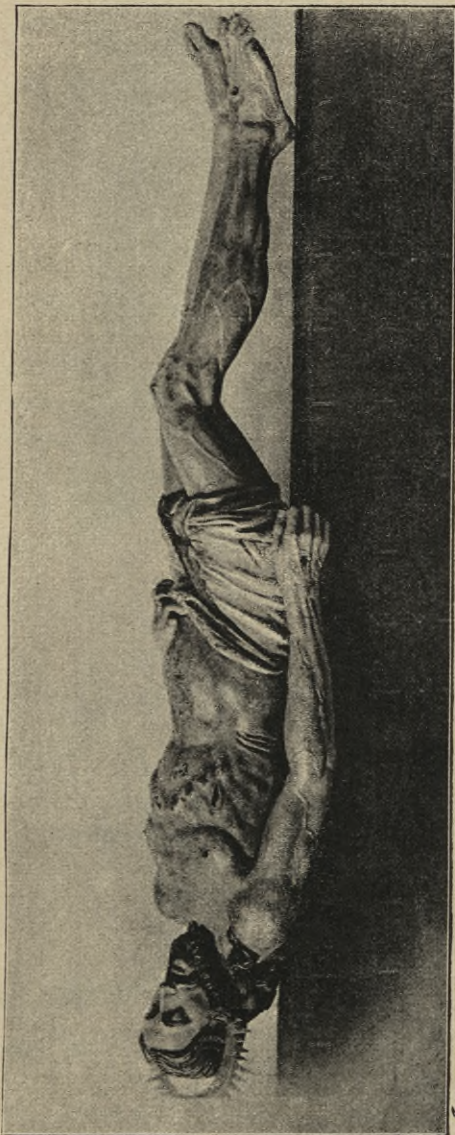
13. Červený mramor, 2,58 a 0,87 m., vlastně dvě náhrobové desky nad sebou. Spodní o dvou částech, renesančními sloupky a kartušemi vyzdobených. V dolní erb: v pravém poli půl ozubeného kola, v levém šikmé břevno od pravé k levé, v něm tři srdce. V hoření nápis italskou majuskulí (Zap č.13), dle něhož náhrobek Petra Millnera z Mylhausenu, který na cestě do Prahy v Kouřimi zemřel, stár 76 let. Naň postavena deska s nápisem:

Vetša Panie 1582 po narozenj Panny Marie umřžela Dorota na zsyřtřij v patek tetjož Vetša 1582 Martha, dcerij urozeného Pana Kallpara Chotka z Chotškova.

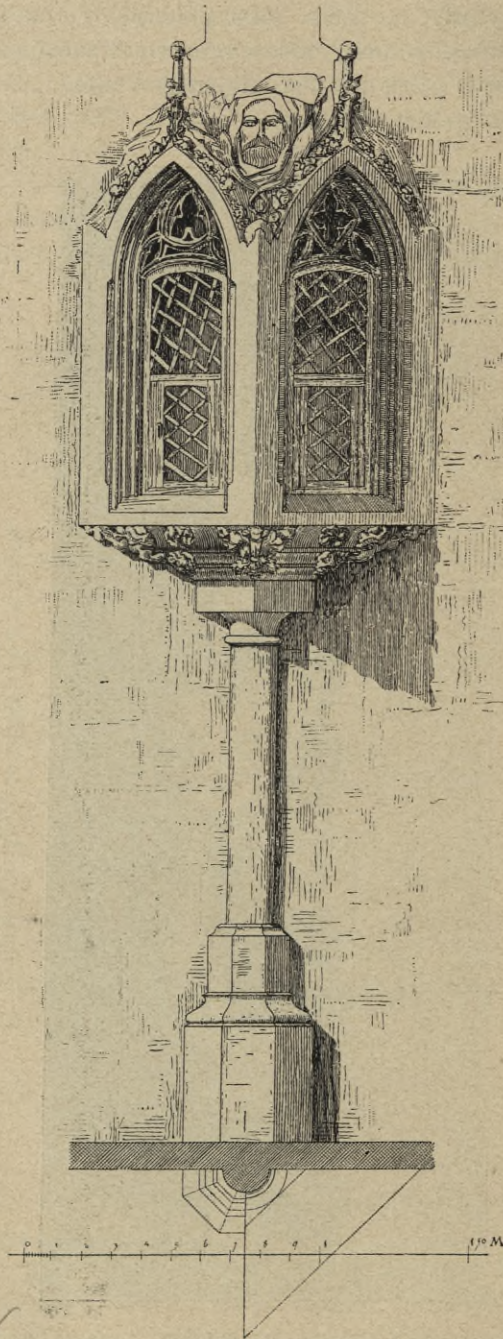
Nejvýše postaven erb: pravé pole prázdné, v levém půl kola.

14. Červený mramor, 1,75 a 1,00 m. Žena v dlouhém plášti s kulatou čapkou; ve složených rukou křížek. Dole na levo v erbovním štítku nůžky postřihačské korunou přeložené. Náhrobek Ludmily Polentové, zemřelé 1619 v pondělí po Narození P. Marie.

15. Červený mramor stejné velikosti. Muž v dlouhém plášti, v rukou knihu. Štítek jako předešlý. Náhrobek Jakuba Polenty, zesnulého 1615 ve středu po neděli Exaudi.

Kouřim: Kristus ve hrobě v kostele sv. Štěpána.

Kouřim: Sanktuarium v kostele sv. Štěpána.

ném a šikou ohraničeném poli stojí v levo Kristus, kol beder šatem opásaný, ruce na prsou. Jemu u nohou klečí muž v dlouhém plášti ruce

16. Pískovec, 1,79 a 0,85 m. Dvě děvčátka vedle sebe; u nohou korunovaný český lev. Nápis nečitelný.

ZVONICE stojí mimo kostel směrem severozápadním zcela o sobě. Čtyrboký hranol zděný a omítnutý. Původní stavba gotického období sahá až do druhého patra. Ostatek i kryt nový. Vchod obdélníkový na straně východní, v prvním patře malá obdélníková okénka, ve druhém v každé straně po páru velkých oken s lomným obloukem.

Zvony zasazeny otvorem vzhůru, ale ozdoby a písmo směrem od koruny k otvoru jako jinde upraveny.

1. Průměr 1,285 m. Na plášti v reliefu sv. Štěpán — sv. Vojtěch — sv. Jan K. — sv. František X. Při spodní obrubě pruh ornamentu a taktéž při hoření, kde v pásce kolem nápis.

2. Průměr 1,05 m s podobnou ozdobou a reliefy P. Marie a Korunování P. Marie na plášti.

3. Průměr 0,81 m.

Dle nápisů u Zapa ulity všechny r. 1671.

V zahradě děkanství zbytek staré kazatelny z kostela děk. Kamenná deska 0,695 × 0,92 m. Při hoření kraji gotická římsa.

V obdélníkovém vyhloubeném

k němu vzpínaje. Nad ním anděl s hořící pochodní. Silně poškozená plastika 16. století.

Kouřim: Kalich kostela sv. Štěpána.

Tamtéž: Na čtvercové basi 0,53 m. se stopami písma a vrubovaného čtvercového ornamentu, leží dva lvi 0,42 m. vys. vedle sebe, tlamy rozevřené, vločky hřívý spiralově stylisované, ohony v špovitý chvost končící. Na jich hřbetech stál třetí, podle zbytku tlap. Pískovec. Druhdy prý pod kazatelnu. Dle charakteru plastiky a jednotlivých písmen 13. stol.

KOSTEL SV. TROJICE na hřbitově. Deska v průčelí nad vchodem udává dobu stavby: 1591.

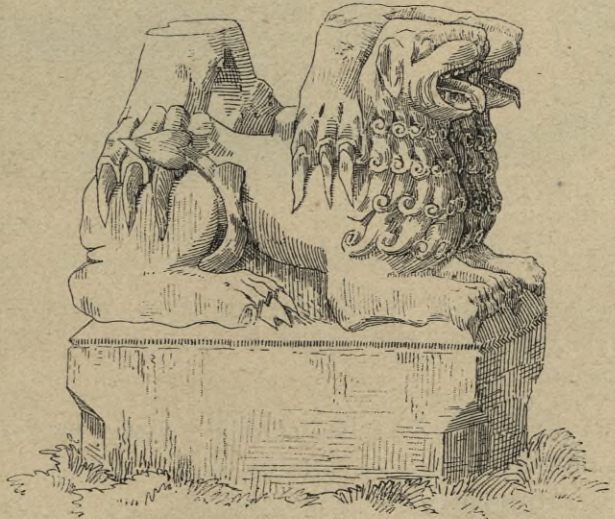
Jednolodní hrubá, kamenná, omítnutá a orientovaná stavba bez věže s polygonálním chorem a šindelovým krytem. Západní hladké průčelí se vchodem a trojhraným štítem. Nad vchodem zmíněná deska. Ve štítu dvě úzká okenka, nad nimi malé okrouhlé simulující lebku. Bočné strany prázdné; na jihu druhý vchod. Chor ze tří stran osmiúhelníka s opěrnými pilíři o dvou ústupcích, nahore renesanční římsou a štítkem ukončených. Dva páry oken v lodi a tři v polygonu s lomeným obloukem a hladkou špaletou.

Obdélníková loď s rovným stropem, presbyter s lunetovou klenbou.

KAPLE P. MARIE. Zbudoval ji na místě, kde prý r. 1421 pět cisterciáků kláštera kouřimského bylo upáleno, Oto Hradecký, opat sedlecký. Dokonána a vysvěcena 1727.

Půdorys pravidelný pětiúhelník, každá strana 4,62 m. dlouhá. Rohy vyhloubené, při nich hladké rustikové pilastry. Vchod na straně severní s římsovým nadpražím. Kryt zvonovitý, prejzy obložený, s pětistranou lucernou plechem pobitou.

Vnitřek má hladké stěny, v přízemku čtyry 1,19 m. šir. výklenky, nad nimi okna segmentová. Na římsě pětipolová kopule nízkého, stlačeného

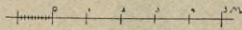
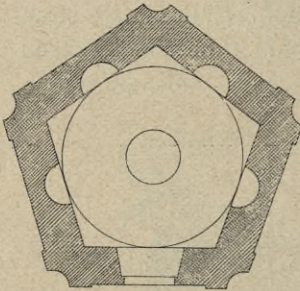
Kouřim: Rom. lvi v zahradě děkanství.

profilu; v každém poli oválové okénko, které na venek na střeše vychází v úhledném vykýři.

V zahradě p. Lišky č. 153 těsně při západní straně hradeb stávalo **PROBOŠTSTVÍ CISTERCIACKÉ** prý 1280 založené, 1421 zničené, jehož zbytky ještě v minulém století stávaly. Nyní v zahradě, starou neomítnutou zdí hrazené, v obdélníku asi 42 m. širokém a 63 m. dlouhém, objevuje se v severní polovici pravoúhlá prohlubeň ca 25 m. dlouhá a 19 m. široká od západní zdi ohradní 3,50, od severní 5 m. a od východní 20 m. vzdálená, místo

Kouřim: Kaple P. Marie.

Kouřim: Půdorys kaple P. Marie.

rajského dvora. V západní zdi stopy velkého polokruhového oblouku, v severní pravoúhlý výklenek se zbytky v lomeném oblouku valeného klenutí.

SOCHA SV. JANA NEP. před děkanským kostelem, slušná práce z roku 1715.

RADNICE r. 1782 postavená, 1849 v zadní části rozšířená. Průčelí hlavní úplně zachovalé o jednom patře a osmi osách. Kamenná, omítnutá stavba s novým krytem. Uprostřed přízemí široký segmentový vchod v mírně vystouplém risalitu. Tento a nároží s hladkou rustikou. Okna přízemku jednoduchá; v patře s ozdobnými štíty a kamenným obložením. Mezi okny pěkné pilastry nesou dobře profilovanou římsu.

Kruty Horní.

Schaller J., l. c. X, 358. — Sommer J. G. l. c. XII, 184.

KOSTEL SV. VÁCLAVA (farní). Roku 1384 farní, při antireformaci ztratil právo farní a stal se 1730 opět farním přičiněním Marie Teresie Savojské. Jejím nákladem 25. dubna 1740 počato s kopáním základů pro nynější stavbu, 28. července téhož roku položen slavnostně kámen základní, 11. září vysvěcena sakristie pod věží, kde konány služby boží až do dokončení stavby chrámové. Dne 6. října 1743 nový kostel vysvěcen. (Pamětní kniha farní od r. 1730.) V letech 1879 a 1880 opraven bez poškození původního charakteru.

Jednolodní orientovaná stavba barokní z lomového omítnutého kamene pěkných proporcí a ušlechtilého vzhledu. Západní průčelí bez věže má v přízemí hlavní, jednoduchý portal a jest oddělené od štítu hladkým vlysem a silnou římsou, již nesou dva páry nástěnných toskanských pilastrů. Štít bohatě vyvinutý s kamenými vasami v nárožích a železným křížem na vrcholi; uprostřed prázdný výklenek.

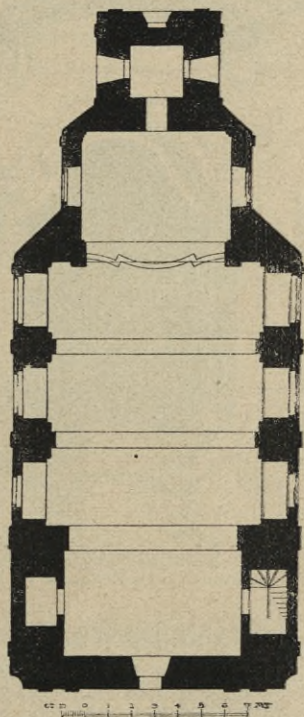
Pravý i levý bok stavby stejné, jejich stěny pěti pilastry oživené, po třech oknách barokního vykrojení se segmentovými římsami nadokenními. V jižním boku ve druhém poli od západního rohu druhý portal. Ve východním čele stavby věž, k níž se obě stěny kostela šikou sbíhají. V přízemku oválová okna, pak dvě patra s velkými okny, římsami oddělená; v nárožích dorské pilastry. Kryt taškový jako na kostele.

Presbyterium jest užší a zdi k němu šikmo dobíhají, po každé straně jedno okno.

Vnitřní prostora měří 23,07 a 11,05 m. ve světlosti. Loď na tři stejná pole rozdělená, každé valeným klenutím opatřené; jsou silnými pasy klenbovými od sebe oddělená. Tyto spočívají na pěkných pilastrech nástěnných. Rozpjetí pasů 1,90 m. Mezi nimi zed' v celé výši do hloubky 1,15 m. vybrána, takže utvořeny tři kaplovité výklenky po každé straně: dole zed' plná, nahoře oknem prolomená.

Podkruchtí klenuté má v severní zdi široký, ale prostý výklenek Božského hrobu, v jižní založené schody na kruchtě vedoucí.

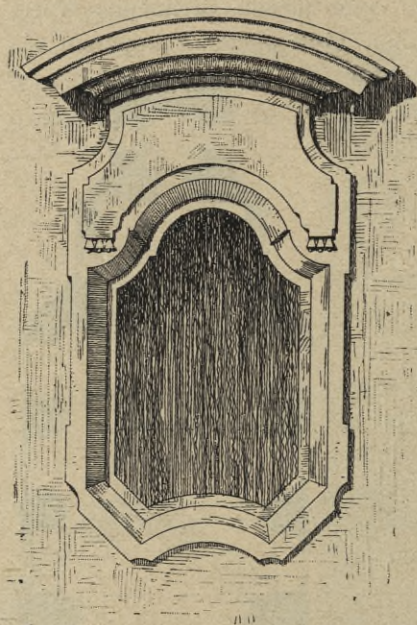
Presbyteř 4,85 m. hluboká, 8,50 m. široká s rovným zakončením východním a stejnou úpravou architektonickou jako loď. Na východním konci

Kruty V.: Kostel sv. Václava.

hlavní osy chrámu vstup do sakristie, čtvercového, klenutého prostoru pod věží.

Křtitelnice cínová: 0,72 m. bez víka vysoká a kotel 0,64 m. v průměru, na třech nohách, vyrůstajících z dlouhobradých hlav a končících ve lví tlapy na koulích postavené. Na víku vyryt rok 1553. Na břichu kotle erb s jednorožcem na pravo se vzpínajícím, po obou stranách štítku vyryto:

GIRZIK WLADIKA TOMASS
MAREK SIN GEHO

Pak reliefní postavy sv. Václava a sv. Prokopa.

Nahoře a dole dva pruhy rytého písma gotických minuskulí uměle z pásků skládaných a těžce čitelných. Za každým slovem rytý medailon s hlavou mužskou.

Zvony. 1. Průměr 1,09 m, výška 0,83 m. Na západní straně pláště reliefy Krucifixu, na východní sv. Václava. Pod korunou dva proužky nápisu:

TENTO ZWON SLYT GEST KE
CTI K CHWALE PANV BOHV VSSI
RZISSI NEBESKY SKRZ WACLAWA KONWARZE W MIESTIE HRADCI
NAD LABEM DO KRVTY LETA PANIE MDXXXXIII.

2 Průměr 0,82 m., výška 0,66 m. Kolem koruny:

1554 TENTO ZWON
DIELAL TOMASS KON-
WARZ V NOVE(?) YA
HLAS WOLAGICHO NA
PAVSSTI SPRAWTE CE-
STU PANIE

Kruty V.: Část nápisu na křtitelnici.

Na západní straně pláště drobná postava sv. (?) rytíře s praporem, pod ním zalit peníz.

3. Průměr 0,68 m., výška 0,57 m; při hoření i dolení kraji barokním ornamentem ozdobený. Nejvýše páska písma:

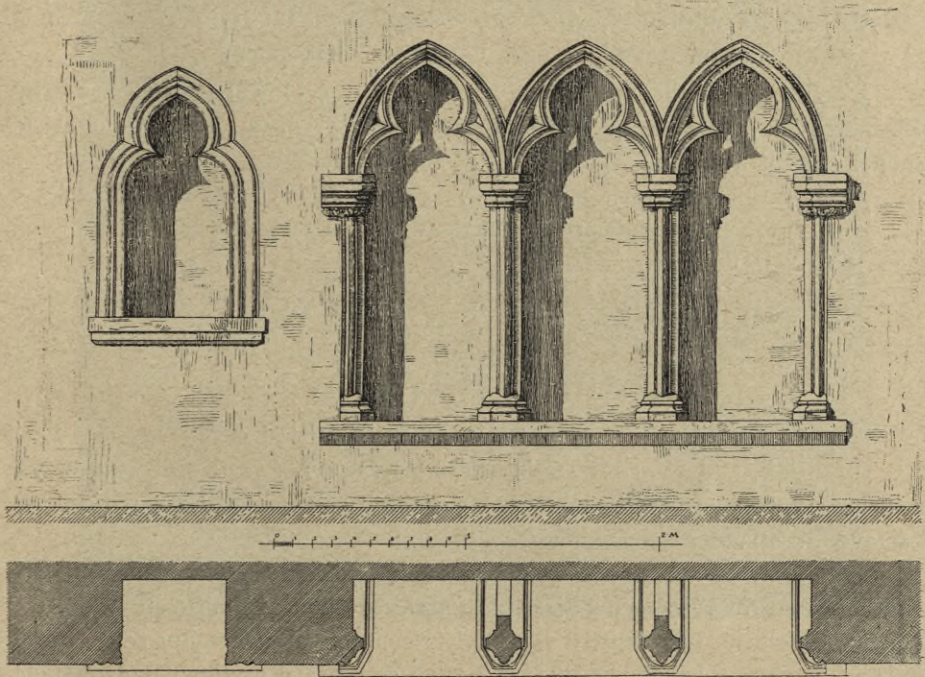
Valentin Tissiak goss mich in Prag auf der klein seithen. Anno 1722.

Na čtyřech stranách pláště reliefní celé figury: sv. Vojtěch — sv. Václav — sv. Jan Nep. — sv. František Xav. — P. Maria.

Křechoř.

Schaller J., l. c. X, 53 — Sommer G. J., l. c. XII, 231. — Zap K. V., Pam. archeolog. I, 305 sq. — Vávra J., l. c. pass. — Brániš J. Zvon.
Před kostelem hradiště řečené v šancích. (Výzkum 20). Valy jsou rozvezeny.

KOSTEL BOŽÍHO TĚLA (farní). Prvotní svěcení bylo sv. Václavu, 1307 nejstarší zmínka o vsi, majetek kapituly sv. Víta v Praze. Roku 1363 zemřel první známý farář, kostel stal se potom utrakvistický, od r. 1626 do 1682 byl filialním kostela kolínského. Roku 1818 opravován, 1846

Křechoř: Sedilie.

sboren a 17. zář 1848 ke cti Božího Těla posvěcen nynější nový kostel zbudovaný nákladem Václava Veitha a osadníků. Farním od r. 1877.

Starý kostel »byl malý, neúhledný . . . zvony visely v dřevěné zvonici, věž scházela. Výstavnost byla gotická . . . na průčelní zdi presbyteria z kamene vytesaný kříž a na něm stál prý letopočet 1318 gotickými čísly . . . uvnitř po zdech starobylé nápisy a biblické texty.« (Zap l. c. dle st. paměti.)

V presbyterii nynějšího kostela po straně evangelní zděné sedilie z první polovice 14. věku. Výklenek 0,48 m. nad podlahou, 0,46 m. hluboký a 2,46 m. dlouhý jest dvěma pilířky na tři pole (0,55 m. široké) rozdělený. Nohy a hlavice dvou středních jsou římsované, profil dřívků, v zadu pravouhlý, napřed končí ostrolukým obloukem. Hlavice obou krajních pilířků

ve spodní polovině obložené listovím. Tři oblouky pilířky spojující mají jemný profil a nosy po stranách.

O něco dále k oltáři výklenek 1,00 m. nad zemí, 0,83 m. široký a 1,26 m. vysoký. Jeho kamené obložení, přecházející v gotický oblouk s nosy, stejného profilu jako při sedíliích. Na obou moderní polychromie.

Zvony: 1. Průměr 0,84 m.; výška 0,56 m. Plášť hladký, při koruně kolem:

anno domini mccccl xxxix her campana fusa est ad honorem dei
omnipotentis per magistrum parzk.

2. Průměr 0,93 m.; výška 0,80 m. Plášť hladký, kolem koruny:

Anno domini m^o ccc^o l xxxi^o her campana est fusa ad laudem S^cte
Trinitatis per mag^o andream die^o pfarze.

Do hřbitovní zdi zazděny náhrobní desky pískovcové s erby Horňateckých z Dobrošovic (štíť rozčtvrcený, první a čtvrté pole svisle vlněné, ostatní dvě hladká) nápisy, jen z části čitelné:

1. 1557 m pátek poslední ryřiz Š (1,86 × 0,79 m.).

2. 1587 m pondielj po swatosti Bohuslav hornatecky
(2,13 × 0,88 m.).

3. zcela poškozený, v erbu zubří hlava en face, písmo nečitelné.

Lhota Hlaváčova.

Schaller J., l. c. X, 29 sq. – Sommer G. J., l. c. XII. 7.

ZÁMEK stavěl 1757 Filip hrabě Krakovský z Kolovrat, nejvyšší purkrabí, který panství lhotecké, ve 14. století v Sedlci patřivší, r. 1755 od Václava F. Mladoty ze Solopisk byl koupil.

Jednopatrová stavba o dvou, v pravoúhlém nároží se stýkajících, křídlech. Omítnutá budova kamenná, s nepatrnou architektonickou maltovou výzdobou. Hlavní průčelí má šestioknový vystouplý risalit se zakulacenými rohy, který prostřed vyrůstá v barokový štít, od něhož se v pravo a v levo nad okapem mansardské střechy táhnou prolamované balustrady. Ve štítě tesaný a tinktovaný erb: červený kříž ondřejský, koutová pole v pravo a v levo modrá, v hořením slunce, v dolním hory. Nad štítem vízka s cibulovou a lucernou opatřenou bání.

Bočné křídlo se vchodem má 10 os.

Libodřice.

Latěnský hrob; nález v zemském museu.

Lošánky.

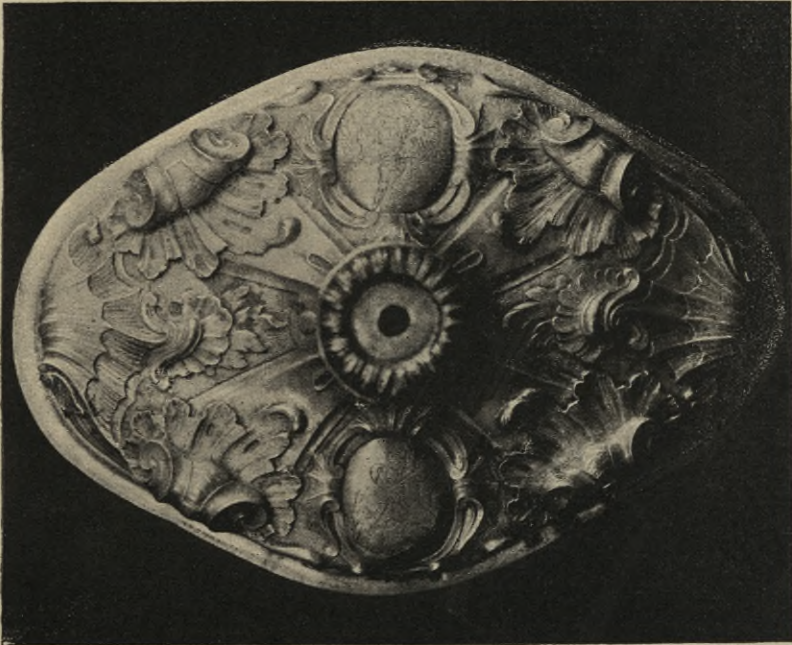
Za kovárnou popelovitá vrstva; ve vsi popelovitá vrstva typu hradištného; v vesnici žárové hroby.

Lošany.

Vávra J., l. c. pass.

Hroby s kostrami z prvé doby křesťanské, při nichž esovitě náušnice.

KOSTEL SV. JIŘÍ (farní). Ves stávala již ve 13. stol. a při kostele se r. 1355 připomíná farář; 1765 byl rozšířen a ztrativ v 17. věku faráře, obdržel 1774 lokalistu a 1836 stal se znovu farním. Roku 1895 ze základu obnoven.

Lošany: Noha monstrance.

Zvony: 1. Průměr 0,66 m.; výška 0,55. Na plášti na straně západní a východní ve štítu starší znak Hory Kutné, nad tímto druhým letopočet 1580. Kolem hořejšího kraje:

TENTO * ZWON * VDIELAN * GEST * ZA * M * RICH-
TARZE * G: * LOSSANSKIHO * A * G * DEDA * V WON-
DRZEGE * KOTKA * ZWONARZE *

2. Průměr 0,78 m.; výška 0,62 m. Na plášti krucifix. Dle nápisu z roku 1709.

Kalich 0,24 m. vysoký ze zlaceného stříbra. Noha šestilaločná, hojně a jemně profilovaný stonek šestiboký, též nodus opatřený gotickým kružbovím, kdežto vše ostatní hladké. 16. století.

Monstrance sluncová. Noha 0,61 m. vysoká, stříbrná, oválová vynikající práce barokní, s hojným tepaným ornamentem, v němž

dva štítky. Na jednom vyryt sv. Jiří draka zabíjející, na druhém znak Kutné Hory. Na obrubě značky N. *Madena*: Kutnohorská práce, střed 18. století. Sluncový svršek velmi slabý a hrubý, snad z jiné monstrance pocházející.

VĚŽ TVRZE. V patnáctém věku náležely Lošany Alderům z Lošan, od nich je roku 1516 koupila Kutná Hora a dvůr zrušila, usadivši tam sedláka.

Čtyrboký hranol 8,50 a 8,20 m. z lámaného svoru, na nárožích tesané kvádry pískovcové. Dvěře bez profilu, čtyři patra, v každém jednoduchá okna gotického oblouku. Čtvrté patro přestavené, nízký jehlan střechy kryt šindelem. Konec 15. století.

Lžovice.

Bronzová nádoba podoby Hallstattské; hromadný nález bronzových náramků, nález zlatých šperků. (Pam. XV. 665) ojedinělé bronzy. Nález v zemském museu.

Malotice.

KOSTEL SV. MATOUŠE AP. (farní), stavby moderní. Ze staršího až do roku 1876 k Zásmukám přifařeného kostela zbyly dva stejné postranní oltáře sv. Josefa a sv. Anny. Obrazy nepatrné ceny zasazeny v pěkných rokokových rámcích ze dřeva řezaných a polychromovaných.

Zvony: 1. Průměr 0,685, výška 0,48 m.; plášť hladký a při koruně kolem nápis:

per + magistrum + thomani illa anno * domini * mcccc * quarto

2. Průměr 0,59, výška 0,46. Při koruně pásek složený z drobných reliefů obsahující výjevy biblické; na plášti Kristus na kříži a u něho sv. Jan E. a P. Maria, dole při obrubě ve dvou rádcích:

Slowutny Bartolomieg Zwonarz i Cymperku w Nowem Miestie, tento Zwon udielal L 1600.

3. Roku 1844 prelil (dle nápisu) jej Karel Bellmann ze staršího, který Hanuš, konvár z Prahy, roku 1491 byl ulil.

Zbytky TVRZE v panském dvorci. Hranolová věž čtvercového půdorysu 7,00 m. široká, zevně hladká, neomítnutá stavba z lámaného kamene o dvou patrech. V přízemku na východní straně gotické dvěře s profilovaným ostěním; v prvním patře nad nimi dvěře v lomeném oblouku pouze šikou sříznutém.

Mančice.

Denáry knížete Boleslava; nádobka v zemském museu. (Pam. XVI.)

Nebovidy.

Vávra J., l. c. pass.

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA (farní) byl 1372 farní a prodlením času ztratil faráře, který zase 1663 Hanušem Bedřichem hr. Trautmansdorffem byl zde nově usazen.

Orientovaná, jednoduchá stavba s dvoupatrovou věží v západním průčelí, z lámané, omítnuté opuky. Zevně i vně jednoduchá, jen věž ozdobnější: v nárožích liseny, okna s nadokenní římsou a páskovým ornamentem, střecha a tenký jehlan plechem krytý. První polovice 18. století. Z téže doby asi přestavba a výstavba ostatního kostela, na základě starším. Z tohoto zbylo: Apsida polokruhová, zdě 1,00 m. silné, zevně později vysoko vyzděné, uvnitř koncha smačknutá, tři okna pozdější. Gotická předstínka s křížovým žebrovým klenutím při straně severní. Zevní vchod obdélníkový s gotickým, ale plochým profilováním, vnitřní v lomeném oblouku s pěkným o něco energičtějším ostěním. Jednoduché dvře gotického oblouku na straně jižní. Uvnitř plochý strop. Triumfální oblouk gotický bez profilu. V choru v levo gotický výklenek s a n k t u a r n í s prutovou mřížkou na dvřích.

Kalich 0,29 m. vysoký ze zlaceného stříbra. Noha skoro okrouhlá má mušlový

Nebovidy: Kalich.

ornament s hrozny, mezi ním tři medailony mírného reliefu: Poprsí Kristovo — sv. Jan Ev. — erb čtvrcený: v prvním a čtvrtém poli volské hlavy, v ostatních dvou harfy. Trojstraný vasovitý nodus. Na spodní části kupy obdobný ornament jako na noze kolem tří medailonů: sv. Anna — sv. Josef — sv. Jachym. Na spodní straně obruby nohy: Franciscus L. B. de la Trenck inclyti Regim. Slavon. Commend. in obsid: Neo-Collin: ad Albim in ped lasus ex voto F. F. A 1744, 6. Decemb. Značka: **I·R** a zeď se třemi věžmi. Výborná práce první pol. 18. věku.

TVRZ, nynější fara, vykazuje místy staré založení. V přízemku obdélníkové dvěře s kameným obložím gotiky 16. stol.

Kamna kachlová, bleděmodře mramorovaná s bílým plastickým ornamentem rokokovým 2,00 m. vys. 0,60 m. šir.

Ohaře.

Sommer J. G., l. c. XII, 232. — Vávra J., l. c. pass.

KOSTEL SV. JANA NEP. (farní). Na místě staré kaple z r. 1751 nově 1846 zbudovaný. Do roku 1787 filialný.

Ze starého kostela zbylo balustrové zábradlí z červeného mramoru mezi lodí a presbyteřem.

Kalich stříbrný, 0,198 m. vysoký, tepaný, kupa hladká, ostatek mušlovitě od hůry dolů žlábkovaný. Porušená značka: Nic. Madena

Na obrubě nohy vyryto:

Obtulit P. Dns Jo: Oppelt de Werthenfeldt Caes: Capi: Podiebr. Ao 1753

Ciborium ze zlaceného stříbra 0,19 m. vysoké, noha hladká, šestilupená, stonek oblý, rytými pětistými růžicemi ozdobený, sploštělý nodus o šesti boubelech. Hladká, nahoře rozhrnutá kupa. 16. století.

Ohrada.

Ve dvoře dva latěnské hroby kostrové (Arch. Výzkum 89). Nález v museu kolínském. Při Labi u kravarského mlýna sídliště doby knížecí. Regulací prý rozkopáno pohřebiště s kostrami i popelnicové. Za dvorem východně žárové hroby, západně popelovité vrstvy.

Ovčáry.

Schaller J., l. c., 54. — Sommer G. J., l. c. XII, 232. — Vávra J., l. c. pass.

— Kolář A., Method V, 19. — Památky archeolog. II, 73, 75, 79 sq; IV, 141.

Žárové hroby lužického typu směrem k Sendražicům; popelnice ve škole.

KOSTEL SV. JAKUBA VĚT. (farní) s farářem ze Strahova roku 1367 (ves připomíná se již 1273). Na počátku války třicetileté 1626, fara osířela a zůstala do 1682 filialkou kolínskou. Roku 1843 kostel do nynější podoby rozšířen.

Jednolodní, kamenná, omítnutá, orientovaná stavba. Její původní část, dosud dobře znatelná, obsahuje presbyteř a chor o pěti stranách osmiúhelníka bez opěrných pilířů, loď do délky 14 m. a sakristii po levé straně presbyteria, vše ze 13. století pochodící. Druhdy stávala v čele věž. Nyní na západě kostel prodloužen a dostalo se mu nového průčelí s čelnou jednopatrovou věží.

V jižní zdi gotické (zazděné) dvéře s obloukem lomeným, 1,45 a 2,33 m. ve světlosti. Ostění 0,23 m. široké z řady oblounů, žlábků a pásků složené. Tamtéž stopy zazděných gotických oken.

Loď, uvnitř s rovným stropem, otevírá se goticky lomeným triumfalným obloukem 4,65 m. ve světlosti; jeho ostění s obou stran šikou sříznuté. Presbyter až k polygonu 5,55 m. široká, 4 m. hluboká má křížové a paprskové klenutí. Hruškovitá žebra spočívají na konsolách profilovaných, nebo hrubě tesanou, lidskou, bezvousou hlavou opatřených. Svorníky s pětistou růžicí. Čtyry okna (střední zazděné) jsou novější podoby; původní, s lomeným gotickým obloukem, vyšší nežli nynější, jsou na venku patrná.

Vchod do sakristie obdélník 0,90 a 1,80 m. ve světlosti má goticky, profilované obložení. Sakristie měří 3,32 a 3,80 m. Žebra křížové klenby — mezi dvěma šikami žlábek, hřbet zatupený — na konsolách profilovaných 1,05 m. nad podlahou umístěných. Svorník hladký.

Obraz (druhdy na hl. oltáři): Sv. Jakub káže lidu španělskému, na plátně 1,80 a 1,20 m. š. v původním rámci s květy a ovocem v plochem reliefu řezanými a zlacenými. Mezi ženami a muži v orientalsko-fantastickém kroji pozorně i úskočně naslouchajícími, v levo dole chlapec v modním kroji z konce 17. stol. s bílým psíkem. Hlavy výrazné, kresba narýsovaná, barvy jasné, stíny těžké — směr K. *Skrcty.*

Křtitelna cínová z r. 1767.

Železný svícen stojanový 1,50 m. vys. Na trojdílné noze stonek nesoucí dva vodorovné kruhy. Úhledná, kovaná práce venkovská 18. století.

Kalich ze stříbra, z části zlacený, 0,22 m. vysoký. Šestilaločná noha 0,14 m. v průměru má v profilovém pásku řadu drobných kuliček. Na okraji vyryto datum 1521. Každé pole nohy má vyrytý obraz: Kristus v hrobě stojící s nástroji mučeníctví — beránek boží — a čtyry symboly evangelistů. Stonek šestihraný, nodus o šesti routách, mezi nimiž vždy malý hrozen na čtyřlístu. Na stranách stonku a routách nodu, na půdě rydlem

Ovčáry: Kalich.

křížkované, pěkné, stužkové písmo gotických minuskulí. Na stonku dole: s. f. s. r. a dva křížové motivy, nahoře i. h. v. s. v. s. na nodu m. a. r. i. a.

Kupa nová přesně dle staré, hladká, na spodku dvanáctipaprsková, plamenitá, vystřihovaná hvězda. Patena 0,154 m. (zmenšená) má vyrytý v kruhu při okraji stejnoramený kříž a na něm žehnajícím ruku.

Zvony: 1. Průměr 1,20; výška 0,90 m. Kolem koruny:

teno von * udielan gest · dmonozar · k swafemu · jakubu ·
za starssyh jana · tobiasse · jira vydharj · miekol a

Na jižní straně pláště tři hrubé reliefsy sv. Petr, sv. Jakub a sv. Jan Ev. Na severní medailon se sv. Jířím a nad ním erb s okřídlenou přilbou a příkrývadly: šikmé břevno od prava dolů.

2. Průměr 1 m., výška 0,80 m. Při koruně rokokový mušlový ornament; na jižní straně pláště sv. Jan Ev. na mušli stojící; na severní sv. Trojice. V obrubě několik listů šalvěje dle skutečnosti odlitých, velká medaile a:

JOHANN GEORG KÜHNER GOSS MICH IN PRAG ANNO 1772

3. Malý z roku 1777.

Pašinka.

Vávra J. l. c. pass.

Od čtrnáctého století připomínají se ve vsi, která 1402 byla Uhry vypálena a po dvě století v ruinách zůstávala, dva statky, které 1462 spojeny v jeden majetek bratrů Zikmunda a Oldřicha Širokého z Mírovic. Z té doby asi pochodí nynější zbytek tvrze:

VĚŽ, hranol z lámaného, neomítnutého kamene o třech patrech se šindelnou, nízkou, cibulovitou střechou 18. století. Zdi zevně hladké. Na severní straně přízemku dvěře obdélníkové, v hruškovitém profilu pruty v koutech přes sebe položené. První patro zmodernisováno; ve druhém a třetím po každé straně obdélníková okna v širokých, střeovitě zakončených a s obou stran kamennými sedadly opatřených výklencích.

Pečky Červené.

(Hrabaňovy.)

Vávra J. l. c. pass. — Česká Koruna 1877, č. 37. — Památky archeolog. II, 103.

KOSTEL P. MARIE (filialní) byl před 1370 farním. V 17. stol. za H. B. hraběte Trautmansdorfa přestavěn.

Jednolodní, orientovaná stavba s věží na západním průčelí s pravoúhlým presbyteřem. Za ním pozdější přístavek čtyřhraný sakristie, při severní straně presbyteře přízemní oratoř, na jižním boku lodě přistavěna

kaple celou šířkou do kostela otevřená. Material lánaný, po většině plochý kámen opukový; zdi zevně omítnuté.

Čtyrboká věž zvedá se bez ústupku do výše dvou pater. V hořením patře na každé straně úzké gotické okno, jehož rovné ostění, z pískovce vyvedené, při počátku oblouku vyniká nosem do vnitř. Okapní římsa má jednoduchý profil pozdní gotiky a nese v nárožích čtyry uši z cihel, tvaru pravoúhlých trojúhelníků. Kryt věže tvoří osmiboký, cele vyzděný a dost štíhlý jehlanec, jehož půdlice je znatelně užší nežli průřez věže.

Jednoduchý vchod na severní straně vede do vnitř kostela, osvětleného čtyřmi, segmentem uzavřenými okny. Stěny lodě zcela hladké; prostor je zaklopen zrcadlovým klenutím s lunetami.

Triumfální oblouk gotický, nečlánkovaný a 0,76 m. šir., odděluje presbyteř o stupeň vyšší od lodí, maje 4,00 m. v rozpjetí. Presbyteř je pravidelný čtverec, každá strana 4,70 m. dlouhá, zdě jeho 1,50 m. silné. Uzavřen jest křížovou klenbou. Gotická žebra spočívají na jednoduchých kuželitých konsolách, 1,50 m. nad zemí se nacházejících a křížují se pod kruhovým, hladkým terčem svorníku.

Přistavěná kaple jest podoby obdélníkové a klenutá. Cípy klenby nesou široké pilastry s dorskými hlavicemi baroku. Otvor kaple tvoří stlačený, hojně profilovaný oblouk, spočívající na římsových konsolách.

Monstrance paprsková, 0,62 m. vysoká a restaurovaná. Dobrá práce druhé pol. 18. stol. Noha oválové půdlice vybíhá v hladký stonek bez nodu a je pokryta slušným, mírně plastickým ornamentem.

Zvony. 1. Průměr 0,83; výška 0,69 m. Profil hladký, dole dosti rozběhlý; kolem hořeního kraje dva pásy nápisu. Mezi jednotlivými slovy hořeního řádku pětিলisté růže, v dolním lilie.

tenfo + zvon + udielan + gest + za pana + pawla + hrabanie z przę-
rubenicz a na pecz +
nakladem + geho + udielan + u wondrege + kottka + zwonarzę +
leta + 1581.

Na východní straně pláště plastický erb Hrabanův.

2. Průměr 0,94; výška 0,79. Beze všech ozdob. Kolem hořeního kraje nápis nestejného písma:

anno 1531 : keczi a k chwale bohu : ussemohycimu : a : swatemu
a zadussi : do peczek Skrzye jakuba : pfarzka na horady

ZÁMEK. Dvoukřídlá, jednoduchá, úhledná stavba barokní o jednom patře. V přízemku hlavního křídla, ven ke dvoru obráceném, pilířové arkady, o třinácti velkých osách. Fronta zahradní o něco bohatěji římsami nadokennými vypravená. Mezi okny rustikované pilastry bez hlavic, orámování oken maltové.

Plaňany.

Schaller J, l. c. X, 368 sq. — Sommer J., l. c. XII. 189 sq. — Zap K. V., Pam. archeol. I, 224 sq. — Grueber B., Die Kunst des Mittelalters in Böhmen, I. 43 sq. — Klíma J. B., Světozor 1869, 129. — Neuwirth J., Gesch. der christl. Kunst in Böhmen, 166. — Lehner F., Method XIV., 49 sq. — Nechvíle J., ib. 119. — Braniš J., Dějiny umění středov. v Čechách I, 38. — Bernau B., Plaňany s okolím, 10 sq. — Braniš J., O působení kláš. Sázavského, 18 sq.

Plaňany: Kostel Zvěst. P. Marie.

Při cestě k Dobříchovu žárové hroby lužického typu. (Výzkum 98, tb. XIV.) V cihelně popelovité jámy. Na staveništi Sokolovny latěnský hrob. (Památky XVI. 726.) V cukrovaru sídliště se skvostnými nádobami meandrovitě zdobenými (Památky XVII. tab. XXVII.); před cukrovarem popelovité vrstvy. Nálezy v zemském museu.

KOSTEL zprvu SV. PETRA, od r. 1620 ZVĚSTOVÁNÍ P. MARIE (děkanský).

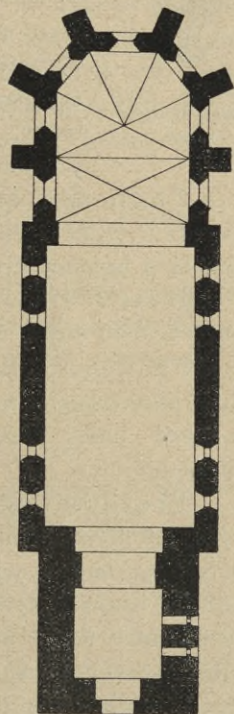
Roku 1222 a 1225 přichází jako svědek v listinách Golar (Holer) z Plaňan a tenkrát, dle stavby soudě, stával již kostel, který 1352 poprvé se uvádí jako farní dekanatu kouřimského. Ve 14. věku přestavěn chor. Dne 28. října 1591 odkázal tehdejší majitel Plaňan, Šimon Mirek ze Solopisk, 200 kop na opravu chrámu. V 17. století stal se filialním, ale 1676 dosazen sem farář katolický. Za faráře Mikuláše Kolba (1716—1734) prý věž o jedno patro snížena, r. 1805 rozšířena kruchta a její okna, 1823 vymalován vnitřek, později velké, ale nešťastné opravy: opěrací pilíře choru nové, okna zvětšena, zdi zevně slabě otesány a také z části omalovány.

Kostel jest orientován, jednolodní, věž v západním průčelí; obojí z pravidelně tesaných pískovcových kvádrů ve vodorovném vrstvení nestejně šířky. Barva kamene střídá: bleděžlutý kámen nučický s temně rudým skalickým. K této části z prostředka 12. století pochodící, přistavěn ve druhé polovici 14. věku nový chor, resp. starý, malý, jím nahrazen, rovněž z pískovce tesaného, nyní omítnutý.

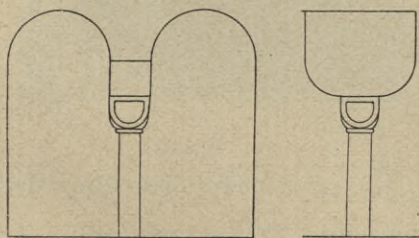
Věž o třech patrech měří 6,42 × 6,34 m. a má v přízemí 1,48 m. silné zdi s ostatní stavbou nesvázané. V přízemku na straně západní vchod obdélníkový z 18. st., na jižní dvě střílnovitá, do vnitř rozšířená okna v polích mělce vyhloubených. Na téže straně v prvním patře uprostřed okno románské s rovným ostěním, ve druhém dvě malá bez ostění.

Celá plocha třetího patra jest vyhloubená, po obou stranách při nárožích dvě lisy, které přecházejí nahoře ve vodorovný vlys obloučkový se zuborezem. Totéž na ostatních třech stranách. Třetí patro mělo na všech stranách po třech sdužených okénkách, každé 1,45 m. vys. a 0,67 m. široké, oddělené od sebe románskými sloupky bez patek s krychlovými hlavicemi a zpěráky. Jsou porušená, zazděná, nebo hodinami zakrytá. Na západní straně v prvním patře rozšířené okno na kruchtě vedoucí, ve druhém úzké okénko románské. Severní strana nemá oken. Kryt nový jehlancovitý s lucernou.

Severní strana lodě má dvě nová široká okna v západní polovici, ve východní dvě románská se šikmým ostěním vysoko při římse umístěná a nyní

Plaňany: Púdorys kostela.

Plaňany: Okna III. patra věže kostela.

zazděná. Totéž na straně jižní, kde ale románská okna ztratila pouze ostění; jsou otevřená. Portal původní na této straně jest porušen. Obě strany kostela mají v podřímsí obloučkový vlys se zubořezem. Čtyryadvacet obloučků po každé straně střídá se pravidelně - v barvě žlutavé a rudé a taktéž na koso postavené zuby. V nárožích nahoře zbytky lisen později stesaných a dva silně vynikající krakorce na východních rozích. Jejich podélné strany mají po čtyřech šestipaprskových hvězdách v kruhu uzavřených a mezi nimi tečky. Vše vrubováno. Římsa okapní pěkného profilu jest původní.

Plaňany: Profil žebra v presbyterii kostela.

Chor, nižší nežli loď, má pět stran osmiúhelníka; obnovené pilíře opěrací o jednom ústupku. Tři okna v polygonu a dvě na straně jižní jsou gotická s novými kružbami. Jednoduchý trnož běží kolem celé stavby.

Hlavní loď uvnitř měří 12,18 m. délky a 6,46 šířky, v první polovici 18. století modernisovaná. Po každé straně čtyři páry nástěných pilastrů, spojených na přič pasy, nesou valené klenutí s lunetami.

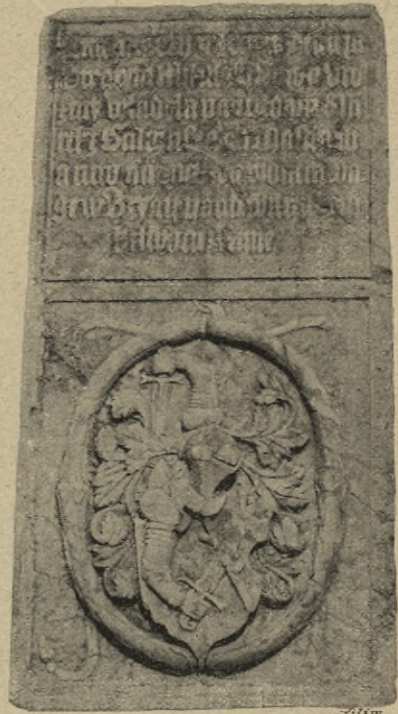
Presbyteř, oddělená od lode prostým gotickým triumfálním obloukem, je 5,76 m. široká, její rovné části měří 5,82 m., hrana polygonu 1,70 m. Žebra klenby mají štíhlý profil a spočívají na jednoduchých římsovaných konsolách, anebo zabíhají prostě do zdi.

Křtitelnice cínová s původním vřkem, 0,61 m. vysoká bez noh a hladká. Na kotlu dvě lví hlavy s kruhy v tlamě, na víku jednoduchý kříž. Usazená v jednoduchém trojnohém železném stojanu. 18. stol.

Kalich ze zlaceného stříbra 0,25 m. vys., kupa 0,09 m. v průměru. System dekorace jako na kalichu v Dobřichovicích, práce mnohem hrubší. V rokokovém ornamentu réva a klasy, ty a jiné význačnější linie provázeny nepravými kameny.

Náhrobky zevně na jižní stěně věže: 1. Deska z červeného mramoru 0,90 m. šir., 1,72 m. vys. V hoření polovici:

Vetřa Panie 1582 m pondieli po swatem Michalu Archangelu po sseste hodinie na auteryj umrzela gest vrozena Panj Anna Mirkova ze Solopisk a na Planiasech. Tehož leta a dne umrzela gest vrozena Panna Lidmila Mirkova z Solopisk a ty obie spolu pochowany gsau.

Plaňany: Náhrobek č. 3.

Pod tím ve dvou oválových věncích, nad nimiž uprostřed hlava andělíčka, erby: v levo štít od prava dolů obloukovým břevnem, se třemi květy na hoření hraně, rozdělený (Cukrové z Tamfeldů), v pravo obrněná paže na levo držící meč zatknutý do kmene (Mirkové ze Solopisk).

2. Deska z červeného pískovce 1,76 × 0,90 m. V reliefu vzpřímená postava prostovlasé ženy v dlouhém nepřepásaném šatě, s nabíraným límcem a naditými rukávy. V složených rukou drží modlitební knihu a kříž. V levo dole erbovní štítek s dvojitou lilíí. Z nápisu gotickým písmem kolem vedeného a z valné části nečitelného vysvítá, že to náhrobek panny Barbory Bedřichovské (?) zemřelé r. 1581.

3. Deska z červeného mramoru 1,00 m. šir., 1,95 m. vys. Hoření půli vyplňuje nápis:

Letzha Panie 1560 we strzedu po swatem Mikulassii umrzet vrozeny
wladynka Pan Adam Mirek z Solopisk a na Hosticznych a tuto odpo-
czywa orzekawage w Krystu Panu wykryssienj k żywofu wiecznemu.

Dolní půli vyplňuje velký erb Mirků ze Solopisk s přilbou a příkrývadly v oválovém věnci.

Zvoniče stojí mimo kostel v jihozápadní stranu. Na desce z červeného mramoru, zasazené zevně do jižní zdi ve výši patra, čte se:

Toto dílo udielano leta 1587 Na
kladem Prozeneho a Statczneho Ry
fierzje Pana Symeona Mirka z Solopisk
i na Plania
nych a Hosti
cznych drzite
le toho rzasu
Panstwi Planian
lkeho etc. Slowo Panie zusta wa na wieky.

Dole prostřed písma erb Mirků ze Solopisk.

Druhý nápis totéž potvrzující nalezá se nyní přizděn na jižní straně věže kostelní na pískovcové desce, barvou obnovován:

Letzha 1587 tato zwo
nierzje gest naklade vro
zen. Pan Symeona mir
ka Solopisk.

Pod tím v reliefu velký erb Mirků ze Solopisk.

Roku 1886 opravena tato zvoniče, hlavně v hoření dřevěné části.

Přízemek 7,40 m. ve čtverci z tesaného pískovce; vchod na severní straně. Patro celé dřevěné, střecha jehlanová.

Dle pamětní knihy farní přenesl sem zvony z věže farář Mik. Daniel Kolbe, zajisté jen některé, neboť několik zvonů zde jistě již viselo.

Zvony: 1. Průměr 1,40 m., výška 1,15 m., hošení průměr 0,78 m. Kolem koruny 0,10 m. široký vlys, v němž se opakuje Vraždní nemluvnat v Betlemě, pod ním 0,09 m. široký pruh ornamentu, renesanční vinutiny a vysutiny. Na

Plaňany: Východní strana zvonu č. 1.

západní straně pláště uprostřed nahoře v reliefu postava sv. Petra apošt. s ješich obou stran a pod ní nápis:

Za rzasu Kralugjchju w Kralowstwj
Czeskem Neyneprzemoze
nieglsij° woleneho Cysarze Rzym
lke° Rozmnožitele Rzylse

Pana Pa^a Maxymiliana druheho
Uherlskeho, Czeske°, Dalmac
lskeho, Charwatlskeho etc Krale
Geho M^{ci} Arcykujzete Rakaul
lskeho etc Letha 1572 Ku potrze
bie a pocziwošti wssch pa
nuw Osadnjch lasku magjchj
ku kostelu s° Petra w Planiaschj

Smluwen Zwon tento skrze Vrozeneho pana Swatomijsa z Solo
pisk etc pro w znamosti wwozowanj schujj Swate Cyrkwe krzeštianske

k poslauchanj Slowa Bozjho a k uwalenj Gmiena ge° sw° za wšedka dobro
dinj geho, Slit a wdieran fehož roku skrze Brikcihu Zwonarze z Cimburka
w Nowém miešcie Prazłké. Z toho buď Panu Bohu wieczna Czest a Chwala.

Při spodním kraji pláště jsou tři bohatě vyvedené erby, obtočené ple-
tenci. Od lewa počínaje: erb pánů z Vojenic, erb Mirků ze Solopisk a erb
Krabiců z Veitmile. Nad prvním:

Katerzyna Mirkowa z Wogenic
druha manželka Adama Mir-
ka etc.

Nad třetím:

Elżka Mirkowa z Weitmile
první Manželka Adama Mirka.

Pod erby vine se kolem zvonu 0,06 m. široký akant hrotem dolů,
pod ním na hladkém pruhu:

Adam Mirek z Solopisk a na Hofflichy etc
a Synowe geho Synowu Swatomiř a Prokop
Bratrzj Mirkowe z Solopisk

Nejspodněji 0,04 m. široký relief, v němž se opakuje štvání kance
a pak různé ptactvo se pasoucí.

Východní strana pláště: Uprostřed Kristus na kříži, (0,45 m.) vysoký
ale silně poškozený relief. Nad ním:

Tak Buoh miłował Smieł że Syna
łwego Gednowożeneho dał aby každy
Kdoż wieczjij w nieho niezahynul
ale miel Żywot wiecznyj

Po levé straně kříže:

Kryśtus um
czel że
hrzyjchy nasze

Po pravé:

Wstał z mrt
wych skrze
Oprawedł
něnj nasze.

U onoho kříže čtyry erby bohatě vyvedené v oválových pletencích;
po levé straně erb Blanických (devět kuliček po třech v řadě) Hlaváčů
z Vojenic; po pravé Mirků ze Solopisk a Dobřichovských (jelen na pravo
ve skoku). Mezi erby dole listy šalvěje dle přírody odlité.

V hladkém pásku dolní obruby:

Wacław Blanic
ky z Blanice

Marjana Blaniczka z Wogenic
manželka pa^a Wacł^a Blanic^o

Následuje v ose zvonu oválová medaile Brikcího z Cinperka z jeho 42. roku a pak:

Mikuláš Hlawacz z Wo- genic, a na Hrzymbetj	Pawel Dobrzychow- skij z Dobrzychowic.
--	---

2. Průměr 1,00 m., výška 0,88 m., plášť hladký, kol hořensko kraje:
anno domini muni haec campana fusa est ad honorem dei omnipotentis
ac beatae virginis marie per magistrum andream dictum pfarzek

3. Průměr 0,75 m.; výška 5,62 m. Pod korunou opakují se v reliefo-
vém vlysu tyto sceny: Vzkříšení Lazara. — Milosrdný Samaritan. — Obrá-
cení Šavlovo. — Večeře Páně. Ze spoda lemuje je akantový věnec, hroty
dolů. Na východní straně pláště celá postava sv. Petra a nápis:

pro čest a chvalu gmena Bozjho Vrozenej Pan Simeon Mirek z Solo-
pisk a na Planiaschj Collator te osady a milownjk pobožnosti na-
kladem swym wlastnjm slowutnemu mistru Brikeziemu, zwonarzy z Cyn-
perkgu w nowem miešte Pražskem tento zwon kostelu swateho Petra
do Planias wdielati dal Ieša Panie 1591. Budiž gmeno Pana Bozja po-
chwaleno. Amen.

Na straně západní na plášti:

SIMEON MIREK Z SOLOPISK
A NA PLANIASECH.

Pod tím erb Mirků v bohaté kartuši. Na obrubě zvonu rub a líc
medaile Brikcího (podobizna a erb).

Na jižní a severní straně vždy dva andělé proti sobě s emblemy
evangelistů.

RYCHTA (stará) jednopatrové stavení barokní po roce 1721 budo-
vané. Cihelná stavba, výzdoba maltová. V průčelí sedm os, střední široké
okno; v postranních po čtyrech. Přízemek prostý, v prvním patře liseny
dorské od dělivé římsy až po okap; okna s štítovými segmentovými řím-
sami. Taškový kryt novější, na něm lucernová vížka s cibulovitou bání.

SOCHA SV. JANA NEP. z r. 1759 v pískovci, běžné kameni-
cké práce.

Poboř.

Žárové hroby ve vesnici (Výzkum 101. tb. XV.) za vesnicí popelovité vrstvy.

Přebozy.

Hroby kostrové pod deskami kamennými z první doby křesťanské v poli.

Radboř.

(Ratboř, Ratiboř.)

Vávra J., l. c. pass.

KOSTEL SV. VÁCLAVA (farní). Roku 1354 byl zde farář; 1402 vypálena ves Zikmundovými Uhry a zůstává tak po celý 15. a 16. věk. Kostel ztratil faru, neboť 1640 jest přifařen Kolínu. Spustlý kostel obnovila Ludmila Františka manželka Ferdinanda Viléma Popela z Lobkovic, které ves mezi lety 1672 a 1710 patřila; 1770 dala kostel znovu zříditi a rozšířiti Marie Karolína Khewenhüllerová, 1808 ustanovena lokalie kaplanská, od r. 1856 kostel opět farní.

Jednolodní, orientovaná stavba z lámaného, omítnutého kamene, s polygonálním, trojbokým chorem a věží v západním průčelí. Stěny zdí 1,20 m. silných jsou zevně hladké, v rozích polygonu opěrné pilíře bez ústupků. Věž z 18. století o jednom patře s cibulovitou bání. Hrany věže vyduté, při nich nástěné pilastry nesoucí dělčí římsy. Vstup do kostela se strany jižní, v každém boku tři páry oken doby barokní.

Loď uvnitř 7,37 m. a 8,92 m. ve světlosti má strop rovný; triumfalný oblouk polokruhový; klenba presbyteře polokopule, do níž se stran vnikají lunety, tak že jen základ zdi východní, okno v choru a vchod do sakristie při severní straně presbyteře jsou ještě z doby gotické.

Kalich ze zlaceného stříbra 0,23 m. vysoký, dobré formy, s litým a ciselovaným ornamentem pozdního baroku. Na každém lupenu šestidílné nohy připevněn prostřed ozdoby oválový štítek, na jednom z nich vyryt erb (svislé břevno) a vedle něho L. A. W — Z. B. Na okraji značka **AL**

Zvony: 1. Průměr 0,94; výška 0,76 m. bez ozdob, kolem hořeniho kraje

ego campana nunciam pro nunciavna per magistrum andrea pfar.

k rex glorie xriste veni nobis cum pacn. n

2. Průměr 0,45; výška 0,38, bez ozdob, dle nápisu ulil 1713 Zacharias *Tietrich* v Praze.

3. Průměr 0,48 m.; výška 0,38 m., vlil Jan Jiří *Kühner* v Praze.

Před kostelem Apotheosa sv. Jana Nep., pískovcová skupina postav přirozené velikosti: Svatý klečí u trojnožky, při něm dva andělé, jakoby jej do nebes zvedali. Hrubé provedení. Na podstavci bez nápisu erb Cecingarů z Birnic (?). První polovice 18. věku.

Radim.

Bernau B., 54 sq. — Světozor 1868, 418.

Při dráze popelovité jámy, mnohdy se skrčenými kostrami ve 4 skupinách. (Výzkum 47. Pam. XVII., tab. XXI—XXIV.) Pod lípou hroby první doby křesťanské v rakvích, lebka s vlasy. (Památky XVI. 128). Nálezy v zemském museu. Nad Radimí hradiště řečené »na šancích«. (Výzkum 19.)

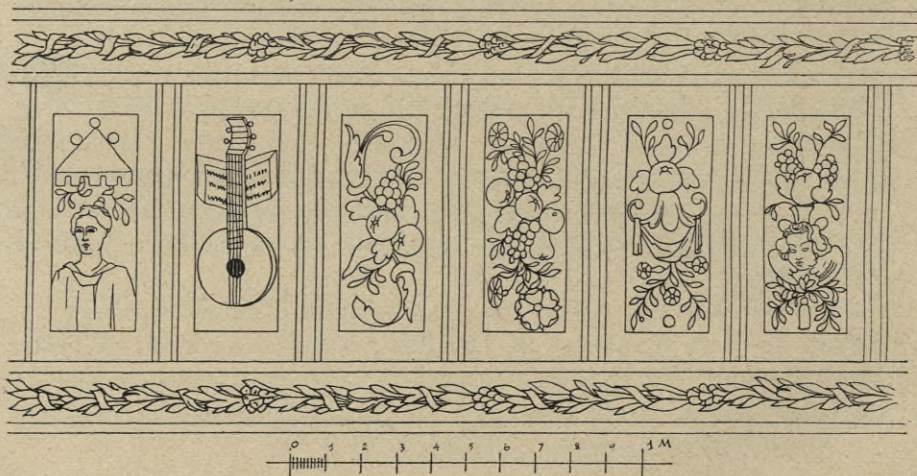
ZÁMEK. Roku 1320 znám Fridrich z Radimi. Tvrz tu stávající přecházela se vsí a dvorem na různé majitele, až ji 1541 koupil Petr Záruba z Hustiřan, po jehož smrti 1560 přešla na jeho bratrance Karla Zárubu, který na jejím místě nynější zámek roku 1610 vystavěl, dle letopočtu na dveřích souterrainu v severní frontě. Z jeho stavby zbylo hlavní, sídelní křídlo; ostatek buď zbořen buď přestavěn.

Radim: Zámek.

Dvoupatrová, kamenná budova od severu k jihu položená. Na rohu severovýchodním šestihraná věž o dvě patra vyšší. Obložení obdélníkových oken s nad-

okenní římsou, jednoduché; ve třetím patře věže okna polokruhová, ve čtvrtém kruhová. V západním průčelí pěkný štít renesanční o třech osách a dvou patrech. Dva komíny zachovaly původní ozdobu, kryt nový.

Radim: Část stropu v zámku.

Po celé délce a výšce západní fronty stavba prostým přístavkem v 18. stol. rozšířená, v něm spojovací chodby.

V přízemku všechny pokoje s lunetovým klenutím, v pokoji vězním nízká placka se šesti paprskovými, slabými žebry. Několik dveří má rustikovaný obklad.

První patro původně panské. Podle popisu z roku 1750 byla ve věži kaple sv. Jana Kř. roku 1840 vyzdvižená. Následuje velký sál hodovní s rovným stropem, pak dva pokoje, předsíň a zase dva jiné, kuchyň, špižírna a komora, vše s lunetovými klenbami. Nyní kancelář a byty úřednické. Tenkrát byly ještě pokoje vypraveny dřevěným deštěním, stěny potaženy brokatem a gobeliny, dvěře vykládané, stropy malované. Vše zmizelo.

Ve druhém patře v pokoji nad bývalou hodovní síní zbyl povalový dřevěný strop. Výplně mezi trámci dřevěné, mělké kasety as 1,50 m. ve čtverci. Původní polychromie: Na spodku povalu pletence ovoce, na šikách perlovec, v kasetách ovoce, štítky, melony, jablka, hrušky, jeleni, bažanti, raci, bubny, loutny, lebky živými barvami na světlé půdě. Mezi tím latinské průpovídky a přísloví. (*Hodie mihi, cras tibi* a p.) V kobce věžní volný system ratolístkový, v něm jako v loubí ptáci a několik latinských přísloví.

Radovesnice.

Schaller J., l. c. 56. — Sommer G. J., l. c. XII, 217. — Vávra J., l. c. pass.

ZÁMEK dle slohu z první polovice 18. století, tedy stavěn za Šternberků, kterým od roku 1651, až do 1759 soujmený statek patřil.

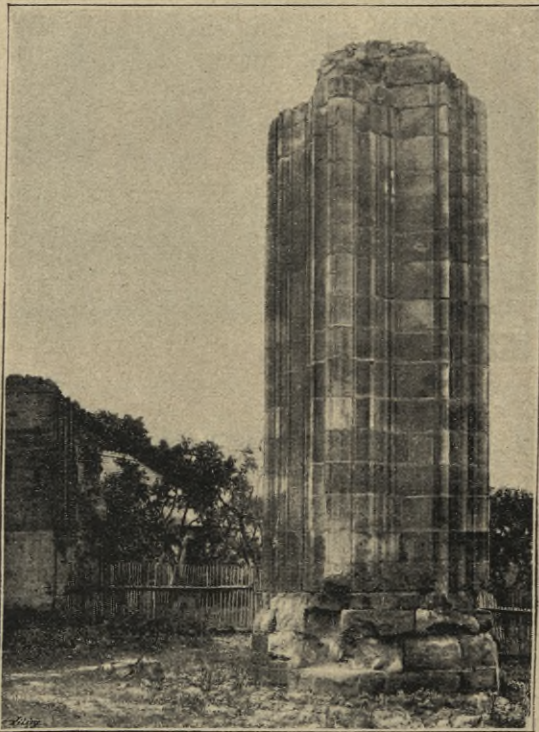
Kamená, ohozená, jednopatrová stavba sestává z dlouhého hlavního křídla, z jehož konců vystupují ku předu dva křídelné risality. Před hlavním průčelím široká terasa, k níž uprostřed vedou schody, dvěma kamenými, barokními vásami ozdobené. Okna budovy mají jednoduché obložení, hlavní dvěře o něco bohatší, rázu pražského baroka té doby. Mansardská střecha šindelem krytá; uprostřed nad okapní římsou, zde segmentem vypnutou, malá věžka. Uvnitř původní rozdělení, ve dvou risalitových pokojích malby tohoto věku.

Skalice Klášterní.

Schaller J., l. c. X, 24 sq. — Sommer G. J., l. c. XII, 9 sq. — Světozor 1896, 23. — Bernau B., l. c. 106 sq. — Archiv český XIV, 380 sq. — Oehm K., l. c. pass.

KLÁŠTER CISTERCIÁCKÝ založil Dětrich z Portic, biskup mindenský. Listina zakládací ze dne 13. října 1357 potvrzena dne 12. listopadu téhož roku arcibiskupem Arnoštem z Pardubic, 12. prosince papežem Inocencem VI. a 10. ledna 1358 Karlem IV. Zakladatel věnoval 2.000 kop »pro constructione et fabrica eiusdem monasterii de novo erigendi ac . . . paramenta et ornamenta viginti duo ad cultum divinum spectantia et quindecim volumina librorum«. Roku 1400 dne 8. listopadu osvobodil Václav IV. klášter, jinak bohatě již nadaný, na dvacet let od daní a věnuje mu týdně 4 hř. grošů pražských, vše na dokončení stavby. Roku 1419

další osvobození od berně na 20 let. Dne 21. dubna 1421 klášter Husity a Pražany dobyt a zničen. V osmdesátých letech 15. věku jest ale klášter mnichy obýván a bohoslužby se konaly; prostřed příštího století zanikl však docela a připojen klášteru sedleckému. Roku 1690 znovu osazen a vystavěn malý kostel P. Marie s obydlím mnišským za sedleckého opata Jindřicha Snopka. Roku 1783 vyzdvižen zároveň se sedleckým.

Skalice: Zbytky klášterního chrámu.

dole úhledný výklenek jako sanktuariový a zevně části mohutných opěrných pilířů.

KAPLE P. MARIE, jednolodní stavba zděná, omítnutá, ze 17. st., s pravoúhlým chorem 2,69 m. hlubokým a 4,35 m. šir., odděleným od lodi širokým pasem. Tato ve stejné šířce a 15,30 m. dlouhá má tři křížové klenby, mezi pasy spočívajícími na konsolovitých dorských pilastrech. V západním poli kruchta.

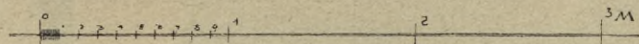
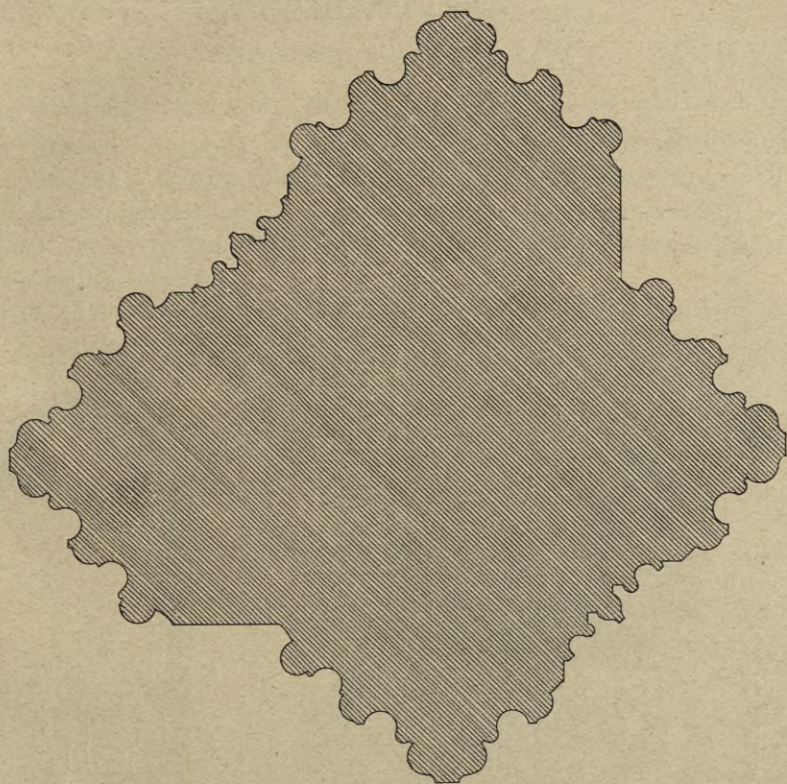
V choru málo jasné zbytky dekorativních fresk, nade dveřmi ze severu stopy latinského nápisu s chromogramem, ale nezřetelné.

Ve zdi chalupy č. 3. zazděn terč 0,50 m. v průměru. Na něm v silném reliefu do půl těla kučeravý anděl, držící oběma rukama pásku. Pískovec, často natíraný. Kolem 1400. Nejspíše svorník z klášterní stavby.

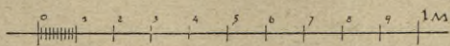
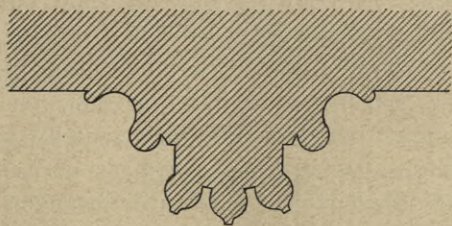
Zbytky obou staveb nalezájí se nyní ve vnitru poplužního dvora panství Lichtensteinského.

V severozápadním koutě trčí nyní jediný zbylý, 3 m. široký pilíř gotický z červeného pískovce do výše asi 9—10 m., aniž by nahoře byly stopy počátků klenutí. Je to pozůstatek původního kostela, který byl orientován. Od něho k jihu další zbytek: zeď od severu k jihu v délce 4,83 m.; na východní lici členitá přípora, na západní kout, v němž se sbíhají spodky tří klenbových žeber. Zmíněná zeď přilehá pravým úhlem k nové, orientované kapli P. Marie.

Na jižním konci nynějších staveb hospodářských zůstala státi veliká zeď a na ní gotický oblouk v celé šířce;

Skalice: Průřez velkého pilíře.

Skalice: Profil přípony.

Škvrňov.

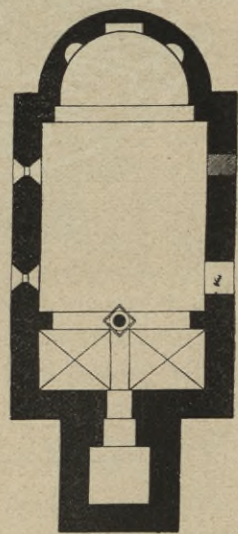
Brániš J., Method XIV., 13 sq.

KOSTEL SV. HAVLA (fialný) byl jistě mezi lety 1384 a 1409 farní. Románská stavba počátku XII. století.

Jednolodní, orientovaný, s věží na západním průčelí a apsidou na východě. V severozápadním koutě mezi věží a lodí přístavek se schody, na jižní straně kostela přístavek sakristijní, oba z minulého věku. Omítnutá stavba z pěkných písčivcových, vrstevnatých kvádrů.

Škvrňov: Kostel sv. Havla.

Škvrňov: Kostel sv. Havla

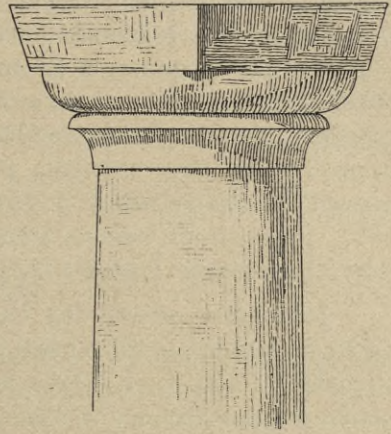
Zevně vše hladké bez trnože a obloučkového vlysu, střechy novější. Vchod na straně jižní zmodernisován. Pravoúhlý hranol věže měří z venčí 4,10 a 4,07 m.; síla zdí 1,80 m. V hoření patře na straně východní jednoduché románské okénko s rovným ostěním, na ostatních stranách potrojná okna románská oddělená krátkými sloupky válcových dřívků bez patek, hlavice vzpěrákové stejné šířky s dřívkem buď rovného, buď obloučkového profilu. Pět dřevěných pěkně profilovaných kensol na každé straně věže nese hladký trámový věnec. Jehlan střechy seříznutím stran osmiboký.

Z přízemní kobky věžní vedou do kostela obdélníkové dvře, 0,70 m., hoření rohy jejich hrubě vyplněné. Loď osvětlená třemi páry oken, z nichž pár západní má ještě původní, lehce šikmé ostění. Obdélník loď měří

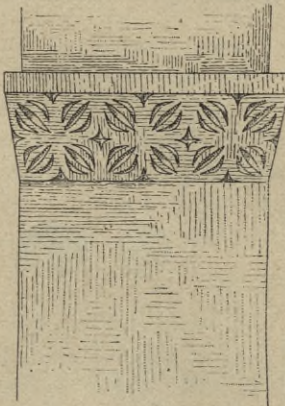
9,59 a 5,10 m., a má rovný strop; apsida bez oken, konchou sklenutá, 4,20 m. v průměru a 2,50 m. hloubky. V její stěně tři výklenky: mezi dvěma apsidovitými, 2,35 m. vys. a 1,25 šir., v ose kostela pravouhlý.

Při západní straně lodi empora 2,59 m. hluboká: spočívá na dvou křížových klenbách oddělených od sebe pasem, a uprostřed v předu na sloupu, od něhož vybíhají polokruhové pasy ku stěnám lodi, zde na hlavicích nástěnných pilířů ležících. Sloup má dřív, bez patky, ale se silnou entasí 0,94 m. vysoký; trojčlenná hlavice 0,21 m. vys., čtyřstranná abaková deska 0,14 m. silná, je na koso položená a má stěny dolů šikmo sříznuté.

Hlavice obou pilastrů 0,535 m. silných a v dřívku 1,31 m. vys., mají šikmo dolů sříznuté a čtyřlíství vrubovým řezem vytesanými růžicemi ozdobené strany a hladký abakus.

Škvrňov: Hlavice sloupu v kostele sv. Havla.

Škvrňov: Připora podkruchtí v kostele sv. Havla.

Kruchta má starou hladkou poprsní zeď, v pravo a v levo ve zdi kostelní 2,00 m. nad podlahou vyčnívají profilované konsoly, pod pravou ještě původní lesena, v levo schází, ale nad abakem konsoly vyčnívá dosud kámen ve zdi založený.

Zvony. 1. Průměr 0,84 m.; výška 0,66. Ucha v copy spletená. Na západní straně pláště relief Panny Marie v celé postavě s žezlem v levé a s Kristem na pravé ruce; na východní sv. Petr. Kolem hořeního kraje:

tento zvon dielan gest let bozieho lccccx ke
czi a chwale panu bohu a swatemu petru do
sskwozeshyna.

2. Menší dle nápisu ulil F. J. Kühner v Praze roku 1822 nákladem O. F. hraběte Šternberka.

Svojšice.

Schaller J., 1 c. X, 56 sq — Sommer J. G., 1. c. XII., 11 sq. — Naše Hlasy 1883, č. 33—6. — Památky archaeol. II., 100; IV., 171. — Světozor 1869, 183. — Vávra J., Sborník historický 1883, 236 sq.

KOSTEL SV. VÁCLAVA (farní) měl již prostřed 14. věku svého faráře. O nynější stavbě podávají dva nápisy zprávu: 1. Michaele

Oswaldo S. Rom. Imp.: Comite de Thun Reparate 1678. Býval na západním průčelí kostela, zanesen do pamětní knihy farní a nahrazen následujícím. z. Ad majorem Dei O. M. Gloriam et Sancti Martyris Wenceslai Ducis ac Patroni Bohemiae honorem hanc ecclesiam reaedificavit Eccell. D. D. Michael Joannes S. R. Imp. Pincerna Haered: Comes ab Althann MDCCLXXIII. Čte se na štítu přízemního přístavku předsíně před hlavním vchodem. Ve štítu hlavního průčelí erb Althanský a pod ním 1773. Dle pamětní knihy farní 2. května 1798 udeřil blesk do kostela, rozbil střechu a zničil na stropě malby J. Kramolína. Opravy dokončeny 1807. Roku 1810 vydáno fisku všechno stříbro až na jeden kalich, jedno ciborium a jednu monstranci. Poslední opravy roku 1890.

Jednolodní, orientovaná, kamená, omítnutá stavba s pravoúhlým presbyterem. Hlavní průčelí o třech polích, lisenami rozdělených; v širokém prostředním ve výši patra vykrajované barokní okno, nad vodorovným kladím potom štít polokruhový se znakem výše zmíněným uprostřed. Před vchodem uvedený již přístavek. Při pravé podelné zdi kostela věž jednoduchá o jednom patře s cibulovitou bání, při levé straně čtvercová sakristie.

Hlavní loď má tři, presbyteř jedno pole klenbové (křížové bez žeber), oddělené od sebe segmentovými pasy. Po každé straně tři obdélníková okna. Stěny jsou lysé.

Kalich ze zlaceného stříbra, obyčejná práce druhé polovice 18. století; 0,22 m. vysoký, kupa 0,085 m. v průměru. Na noze v rámečcích sv. Václav, sv. Ludmila a sv. Jan Nep., celé postavy v reliefu, mezi nimi tři andělé s nástroji mučnickými, ornament rokokový a stejný též na kupě, kde ve štítcích: Křest Kristův. — Sv. Maří Magd. — Sv. Alois. Na obrubě nohy značky:

Zvon: 0,73 m. v průměru; 0,55 m. vys. Kolem hořeního kraje: sceny o Ztraceném synu, pod ním se vine akant hrotem dolů obrácený a písmena W. Z. P. I. M. B. Na plášti (Z): Gednaujm Vroženych Pana Woiticha Zuba z Pomieshyc Aurzed Panstwi k Hradku nad Szawau przymależycyho a Pana Jana Mnichowskeho z Bochowa Komornika Deszk Zemskych etc wdělau Zwon tento skrzy Brykcyho Zwonarzy z Cymperku w Nowem Miescie Prazskem do Swogeszcz, nakladem wszech Cladnich k te obrzy należycydy. Stalo se leta 1576.

Nad tímto nápisem v oválových věncích erby obou jmenovaných pánů. Na východní straně pláště zbožné nápisy.

ZÁMEK. Starší stavba shořela r. 1751, pak nově (dle Sommera) od roku 1756 do 1758 zámek zbudován, ale dle pamětní knihy farní byla v něm již roku 1755 postavena kaple sv. Jana Nep. Tehdáž patřily Svojsice hr. Michalu Janovi z Althanu († 1778). Přední část nově přestavena roku 1847.

Kolem pravoúhlého dvora čtyry křídla, ve starších v přízemí pilířové arkady. V prvních patrech nesou pilastry slepé arkady. V novém, předním křídle zachovalý jednoduchý barokní hlavní vchod. Zadní strana zámku má pěknou a bohatou původní barokní výpravu: dva nárožní risality o třech osách s mansardskými střechami a pěknými vikýři. Přízemí jednoduše rustikované, v prvním patře mezi okny nástěnné pilastry, nad okny páskový ornament a prohýbané římsy.

Štítary.

Směrem ke Kolínu latěneský hrob (Výzkum 87); s druhé strany na konci vesnice žárové hroby, nálezy v muzeu kolínském.

Třeboul.

Sommer J. G., l. c. X, 9. — Oehm K., l. c. pass.

Popelovité jámy; hroby se skrčenými kostrami typu únětického v zemském muzeu (Pam. arch. XVI. 355).

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE (filialný), prostřed vsi na vyvýšeném a zdí ohraženém místě bývalého hřbitova.

Prostá, zevně omítnutá stavba z lámaného kamene, jednolodní s orientovaným pravoúhlým chorem a sakristií při jižním boku lodě. Bez věže. Nad vchodem hlavním, západním, zasazen z černého mramoru tesaný erb města Kouřimi s chronogramem neúplně čitelným (1661?). Na východní straně choru v hlavní ose a v severní zdi lodě při západním konci úzké gotické okénko, mezi presbyteřem a lodí štítová zeď, na jejímž hrotu zasazena při některé opravě velká, trochu otlučená křížová kytka, pocházející ze 14. stol., snad ze zřícenin kláštera skalického.

Uvnitř měří hlavní obdélníková loď 8,00 a 6,70 m.; má rovný strop. Dveře do sakristie vedoucí mají hojně členěné gotické obložení. Triumfální oblouk gotický jest pouhý pás bez profilu. Čtyrstraná presbyteř (4,19 šir. a 4,67 hl.) má křížovou gotickou klenbu, jejíž žebra, s hranami šikou sříznutými, spočívají na jednoduchých konsolách. V levém koutě ve zdi pravoúhlý výklenek sanktuariový.

V lodi dva obrazy na plátně (1,46 vys. 2,18 dl.) ze zrušeného kláštera ve Skalici: 1. Večeře Páně, kde apoštolům kolem stolu sedícím tři chlapi nalévají a podávají víno. 2. Umývání nohou, zašlé, ne však tak, aby nevynikla výraznost některých hlav a živost pohybu, jistá energie štětce a rutinovaná kresba, jež mohou opravňovati udání, že oba tyto obrazy, z jedné ruky pochodící, maloval Petr *Brandl*, na jehož umění i zvláštní tony modré

a červené upomínají. Obrazy zasazené v původních řezaných a zlacených rámech.

Zvonice, prostý hranol z lámaného kamene o jednom patře, stojí na sever opodál kostela.

Zvony: 1. Průměr 0,78, výška 0,67 m.; hladký s pletenými uchy. Kolem hořného kraje:

tento zvon dielan gest ke cti panu bohu skrze mistra tomasse zvonarze
na horaň kuff +

a pod tím na plášti: nadř 1563 a dvě medaile Ferdinanda I. a Anny Jagellonky.

2. Průměr 0,615; výška 0,49. Nahoře pod korunou pásek reliefový, v němž se opakují skupiny dětí zpívajících a na různé nástroje hroudících. Na východní straně pláště nápis:

Šliff gest za spravny toho rziasu
pana Girzika Piryna do wsy Tze
bowli ode mnie Warszlawa Zwon
arze zmiesta Mladeho Boleslaw
a nad Gyzerau Tetja Panie 1612
Soli Deo Gloria Bud Buohu dhwala.

Na straně západní v reliefu postavy Krista a sv. Bartoloměje, mezi nimiž čtyry různě položené listy šalvěje, otisky dle přírody. Na obrubě, při koncích hlavních os dle stran světa opakuje se táž soukromá medaile.

3. Pocházel z roku 1622 a přelil jej K. *Bellmann* roku 1862 (dle nápisu).

Týnec nad Labem.

Schaller J., X, 318. — Nechvíle J., Method VII, 49 sq. — Heber F. A., I. c. VII, 132. — Lumír 1853, 574. — Památky archeol. IX, 846.

KOSTEL SV. JANA KŘ. (farní). Prvotní prý 1339; 1354 přichází jako farní. Základy k nynější stavbě počaly se kopati dne 4. dubna 1780, a dne 24. téhož měsíce položen kámen základní. Již příštího roku vymaloval Jos. *Kramolin* kostel: Na klenbě Narození, Kázání a Oslava sv. Jana Kř., na stěnách arabesky a květiny. Roku 1834 zničil požár tyto malby a na věži zvony z roku 1569 (dva) a 1612. (Pamětní kniha farní.)

Jednoduchá budova orientovaná s věží v průčelí, polokruhovou širokou apsidou a čtvercovou sakristií za ní. Věž jednoduchý, jednopatrový hranol s novým krytem. Zděná a omítnutá stavba kostela zevně hladká, zaoblené rohy, stěny rozčleněné prostými lisenami bez patek a hlavic.

Loď uvnitř je sklenutá dvěma oválovitými plackami, oddělenými klenbovými pasy na nástěnných pilastrech spočívajícími. Po každé straně dvě široká okna. Kruchta na dvou pilířích s jonskými hlavicemi. V apsidě dvě velká okna.

Kazatelna úhledná, nepřehlenná řezbářská práce z konce 18. stol. Mramorovaná. Na poprsí reliefs: Kázání sv. Jana Kř. a Kristův křest. Na stříšce sedí andělíčkové.

Křtitelnice (silně ohněm poškozená) cínová; kotel obvyklého tvaru (0,40 m. vys. a 0,50 m. průměru v otvoru) stojí na třech nohách nahoře z bradatých mužských hlav vyrůstajících. Na břichu kotle na jedné straně v plamené gloriole poprsí Madonny Krista kojící. — Kolem hořejšího ústí nápis:

leša . p . 1630 . 2 . dne miesyce .
unora . slyša . křřtitelnice . tafo .
ke . rfi . řhu (porušeno).

Pod Madonou:

vita sspazka toho rzařu
pana prymafo . a p. miho
laře hrzeřnyy kořtelnika

Pak při dolením kraji:

. tynice nad labem za
2ctihodného

Venku při severní zdi sakristie náhrobní deska ze šedého marmoru (0,86 m. šir. 1,52 m. vys.) velmi dobré a umělé práce kamenické. Uprostřed erbovní štít, kolem něhož se otáčejí vzhůru dvě ratolesti vavřínové. Štít od levé k pravé straně dolů šikmým břevnem rozdělený. Vhořením poli běží po břevnu kůň; v dolením poli skalnatý vrch. Nad tím v ozdobné kartuši:

HOC MONVM⁰ CONDITVR

NOB : AC GEN : DOM . CHRISTOPHORVS

AVGVSTIN(VS) E MILLERN ARMENTI

REG . . N REGNO BOHA PRIMARIVS PRAEFECTQ AC DOMITOR

Pod erbem druhá tabulka obdélníková, dole uprostřed vykrojku lebka na dvou zkřížených hnátech. Na desce nápis:

EHEV!

POST TOT EQUOS DOMITOS (atd.) COEPI VIVERE MDCXII DESII
MDCLXVI

Monstrance sluncová, 0,58 m vysoká, stříbro z části zlacené, z druhé poloviny 18. stol. Noha oválová, kol melchisedeku věnec z révy a klasů, nad ním Hospodin a Duch Svätý. Ornamentika, též na noze, bohatá, ale dosti hrubá. Dvě značky: jedna **D.S.**, druhá nejasná.

Týnec: Kalich č. 1.

Kalichy. *r.* ze zlaceného stříbra, velmi dobré práce druhé poloviny 18. století 0,22 m. vysoký. Noha šestilaločná, 0,14 v průměru, podobně jako 0,085 m. široká kupa, ozdobená tepanými okřídlenými hlavičkami andělů a mezi nimi rokokový ornament proložený hrozny.

2. stříbrný a téže doby, 0,22 m vysoký. Na noze skoro kulaté tři štítky, na nichž vyryty: Sv. Trojice — Sv. Vavřinec — Sv. Jan Kř. Pěkný nodus hruškovitý; na kupě prolomovaný ornament a tři okřídlené hlavy anděličků. Značky:

KOSTEL PANNY MARIE SEMIBOLESTNÉ (hřbitovní).
Nechvíle J., Method VII, 52-3.

Prvotně stávala tu kaplička P. Marie r. 1724 zbudovaná a r. 1806 snešená. Roku 1786 upraven zde hřbitov a postaven nynější kostel 1806 zrušený, 1815 znovu vysvěcený a 1857 opravený.

Jednolodní, kamená, omítnutá stavba beze vsí umělecké ceny. Hlavní loď obdélník s rovným stropem, k němu přilehá na východě menší čtverec — presbyteř — s chorem pěti stranami uzavřeným. V presbyteři lunetové klenutí a s obou stran dvě malé oratoře, které mají venku dřevěné, na sloupku stojící bedněné patro.

Podlaha skládaná ze šestibokých špalíků. Na sedlové, šindelem kryté střeše věžička se dvěma zvonky.

Mimo město stranou severovýchodní ve dvorci »na hradě« VĚŽOVITÁ STAVBA z lámaného, neomítnutého kamene. Zevně měří 9·5 m. a 13,00 m. Na straně severovýchodní ve výši prvního patra vyčnívá pískovcový krakorec, který s jinými nesl dřevěnou pavlač a schody. Stavba má tři patra a novější sedlovou střechu. Uvnitř v prvním patře původní segmentová okna; nynější rozdělení jest nové.

Týnec: Pečeť města č. 1.

Na radnici dvě stříbrné pečetě: 1. Ve středním kruhovém poli erbový štít kolem na stužce nápis 16. stol. 2. Ve středním ověnceném poli kruhová kartuš s erbem města; kolem v ověnceném pásku: TAINÉZC · NADLABEM. — 18. stol.

Velím.

Sommer J. G. l. c. XII, 308. — Nechvíle J., Method XIV, 16 sq. — Vávra J., l. c pass. — Památky archeolog. VII, 288.

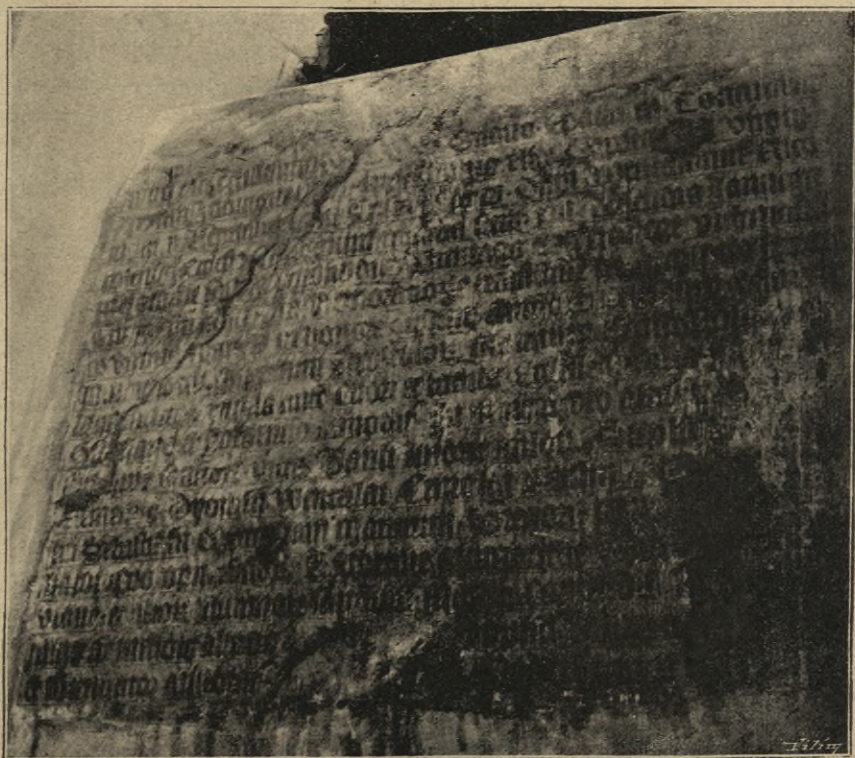
Kostrové hroby z první doby křesťanské s nádobkami (Výzkum 181); blíž kat. kostela dvě nádoby starší. (Výzkum arch. str. 51.) Nálezy v zemském museu.

KOSTEL SV. VAVŘINCE (farní). Ves vysadil Jan L. 1323 právem německým; farář se připomíná 1354.

Jednolodní, orientovaná stavba z lámaného kamene, omítnutá, bez věže, se sakristií při pravém boku presbyteria.

Průčelí jednoduchý barok s přízemním síncem, při levé straně lodi válcová věž gotického původu se šnekem do výše okapu. Chor z pěti stran osmiúhelníka, opěrné pilíře v nárožích bez ústupků, ale s šikmou lící, kryté deskou pískovcovou.

Hlavní loď uvnitř obdélníková s rovným stropem a dvěma páry segmen-
tových oken. Triumfální oblouk gotický, tupě zalomený, se sříznutými hranami.

Velim: Nápis v choru (ztracený).

Presbyterium má ještě křížovou, gotickou klenbu s malým svorníkem, patky a konsoly žebor scházejí. V choru pět původních gotických oken se šikmým ostěním, v koutech přípory, jichž hořejšek ztrácí se v novější lunetové klenbě.

V choru při straně epistolní objevil se při poslední opravě nápis, nyní opět zabílený, z fotografie čtený:

Anno Dom. millessimo CCCC Octavo Epacta in Concurrente septima
Indicione prima . . . us . . . Exposit . . . Utroque . . . venerabilem
in Cristo patrem Dom Wenceslaum Nicopolensis Ecclesie Epis-
copum consecrati sunt . XIII Kalendas Ianuarii infrascripto sanc-
torum dei Ioannes Andreas . . . oratione beatum dei . . . in
honore dei et sanctorum confessorum . . . ante chori et totius
ecclesiae . . . In maiori . . . sanctorum Petri et Pauli Andree sancti

Stephani . . Dionisii Wenceslai . . Erasmi . . . Scti Sebastiani
 . . martyrum Gregorii . . . Katherine . Margarethe virgin . . . vidue
 et aliorum alumnorum . . . lanctorum Mathie confessoris ac
 maioris altar . . . Stepho . . . anofari . . . Orate pro.

Sakristie, do níž vedou obdélníkové dvěře 1,93 a 1,93 m, s gotickým obložím a vyplněnými hořejšími kouty, jest pravoúhlý prostor 3,55 m. a 4,80 m. s křížovou klenbou. Žebra jako v presbyterií na polygonních římsovaných konsolách. Dvě gotická okna se stopami kružeb.

Hlavní oltář pěkné práce z konce 17. století. Mensa jednoduchá. Dva páry kanelovaných korintských sloupků nesou segmentovou římsu, nad nimi pár menších nese rovné kladí s římsou. V hořením otvoru mezi sloupky řezaná postava Boha Otce do půl viditelná, slušného provedení.

Zvonice samostatně stojící, omítnutý hranol, v nárožích hladké liseny; zvonovitá, přejzou krytá střecha; počátek 18. stol.

Zvony: 1. Průměr 1,20, výška 0,95. Pod korunou dva pásy s trochu přeházeným nápisem:

LETA ꝛ PANIE ꝛ M° ꝛ □° XLII° ꝛ TENTO ZVON ꝛ GEST ꝛ
 DIELAN ꝛ KEC ꝛ TI ꝛ A ꝛ KCHVALE ꝛ PANV ꝛ BOHV ꝛ
 PANIE ꝛ MARIGI ꝛ W
 SSEM ꝛ SWATVM ꝛ SKRZE ꝛ KONWARZE ꝛ WHRADCZI ꝛ
 NAD ꝛ LABEM ꝛ WACZLAWA ꝛ FARARZE ꝛ WELIMSKEHO ꝛ
 MEZV (sic) ꝛ WOSADNI ꝛ ZADVSSI ꝛ

2. Průměr 0,87, výška 0,72 m. Kolem koruny nápis velice neurovaný a tím nesrozumitelný:

... mym . . . te . . . k . alowst . r . . . na . . . na . o ꝛ d . . . pa . .
 gemyk . . . mesfr ꝛ p. t (Petr) ꝛ Kollay.

Patnácté století.

Veltruby.

Schaller J., l. c. X, 56 — Sommer G. J., l. c. XII, 218 — Vávra J., l. c. pass.

KOSTEL P. MARIE (farní). Nynější ves vznikla v 17. století na místě zaslých Jezeřan, kde se při kostele Početí P. Marie 1367 uvádí farář. V nové vsi do roku 1785 filiala, pak lokalie. Roku 1846 zbudován nynější kostel, který se po deseti letech stal farním.

Obraz P. Marie z roku 1676, na plátně, postavy půl živ. velikosti. P. Marie stojí v oblacích plných růží, na hlavě hada, po stranách sv. Jachym a sv. Anna. Manýrovaná práce střední ceny.

Kristus na kříži, obraz na plátně, postava v třetině živ. velikosti. Kříž ční v temnotách, tělo Kristovo silné muskulatury v přibledlém světle. Trochu tvrdým štětcem slušně provedeno. Počátek 18. stol.

Kalich ze zlaceného stříbra 0,20 m. vys. Šestilaločná noha 0,128 m. v průměru, má hladký, jen vyrytým vegetabilním ornamentem ozdobený profil. Na jednom lupenu v oválovém štítku vyryto:

ANNA
ASSULINOWA

Anno 1669

Na kulatém nodu střídavě tři hlavičky andělů a tři
pětিলísté, plastické růžice. Číše hladká. Na okraji značky:

Zvon: průměr 0,56, výška 0,45, hladký. Kolem koruny:

hęc rampana fusa est ad honorem dei et ac s. petri per magistru
andrea dictu pfarzch.

Nová Ves.

Schaller J. l. c. X, 54. — Sommer J. G., l. c. XIII, 231. — Vávra J., l. c. pass.
— Zap K. V., Památky archeolog. I. 308 sq. — Česká Koruna 1885 čís. 45.

Na »Skalce« řetěz ze zlatého drátu spirálovitě stočeného v kroužky do sebe navlíknuté. Nález v zemském museu.

KOSTEL SV. VÁCLAVA (farní) připomíná se 1352 jako farní a patřil klášteru sedleckému (od roku 1290). Prodlením času stal se ultrakvistickým, po 1626 zůstal přifařen Kolínu; za Josefa II. r. 1787 lokalií a r. 1832 opět farním. Roku 1835 celá loď stržena a větší nová přístavěna, roku 1884 znovu celý kostel nákladně a ozdobně přestavěn, pouze starý chor zůstal.

Triumfální oblouk lomený má v profilu mezi dvěma šikami pravoúhlý kout a otvírá se do čtvercového presbyteria — každá strana 4,73 m. — stavby 13. století. Křížová klenba vedena žebry přímočárně profilovanými, protínají se ve svorníkovém terči, na němž v reliefu beránek boží, silně přebílený.

Zvony: 1. Průměr 1,00 m., výška 0,86 m. Při hoření kraji ve dvou pruzích nad sebou nápis:

ten o z von z dielan z gest z kerzty z a dhwale z pam z bohu z
a kupamateze z swateho z waczlawu z za gury z rychtarze z
zarzehe z stareho z ry z chfarze z ian z nesmetal z waniek z
kubu z toma z pefryjku z waniek z ssmied z jan z gezku z guryk z
zwonarz z klabal z nowa z wes : 1552

Na plášti v reliefu celá postava sv. Václava v brni a plášti, s praporcem a štítem a pod ním zasazen peníz.

2. Průměr 0,85 m.; výška 0,69 m. Nahoře ve dvou pasích:

z lefa z panie z tyssiczeho z pietysteho z ja z hlas z wolagury z
na paussy z spravte z rzesty z paine z guryk z KLABAL z slyss
ydraeli ja gsem pan buoh twy kterey sem fie wywedl zezemie egipski
z domu sluzebnosti 1550

Na plášti po severní straně štítek erbovní s býkem, na druhé postava sv. Bartoloměje. Litery nápisů obou zvonů velmi nestejně, neúhledně a legendy plny chyb a zkomolenin. Oba zvony visí na křídlech z roku 1622.

3. Průměr 0,48 m.; výška 0,32 má, nápis:
 na hlas volající na paussší zpravě cesty panje $\Theta + \mathbb{R}$ (*Fiří Klbal*)
 4. Nejmenší má při hoření kraji:

L. B. Z. A. B. H. L. K. T. S. G. R. B. W. K. B. A. H. W. K. R. S. B.

Voděradý.

Schaller J., l. c. X, 23. — Sommer J. G. l. c. XII, 16.

Popelovité jámy, jedna se střepy latěnskými, jiné sponou ložkovitou charakterizované (Památky XVII. tab. XXV. XXVI); v lomu skrčená kostra. Nálezy v zemském museu.

KOSTEL NAVŠTÍVENÍ P. MARIE (filialní) přichází 1384 jako farní. Roku 1771 nákladem Jana Kotze obnoven a dostavěn.

Jednolodní stavba orientovaná s pravoúhlým gotickým presbyterem bez opěracích pilířů. Na západním průčelí jednoduchý přízemní přístavek předsíně. V koutě mezi lodí a presbyterem při straně severní věž ze středu 18. stol., jejíž severovýchodní nároží sesíleno později silnou přízdívkou.

Voděradý:
 Profil žebra v kostele.

Věž má dvě patra od sebe římsami, kůrkami krytými, oddělená; nároží obložená lisenami. Ve druhém patře na každé straně jedno okno s nadokenní segmentovou, dvakrát zalomenou římsou. Šindelem krytá střecha vyběhá nejprve stanovitě vzhůru, mění se v osmibokou lucernu, na níž spočívá prohnutá kopolka.

Lod' (8,65 šir., 9,30 dl.) je kryta rovným stropem a osvětlená dvěma páry oken, segmentem uzavřených. Presbyterium měří 6,10 m. ve čtverci a otvírá se 5,17 m. širokým, triumfálním, gotickým obloukem do lodě. Jeho nároží má založený hruškový prut a spočívá na římsovitých konsolách. Žebra klenby presbyteria vyrůstají asi 1,00 vysoko nad podlahou přímo ze zdí, stoupají v nízkém oblouku a protínají se v hladkém svorníku,

Po levé straně hl. oltáře ve zdi sanktuarium, jehož obdélníkový otvor (0,71 × 0,92 m.) obložen kamenným profilovaným futrem. Do sakristie, nalezající se v přízemku věže, vedou dvěře gotickým obloukem zakončené; jejich profil má pouze šiku.

Náhrobky: 1. z pískovce (0,90 × 1,76), zazděný v levé vnitřní stěně lodě s erbem v reliéfu: koruna a nad štítem dvě vzpřímená křídla. Gotické minuskule sotva čitelné udávají, že 1580 v úterý před sv. Matějem zemřela paní Ludmila, manželka Václava Baderského z Oujezda a na Libodřicích.

2. v předsíni udává, že 1605 v sobotu po Božím Těle zemřela paní Jindřicha Mirka ze Solopisk a na Libodřicích.

Zvony: 1. Průměr 1,03; výška 0,75. Nahoře, uprostřed pláště a při dolním kraji velmi hojný barokní ornament. Na vých. straně pláště Mater Dolorosa pod křížem, na západní erby zakladatelů. Mezi nimi reliefní po-

stavy svatých — dle soch na Karlově mostě v Praze. Dle nápisu lil jej 1756 Jan Vít Frant. *Dietrich* na Novém Městě Pražském nákladem Františka Ignace a Marie Terezie Bukovských z Hustiřan.

2. Průměr 0,79, výška 0,65, podobné výzdoby jako předchozí a ulit 1756 nákladem Antonie Bukovské z Hustiřan.

3. Nejmenší a nepřístupný z r. 1784.

ZÁMEK jest jednoduchá, jednopatrová stavba 17. století, ale silně zmodernisovaná.

Socha sv. Jana Nep. z pískovce, dne 22. června 1774 nákladem Jana Josefa Kotze barona Dobersche a jeho manželky Františky rozené Cukrové z Tamfeldu postavená; řemeslnická práce.

Vrbčany.

Schaller J., l. c. X, 218. — Sommer J. G., l. c. XII, 189. — Zap K. V., Pam. archeol. I. 228 sq. — Bernau B., l. c. 68 sq. — Lehner F. J., Method XIV, 92 sq.

Kostel v okrouhlém valu. (Výzkum 19.) Před valem v cihelně žárové hroby lužického typu (Památky XVI. 427); ve vsi dvě džbánovité nádoby zdobené, starší doby. Nálezy v zemském museu.

KOSTEL SV. VÁCLAVA (filialný). Připomíná se poprvé 1126, kdy odtud vyzvednut prapor sv. Vojtěcha k bitvě u Chlumce, pak r. 1352 jako farní; 1676 již jen filialný. Počátkem 18. věku přestaven, před r. 1727 nová věž zbudována, 1893 poslední opravy.

Jednolodní, bezvěžní kostel s obdélníkovou lodí a gotickým chorem, stojí na vyvýšeném místě obehnaném zdí ohradní v čáře skoro kruhové, kol níž zevně táhne se hluboký příkop. Orientovaná, omítnutá stavba »z různobarevného, v kolmých pasech kladeného pískovce« (Bernau, 92). Průčelí barokní, přízemek dvěma pásy dorských pilastrů do výše okapní římsy na tři pole rozdělen; uprostřed dvéře. Rovné kladí vypíná se nad prostředním širším polem segmentem. Štítové pole, kde ve výklenku uprostřed stojí socha sv. Václava, z poč. 18. stol., ohraničeno dvěma pilastry, nesoucími nízký, trojúhelníkový štít. Dvě voluty příkře vystupující, vyplňují postranní kouty. Zevní stěny lodě hladké, každá o třech širokých oknech. Při pravém boku přistavěna přízemní sakristie. Nároží choru opřená čtyřmi pilíři bez ústupku, zakončenými jednoduchou, původní okapní římsou. Gotická okna zazděná.

Vrbčany: Profil zebra v kostele sv. Vojtěcha.

Obdélníková loď, původně románská (?), nyní zbarokovaná, má v rozích a uprostřed podélných stran po páru dorských lisen, počínajících 2 m. nade dlažbou, nesoucích římsu a zrcadlové klenutí. Triumfální oblouk 4,80 m. oblý. Presbyteř, jako loď 5 m. široká, až do polygonu 3,50 m. dlouhá, o dva

stupně zvýšená, třemi stranami (1,94—2,23—1,94 m.) uzavřená, má původní gotickou klenbu; žebra zabíhají bez patek do zdí, svorník okrouhlý a hladký. Ve zdi evangelní obdélníkový výklenek sanktuaria se železnými dvířky.

Hlavní oltář z roku 1699 o dvou patrech, sloupového typu, řezaný a zlacený.

Kazatelna asi téže doby a práce, řezaná a polychromovaná, bohatým, ale hrubým ornamentem (hlavní motiv: slunečnice) vyzdobená.

Kalich, stříbrný, má starou kupu 0,085 m. vys., pěkné práce, druhé poloviny 17. století; noha novější, bez ceny. Spodní část číše obložená tepaným ornamentem na matné půdě: střídají se tři okřídlené hlavičky a tři listy z růží vynikající.

Před průčelím kostela věž as 15 kroků vzdálená a zevně hradby stojící; stavba jednopatrová z dvacátých let 18. století. Základ čtvercový, nároží přízemku obloženo dorskými pilastry, na nich kladí s prejzovou stříškou, ve druhém patře jonské pilastry užší a slabší. Všechny strany stejné, v osách přízemku a patra široká okna, půlkruhem zavřená. Střecha hrotitá, čtyřboká, kopule o jednom ústupku; hrany sříznuté. V přízemí vstup do obvodu hřbitovního.

Zvon na hranici z roku 1727:

Průměr 0,85 m.; výška 0,69 m. Pod čepcem figuralný vlys a pod ním široký ornament; při dolním kraji střídá se štíhlý akant s trojlistovým ornamentem. Na západní straně pláště:

KE CTI A CHWALE PANV BOHV WSSEMOHOVCIMV
 SLYT A VDIELAN GEST ZWON TENTO K OBCY WR-
 BCIANSKE ZA CIASV VROZENEO PA JARO-
 SLAWA SMYRZYCKEHO Z SMYR-
 ZYC NA KOSTELCY A NAD CZERNYMY LESY STALO SE
 LETA PANIE 1592.

Pod tím erb Smiřických v oválové, bohaté kartuši. Na východní straně Kristus na kříži, na pravo sv. Jan E., na levo Panna Maria, pod tím několik listů a v pravo a v levo dvě ještěrky dle přírody odlité. Po obou stranách kříže nápis:

Křystus umřel za hřichy nasse

atd. Pod ovrubovým ornamentem mezi dvěma labutěma G K P Z B; v pro-
 lomu akantu kohout, D B, pak malá pečeť erbovní (nezřetelná) a půl
 zvonku.

Dle výzdoby dílo *Bričího* z Cinberku.

Zárybník.

Dva hroby kamenem obložené s mečem žel. podoby hallstattské v zemském
 museu (Pam. XVII tab. XLIX). V poloze řečené »v palečku« popelovité jámy.

Zásmuky.

Schaller J., l. c. X., 59 sq. — Sommer J. G., l. c. XII., 20 sq.

KOSTEL NANEBEVZETÍ P. MARIE (děkanský) připomíná se poprvé 1378 jako farní, jest ale mnohem staršího založení, jež se v nynější sakristii zachovalo. Dnešní stavba provedena — dle pamětní knihy děkanství — roku 1648 hlavně přičiněním patrona Adolfa Vratislava ze Šternberku, dne 16. července t. r., světil jej Benedikt, opat sedlecký. Roku 1740 udály se některé změny na stavbě, které však nelze konstatovati a postaven nový hl. oltář, jehož obraz (kopii dle V. V. *Reinera*) maloval Jan *Schlegel* za 30 zl.; za řezbářskou práci platilo se do Kutné Hory 112 zl. Roku 1742 stala se fara děkanstvím; 1841 byla chatrná věž snesena a nově postavena.

Kostel jest jednodlní kamenná, omítnutá stavba 17. stol. Jest orientován, má jednopatrovou, cibulovitou bání krytou věž v západním průčelí, presbyterium pravoúhlé. K levému boku přiléhá jako sakristie jednodlní románská kaplice z lamaného vrstvovaného kamene, nyní zevně omítnutá. Okapní římsy není, místo nich cihlový nástavek, též nad apsidou. Uvnitř prostor jednodlní s apsidou k východu obrácenou 4,25 m. široký, 6,95 m. v lodi dlouhý, apside polokruhová má 3,65 m. v průměru a je konchou sklenutá. Okno v čele apsidy nemá více původní otvor; klenutí lodi (křížové) pochází ze 17. století.

Zásmuky: Sakristie
- děk. kostela.

Zásmuky: Kalich čís. 1. děk.
kostela.

Nový kostel vnitř má v lodi i presbyterii zrcadlové klenutí, do něhož zapadají postranní okenní lunety.

Obraz hlavního oltáře od Jana Jindřicha *Schlegla* († 1742) jest sice živé komposice, ale řemeslného provedení.

Obraz oltáře sv. Antonína Pad. na plátně z roku 1676 (Pam. kniha děkanství) dobré práce, postavy mají vroucnost, půvab, jest ale ve spodní části sešlý.

Křtitelnice cínová 1,50 m. i s víkem vys. Hladký kotel spočívá na třech nohou, jejichž drápy dole drží koule; nahoře končí v okřídlené hlavy andělské. Tři takové hlavy při hoření obrubě kotle, na víku (0,55 m. v průměru) erb šternberský, zlatým rounem ověncený a datum: 1687 a uprostřed vztýčen malý krucifix.

Kalichy: 1. ze stříbra zlacený 0,257 m. vys. Noha kulatá, obložená pěkným plastickým listovím, mezi nímž vynikají tři dvo-

jice okřídlených hlav andělských a ornament téhož obsahu a rázu na spodní části kupy. Na nodu nohy tři štítky s vyrytými erby, kolem jednoho JALGVSSGS. Okraj nohy má dvě značky; jedna nezřetelná, druhá: Počátek 18. století.

2. stříbrný, kupa zlacená 0,243 vys.; noha má šest mírných laloků, hustý ornament páskový a vegetabilní s několika polodrahokamy. Střed 18. stol.

V západní stěně lodi pět náhrobních desk, z nichž na třech znatelný erb pánů z Říčán, jimž v 16. stol. Zásmyky patřily. Ostatní nezřetelné.

Z v o n y:

1. Průměr 1,10 m., výška 0,87 m. Kolem koruny ve dvou řádkách: O TENTO ZWON DIELAN GEST KECZTY A KCHWALE BOHV A ZA SPRAWOWANI VROZENEGO PANA PANA ZDISLAWA RZICZANSKEHO ZRZICZAN A NAZASMVTCZIH A MERTLINIE O TOMASS ZWONARZ NA HORACH KVTNACH O

Na jižní straně pláště v pravoúhlém orámování, v jehož rozích medaile,

YA HLAS WOLAGICIH
O NA PAVSTY SPRA
WTE CZESTV PANIE
LETHA PANIE 1568

Na severní: 1568 a pod tím tři erby: Říčanských a z Chřínova.

2. Průměr 0,79 m.; výška 0,60 m. Kolem koruny:

letha 1537 kezzi panu bohu slit od mystra yakuba ptaczka zhorj kutne dozasmuk.

3. Nejmenší přelil 1822 *F. J. Kühner* ze staršího.

Kolem kostela druhdy hřbitov, ohrazený zdí, při jejich východních nárožích dvě stejné kaplice barokní se zakulacenými a párem dorských pilastrů obloženými rohy a zvlněnými štítky. V severovýchodním koutě zdi kaple umrlčí.

KLÁŠTER FRANTIŠKÁNŮ s kostelem sv. Františka Ser., založen a vystavěn Adolfem Vratislavem hrabětem ze Šternberka. Ze dne 4. května 1690 datuje se první vyslovení jeho úmyslu založiti klášter, dne 12. září 1692 byl položen kámen základní a dne 1. srpna 1694 posvětil kostel Jindřich, opat sedlecký a skalický. (Pamětní kn. kláštera.) Ku stavbě kostela vztahuje se letopočet 1693 v obložení velkého okna v průčelí a nápis v tympanonu hlavních dveří:

ADOLP⁹ WRATIS
LA⁹ SAC: ROM: IMP COMES A
STERNBERG EQVES AVRE INVELLERIS
SAC: CAES: REG: MAI: ACTVALIS INTIMVS CON
SILIARI⁹ CAMERARI⁹ PRIMARI⁹ REGI⁹ LOCVMTENENS

ET SVPREM⁹ IN REGNO BOHEMIAE BVRGRAVI⁹ HANC
ECCLESIAM ET CONVENTVM EXTRVXIT ET FVND
VIT ANNO DOMINI 1694.

Kostel jest jednolodní stavba bez věží s pravoúhlým presbyteriem, poněkud k levé straně z hlavní osy pošinutým. Šířka celé stavby zevně v průčelí 14,00, délka 33,80 m. Při levém boku lodi přistavěna kaple sv. Antonína P. podoby čtvercové a do kostela celou šířkou otevřená.

Průčelí má v přízemí dva nárožní a dva vnitřní pilastry, nesoucí triglyfový vlys a hojně profilovanou římsu. Mezi vnitřním pásem pilastrů vchod s nápisem výše uvedeným, nad ním velké okno. Nad ním a v postranních polích tři výklenky se sochami svatých bez umělecké ceny. Štít na římsě spočívající skládá se ze tří částí: střední pole, malým oválovým okénkem prolomené, mezi dvěma pilastry, nahoře střeovitou římsou zakončené, po stranách jednoduché koutové výplně. Architektonický detail omítkový. Ostatek omítnutého zevnějšku stavby beze všeho členění.

Stěny lodi uvnitř oživeny třemi pásy pilastrů, nesoucími římsu se zubořezem a spojeny mezi sebou polokruhovými pásy klenbovými. Presbyteř a loď mají valené klenutí. Okna, pouze v levé zdi, jsou polokruhová.

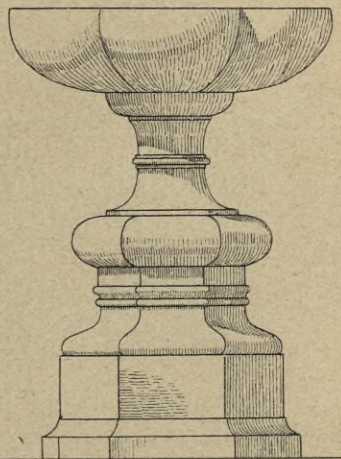
Hlavní oltář jest velká barokní stavba o dvou patrech. V prvním obraz »Stigmata sv. Františka« na plátně (prostřední práce), současná s původem kostela, nad ním erb zakladatele a jeho choti, po stranách dva páry zlacených sloupů. Ve druhém patře obstupuje jeden pás menších sloupů střední prolomené pole a nese štít. Vše ze dřeva barveného a zlaceného.

Na oltáři P. Marie obraz Madonny (dřevo 0,34×0,40) na zlaté půdě: Poprsí; na levé ruce drží Krista, v pravé knížku. Na hlavě koruna, na krku řetězy a šperky, přes červené roucho modrý plášť, přes temeno hlavy stahnutý. Při pravém a levém kraji nápis velmi setřelý a těžko čitelný: OB . . . ANNEY MARIE . . . DZIE° ZE WELKIEY . . . PRZED BORKIEM. — 17. stol.

Po stranách tohoto oltáře visí dva dobré, ale otřelé pastely (0,37×0,42) z konce 18. věku: Poprsí Krista a P. Marie.

V podlaze před postranním levým oltářem náhrobní deska z červeného mramoru (1,00×1,85) s písmem ve žlutém bronzu litém:

HIC IACET
FALCE LIBITINÆ PROSTRATUS
QUI SI VIXISSET SEMPER;

Z á s m u k y: Kropenka kláštera františk.

NUNQUAM VIXIS SETSATIS
 VIR
 ASCIENTIA, PRUDENTIA, ET SAPIENTIA
 OMNIBUS ESTIMATISSIMUS
 QUEN
 UNIVERSITAS PRAGENA SUSPEXIT QUIQVIES
 RECTOREM MAGNIFICUM
 FACULTAS IURIDICA COLUIT SPECTABILEM DECANŪ
 JURISPRUDENTIA REVÉRITA EST PROFESSO
 REM CLARISSIMUM,
 CUI
 A CONSILIIS ORBIS BOHEMUS NON VIDET SECUNDU
 NEMPE.
 PRENOBILIS GENEROSUS, AC CLARISSIMUS DO
 MINUS. VENCESLAUS XAVERIUS NEUMAN
 DE PUCHOLTZ DOMINUS IN SUKDOL ET MISKO
 VITZ. JURIS UTRIVSQUE DOCTOR SUÆ REGIÆ
 MAJ. CONSILIARIUS, ALMÆ CAROLO FERDINA
 UNI PRAGENSIS SACR. CANON. PROFESSOR
 REG. PUBL. AC ORD. R'GIJ FISCO ADJUNCTUS, RE
 GNI BOHEMIÆ ADVOCATUS JURATUS, INCIVITAE
 FACULT. JURID. SENIOR ET P. T. SPECT. DECANUS
 OBIIT 14 AUGUSTI AN
 NO DOMINI 1743 ÆTATIS
 SUÆ 72 ANNORUM
 REQVIESCAT IN PACEM.

Pod tímto nápisem v pěkné kartuši erb v bronzovém reliefu: štít na čtvero polí rozdělený, pravé hoření a levé dolení obsahuje hada v kruhu stočeného a v ohon zakousnutého, levé hoření a pravé dolení svíslé rýhované (červené).

Náhrobek Jaroslava ze Šternberka, vítěze nad Tatary u Olomouce roku 1241; byl sem z kláštera sv. Anežky v Praze po jeho zrušení roku 1782 přenesen a do evangelijní zdi presbytere zazděn. Je to deska z pražské opuky 1,97 vysoká, 0,925 m. široká beze všeho nápisu. Na ní v silném reliefu vzpřímená postava muže, nohy rozkročené, oběma rukama před sebou nevelký, čtyřhranný, vykrojovaný štít s osmipaprskovou hvězdou držící. Na hlavě čapka vévodské podobnou, dlouhý vlnivý vlas, knír pod (uraženým) nosem. Oděn jest v přilehavý šat: krátký, v pasu přepjatý kabátec, těsné spodky a střevíce na nohou. Dlouhý, na prsou dvěma sponami spojený plášť splývá s ramen, necháváje celou postavu viditelnou. Slabé stopy původní polychromie. Dobrá práce z poč. 17. stol.

Kropenka z červeného mramoru 1,04 m. vysoká. Na šestibokém profilovaném soklu stojí krátký, mělce kanelovaný, nahoru zúžený a v prostřed

prstenem přepásaný sloupek s velkým oblounem jako nohou. Nese šestilaločnou mísu 0,73 metrů nahoře v průměru. Současná se stavbou kostela.

V sakristii ve zdi u východu lavabo z červeného mramoru, šternberskou hvězdou označené, z téže doby.

Na kruchtě psané a miniaturované knihy: Psalterium z roku 1701; Antifonarium z roku 1709; Graduale nákladem Adolfa Vratislava Šternberka od 1695 do 1709 provedené, v původních kožených vazbách. Všechny miniatury pocházejí ze stejné ruky; provedl je bratr Silvestr *Hibler* v Zásmukách, a pozoruhodný je ráz ornamentu a inicial přidržující se vzorů 16. století, kdežto figurální a krajinové motivy nesou charakter své doby.

Kalich ze zlaceného stříbra 0,261 vysoký, dle vrytého nápisu na obrubě nohy (0,178 m, v průměru) dar Cajetana Vlčka z roku 1764. Noha a spodní část kupy plastickým dekorem pokrytá: ve stužkovém ornamentu střídají se vždy tři oválové medailony s poprsími svatých a tři hlavičky andělů. Na okraji značky:

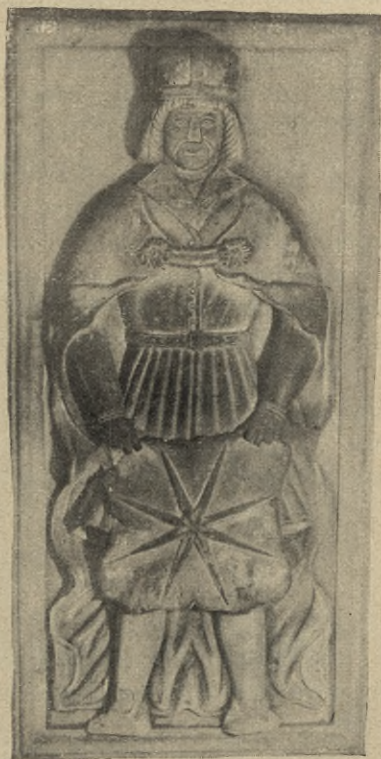

Kalich ze zlaceného stříbra 0,225 vys., noha se stříbrným plastickým, listovým ornamentem na zlacené půdě. Obyčejná práce první polovice 18. století.

Misa l se stříbrným kovááním z téže doby: Nároží a spony mají páskový a listový ornament jasné dispoice, na přední a zadní desce dva oválové medailony s postavami sv. Františka a sv. Antonína v reliéfu tepané, úhledného provedení.

Mezi vyřaděnými paramenty v depository mnohé z brokátových látek lyonských z první polovice 18. století a kasule s pruhem dorsálním, vyšvaným zlatem na bílém hedvábí: ornament jemného rytmu, dole dva erby pod společnou korunou a siglemi A. W. G. V. S. pak A. L. S. G. G. S. (Adolf Wratislaw Graf von Sternberg a Anna Lucia Sternberg Geboren Gräfin Slavata) a pochází tudíž z let mezi 1694 a 1703, kdy oba dárcové byli již mrtví.

Klášteří jednopatrová stavba, k jižnímu boku kostela se připojující, ničím nevyniká.

Zásmuky: Náhrobek Jaroslava ze Šternberka.

KAPLE NAROZENÍ P. MARIE V LÍPÁCH za městem zbudovaná 1681 od Adolfa Vratislava hr. Šternberka, roku 1783 obnovená a nyní zevně moderně zgotisovaná.

Vnitřek tvoří prostor čtvercového základu 5,30 m ve světlosti. Jeho kouty jsou rovně zatupeny a s obou stran šiky pilastry opatřeny. Ve třech zdech okna, ve čtvrté vchod.

BOŽÍ MUKA. Na vysokém piedestalu kompositní sloup o hladkém dřívku, na něm socha P. Marie. Slunečnice zdobí strany piedestalu, zvedajícího se na podezdívce, v jejíž jedné straně vytesána jeskyně, v níž se nachází socha sv. Maří Magdaleny. Při nárožích na vysokých podstavcích sv. Šebestian, sv. Jakub poust., sv. Jan Nep. a sv. Ignác. Všecky sochy o něco málo menší přirozené velikosti. Kolem kamenná balustrada všechno uzavírá. Z pískovce dle nápisu roku 1700 slušně provedeno v běžných typech. Obnoveno 1810.

ZÁMEK. Kolem pravoúhlého dvora trojkřídlá, velmi jednoduchá stavba z poč. 18. stol. Pilířové přízemí, z části zazděné arkady. V přízemku předního traktu, do něhož se vchází portalem dorskými pilastry obloženém, a se znakem šternberským nad svorníkem, kaple sv. Václava, pravoúhlý jednoduchý prostor. Na oltáři osm výjevů ze života sv. Václava, ovály, na plátně, zasazené do řezaného společného rámu. Druhá polovice 18. stol.

V zahradě jeskyňový pavilon přízemní, obsahuje tři síně, jejichž stěny jsou kaménky, oblázky a p. a mušlemi vykládané; místy krápníkové tvary. Na klenbách hrubé štukové výzdoby: krajiny a sceny mythologické. Znak Šternberkův nad vchodem.

Zibohlavy.

Vávra J., l. c. pass.

KOSTEL SV. MARTINA (filialný) připomíná se 1358 jako farní; nyní nová stavba tohoto století, ze starší zbyly jen základy věže v západním průčelí.

Z v o n: průměr 0,66 m., výška 0,55 m.; kolem hoření obruby v mírném reliefu zvířata (jižní) v krajině a pod tím akantový, hroty dolů obrácený věnec. Na severní straně pláště dva nápisy, každý zvláště orámovaný. První:

Vetha 1627 Slit gest tento zvon, ke
čtyř a křtwale bozi, do wsy zibohlaw k za
loženie kostela S° Martina toho času
kostelnik pawel wendielek starost a peczi jeho.

A pod tím druhý:

Vdielan gest odemne Balta
zara Hoffmana Zwonarze —
M. D. M. P. w Slowanech.

Na straně jižní Krucifix ve vysokém reliefu.

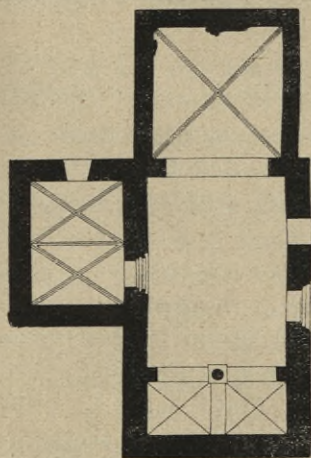
Žabonosy.

Schaller J., l. c. X, 32. — Sommer J. G., l. c. XII, 241. — Zap K. V., Pam. archeolog. I, 227 sq. — Lehner F., Method XIV, 61 sq. — Bernau B., l. c. 112 sq.

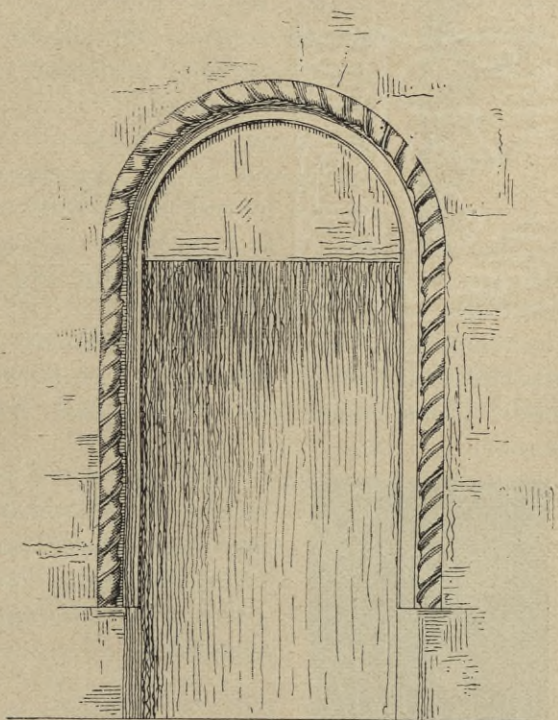
Kostel v okrouhlém valu; před kostelem přes silnici pohřebiště první křesťanské doby (Pam. XVI. 437); nález v zemském museu.

KOSTEL SV. VÁCLAVA (filiální). Základ stavby (lodí) jest z 12., chor a sakristie z 13. stol. Poprvé jako farní uvádí se 1352, poslední známý farář, Jan, zemřel 1409. Neznámo kdy stal se filiálním. Dle Schallera stavěl na kostele roku 1600, dle Sommera 1609 jakýsi Bořek, ale z té doby není stopy na budově. Jistě však brzo po roce 1721, kdy se o novou stavbu jednalo, udály se některé opravy na kostele.

Jednolodní, orientovaná, kamená, omítnutá stavba s věží prostřed západního průčelí, s pravo-

Žabonosy: Půdorys kostela.

Žabonosy: Portal kostela.

úhlým chorem a sakristií při severním boku; stojí na vrchu uprostřed hrazeného hřbitova.

Věž čtyrboká, z pískovcových kvádrů stavěná, snad v přízemku současná s lodí. Nyní omítnutá, nároží rustikovaná, vchod na straně jižní,

Žabonosy: Sloup
v kostele.

v patře v každé straně barokní okno polokruhem uzavřené; okapní římsa prostřed vždy segmentem vypnutá, bání — uvnitř vyzděná — nízká, ale dvojnásobná a plechem krytá.

Zevní stěny kostela beze všech ozdob. Na jižní straně vchod románský 1,00 m. ve světlosti, s hladkou, prázdnou deskou tympanonu, 0,54 m vys. Kamenné obložení (0,16 m. šir.) má šroubovitě vnutý a žlábkovaný torus, úzký pásek a hladký žlábek z nízkého trnože 0,42 m. vys. vyrůstající. Dvě okna v této straně barokní.

Uvnitř jest loď, rovným stropem krytá, 8,62 m. dlouhá, 4,50 m. šir., má při západní straně zděnou emporu 1,80 hlubokou. Spočívá na dvou přístěných pilastrech s profilovanými hlavicemi a uprostřed nich na sloupu. Tento bez patky má šroubovitě vnutý dřík a krychlovou hlavici. Tyto podpory 1,56 m. vysoké spojeny jsou dvěma oblouky, v profilu torus a žlábek s úzkými páskami po stranách. V podkrutí dvě pole křížové klenby románské bez žeber.

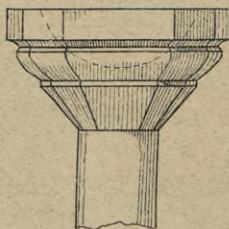

Žabonosy:
Konsola v pod-
krutí.

Triumfalný oblouk (3,40 m. v průměru) gotický, v 18. stol. opatřený římsovým a ozdůbkami. Presbyteř 4,20 m. široká a 4,47 m. hluboká má křížové klenutí ranní gotiky bez konsol, žebra se protínají v hladkém svorníku.

Žabonosy: Náhrobek Mik.
Přeborského.

Žabonosy: Křtitelnice.

V severní zdi loďe vchod do sakristie obdélníkový 1,55 × 0,85 m. ve světlosti. Obložení jeho (0,24 m. šir.) pěkně profilované z druhé polovice 14. věku. V sakristii dvě křížové klenby z téže doby jako presbyteř, žebra bez konsol a svorníků.

Náhrobky v podkrutí: 1. Deska z červeného mramoru 1,63 × 0,90 m. Stojící muž v ornamentovaném brnění. Pravá ruka na přilbě stojící na ozdobné konsolě, levá na hlavě chlapce vedle stojícího. Nahoře v koutech dva erby. Nápis:

Letka 1612 Wmzel gest
Drožený a Štatečný R. Pan Mikulass Přeborskey Basruk a Na-
přebožech život Swug dokonal den B^o Narozeny mezi 5 a 6 hodinou
Wage wieku Sweho. 50. let Atuto Swym synačkem Welschisedechem
Pod kintu Kamenem odpočiwagi.

2. Deska z bílého mramoru $1,00 \times 0,72$ m. Ve vyhloubeném obdélníkovém poli chlapec prostovlasý, v dlouhém, napřed sepjatém šatě s otevřenými v půli rukávy. Pod hlavou polštář. Po pravé jeho straně u nohou erb křížem na čtyři pole rozdělený, první a čtvrté svíse zvlněné, druhé a třetí hladké, na štítu přilba s krytinami a vzprímeným křídlem. Kolem desky nápis:

Vetħa Panie 1573 ten pondielij przed Ćuożym Wstapenim umrzel
gest Jan syn Wrożeneho Pana Karla Ćornateczkyho z dobroczwiczy
a na zalessanem a tuto pochowan gest.

Venku u dveří kostela stojí románská křtitelnice z pískovce tesaná, bez patky. Na hladkém 0,26 m. vysokém a 0,44 širokém válci číše dvanácti-stranná, profilovaná, nahoru se rozšiřující 0,24 m. vys.

Ždánice.

Schaller J., l. c. XV, 261. — Sommer J. G., l. c. XII, 192.

KOSTEL SV. HAVLA (filiální) připomíná se 1384 jako farní; jest stavba nová z osmdesátých let. K severní straně přilehá věž jednoduchá, čtvercového základu, jednopatrová z 18. století. Přízemní nároží mají plochou omítkovou rustiku, střecha je široká, nízká, šindelem krytá cibule.

Zvony. 1. Průměr 0,91; výška 0,76 m. Dřlo velmi ozdobné. Ucha okrášlena plastickými hlavičkami, nahoře mezi dvěma ornamentálními pásky, proutky uzavřenými nápis:

TENTO ZWON GEST SLITY KESZTI A CHWALE
BOZI A BLAĤOSLAWENE PANNE MARYGI A S⁰
HAWLA LETA PANE 1685.

Ždánice:
Značka na zvonu
č. 1.

Pod spodním proutkem v jistých vzdálenostech od sebe umístěny okřídlené hlavičky andělů a lístky akantu. Na východní straně pláště relief Panny Marie v celé postavě, v pravé ruce žezlo, na levé nese Krista, korunu na hlavě. Pod tím:

ZA SPRAWY KOSTELNYKV TOTIZ WACLAWA WOSECKYHO
A PAWLA KLYMY, OBAVCH SAVSEDV

Na západní straně Kristus na kříži, u něhož stojí P. Maria a sv. Jan E. Těsně pod tím fragment arabesky. Na severní straně malá kartuš se značkou; na jižní sv. Havel v celé postavě.

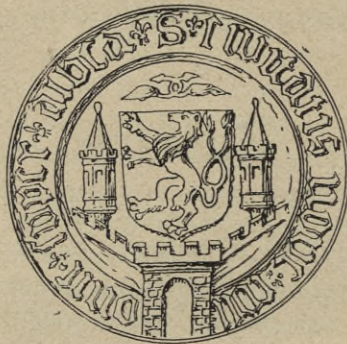
2. Průměr 0,72; výška 0,60 m.; profilu a výzdoby zcela analogické jako předchozí, a je zřejmo, že oba pochodí z téže dřlvy Jana *Pricqueie*. Kolem hořeního kraje nápis:

KVCTIVOSTI . S . P . A . MARKITI SLIT GEST LETA
PANE 1697.

Na západní straně pláště ve štítku:

IOANNES
PRICQVEY CIVIS
CLATOVIENSIS
ME FVDIT

Na východní postava sv. Markéty s palmou v ruce a drakem u nohou.

Kolín: Pečeť města.

OPRAVY.

Str. 16. místo Chvaltiny čti Chvátliny.

Str. 33. při obrázku dole má správně státi: Žebro v podkruchtí a žebro v lodi staré části.

SEZNAM MÍST.

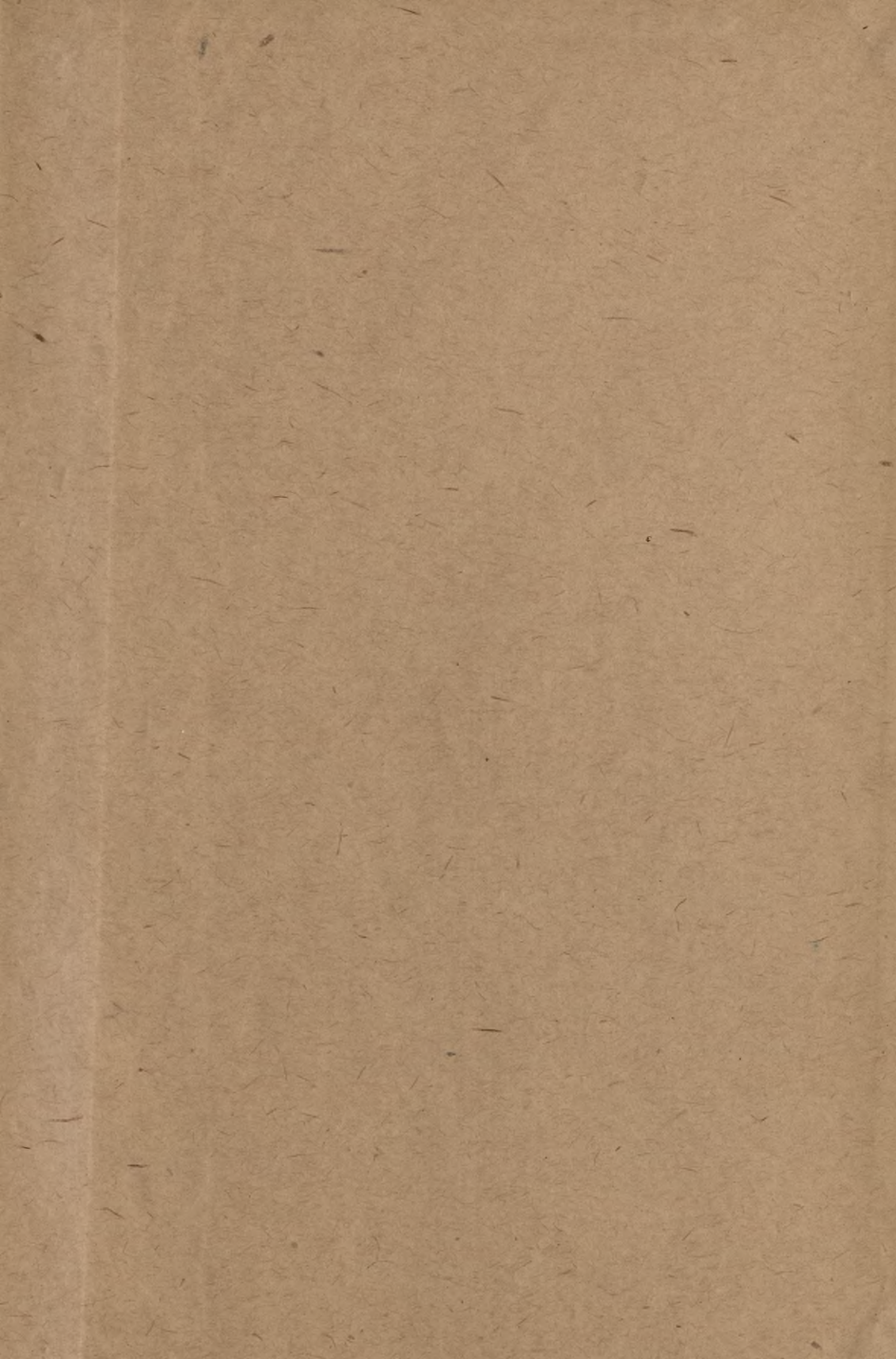
Bečváry. 1.	Kouřim. 57.	Radboř. 89.
Broučkov. 4.	Kruty Horní. 71.	Radim. 89.
Bořetice. 4.	Křečhoř. 73.	Radovesnice. 91.
Býchory. 5.	Lhota Hlaváčova. 74.	Skalice Klášterní. 91.
Cerhenice. 5.	Libodřice. 74.	Svojšice. 95.
Dobřichov. 7.	Lošánky. 74.	Škvrňov. 94.
Doubravčany. 9.	Lošany. 75.	Štitary. 97.
Drahobudice. 9.	Lžovice. 76.	Třeboul. 97.
Grunta. 11.	Malotice. 76.	Týnec n. L. 98.
Hradenín. 12.	Mančice. 76.	Velím. 100.
Hradištko. 13.	Nebovidy. 77.	Veltruby. 102.
Hryzely. 13.	Nová Ves. 103.	Ves Nová v. Nová Ves.
Chocenice 13.	Ohaře. 78.	Voděraď. 104.
Chotouň. 14.	Ohrada. 78.	Vrbčany. 105.
Chvátliny Dolní. 16.	Ovčáry. 78.	Zárybník.
Kbely Velké. 16.	Pašinka. 80.	Zásmuky. 106.
Kojice. 17.	Pečky Červené. 80.	Zálabí. 50. <i>Kolín</i>
Kolín. 19.	Plaňany. 82.	Zibohlavy. 112.
Kolín St. 53.	Poboř. 88.	Žabonosy. 113.
Konárovice. 55.	Přebozy. 88.	Ždánice. 115.

SEZNAM UMĚLCŮ.

Bartoš, stavitel. 42.	Hager Josef, malíř. 4.
Bellmann Karel, zvonař. 11, 76, 98.	Hanuš Konvář, zvonař. 76.
Brandl Petr, malíř. 13, 20, 35, 56, 97.	Hibler Silvestr, miniaturista. 111.
Capi C., kreslič. 19.	Hoffmann Baltazar, zvonař. 112.
z Cinperka Bartoloměj, zvonař. 76.	Jedlička Jos., stavitel. 49, 50.
— Brikcí, zvonař. 14, 87, 88, 96,	Jiřík, hodinář. 20.
106.	Klábal, zvonař. 56.
Dietrich Zach., zvonař. 89, 105.	— Jiřík, zvonař. 103, 104.
Farář Václav, zvonař. 102.	Kotek Ondřej, zvonař. 75, 81.
Franck Frant. Ant., zvonař. 11.	Kotlář Petr, zvonař. 102.
Habet Bartoloměj, zvonař. 9.	Kramolin Jos., malíř. 32, 33, 96, 98.

- Kühner Jan Václ., zvonař. 16, 42, 43, 55,
80, 89, 95.
Kühner Frant. Jos., zvonař. 108
Lišák, Lissiak Valentin, zvonař. 72.
Löw Mikuláš, zvonař. 15, 17.
Maden Mikuláš, zlatník. 41, 76, 78.
Mocker Josef, architekt. 26, 42.
Myrklaus, kameník. 20.
Parleř Petr, architekt. 20, 22.
Pavel, varhanář. 20.
Petržilka Jan, stavitel. 45.
Ptáček, zvonař. 74.
— Jakub, zvonař. 81, 108.
— Ondřej, zvonař. 9, 10, 20, 37, 52,
74, 89, 103.
Pricquei Jan, zvonař. 115, 116.
Redelmayer Jos., malíř. 2, 4.
Reiner V. V., malíř. 107.
Rohrlach Ignác, řezbář. 32.
Rotkheszel J. J., inženýr kom., 1.
Schimke J. K., zvonař. 43.
Schlegel Jan Jindř., malíř. 107.
Skreta Karel, malíř. 79.
Smrčka Jan Krist., zvonař. 43.
Šatný Jan, tesař. 20.
Tietrich Zacharias v. Dietrich.
Tomáš z Hory Kutné, zvonař. 5, 16, 72,
76, 98, 108.
Václav Konvář, zvonař. 72, 98.
-

WYDZIAŁY POLITECHNICZNE KRAKÓW

BIBLIOTEKA GŁÓWNA

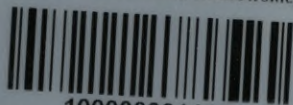
Biblioteka Politechniki Krakowskiej

III-307267

Kdn., Czapskich 4 — 678. 1. XII. 52. 10.000

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

10000301137